

Huostaanotettujen lasten vanhempien saama tuki asiakirjojen kuvaamana

Päivi Marjelund
HUOSTAANOTETTUJEN LASTEN VANHEMPIEN
SAAMA TUKI ASIAKIRJOJEN KUVAAMANA
Pro gradu -tutkielma
Sosiaalityö
Syksy 2020

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Huostaanotettujen lasten vanhempien saama tuki asiakirjojen kuvaamana

Tekijä: Päivi Marjelund

Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö

Työn laji: Pro gradu -työ _X_ Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 106 + 1 liite

Vuosi: 2020

Tiivistelmä

Tämän pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien tuentarpeita ja heille tarjottuja palveluja lapsen huostaanoton alkuvaiheessa. Huostaanoton alkuvaihetta on tutkittu aiemmin varsin vähän. Tällä työllä vastataan aiemmissa, huostaanotettujen lasten vanhempiin liittyvissä, tutkimuksissa todettuun tarpeeseen kehittää vanhempien tukemiseen liittyvää ammatillista toimintaa.

Teoreettisena viitekehyksenä ovat huostaanoton ja vanhemmuuden käsitteet. Huostaanotto on viimesijainen lapsen etua turvaava toimenpide sekä lapsen itsemääräämisoikeuteen ja perhe- ja vanhemmuussuhteisiin puuttuva sosiaalioikeudellinen ja psykososiaalinen interventio. Huostaanotto edellyttää vanhemmuuden uudelleenmuotoutumista, sillä huostaanoton myötä monet vanhemman oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan vastuulle.

Pro graduni on laadullinen, ja sen aineisto muodostui huostaanotettujen lasten vanhempien tapaamisista kuvaavista lastensuojelun asiakirjoista suuressa eteläsuomalaisessa kaupungissa 2010-luvun loppupuolella. Analyysi tehtiin sisällönanalyysinä, joka toteutettiin kahdella tavalla: aineisto- ja teorialähtöisesti.

Analyysin perusteella voidaan todeta, että lapsen huostaanoton alkuvaiheessa vanhempien tuen tarpeet liittyivät emotionaaliseen tukeen sekä vanhemmuuden ja yhteistyön tukemisen tarpeisiin. On tärkeää tarjota vanhemmille tukea oikea-aikaisesti, jotta palvelulla voidaan tukea vanhempia käsittelemään huostaanoton aiheuttamaan kriisitilannetta ja omaksumaan huostaanoton muuttamaa vanhemmuutta. Vanhemmuuden sekä sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän kanssa tehtävässä yhteistyössä korostuu vanhempien tarve saada tietoa keinoistaan osallistua lapsen elämään lapsen asuessa sijaishuoltopaikassa. Tutkimus antaa viitteitä siitä, että lastensuojelun juridisoituminen eli oikeudellistuminen näkyy myös huostaanotettujen lasten vanhempien vanhemmuudessa, jota leimaa halu tietää oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä pitää niistä kiinni. Sijaishuollon aikana tämä näkyy lapsen sijoitukseen osallistuvana vanhemmuutena. Lapsen sijoituksen onnistuminen hoidollisena, kasvatuksellisena ja kuntoutuksellisena interventiona edellyttää sitä, että sosiaalityöntekijä toimii biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan toimijoiden välisen yhteistyön johtajana.

Avainsanat: lastensuojelu, huostaanotto, vanhemmuus, sijaishuolto, osallisuus

Sisällys

1 JOHDANTO	4
2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT	7
2.1 Tutkimuskysymykset	7
2.2 Huostaanotto tutkimuskontekstina	7
2.3 Asiakirjat tutkimusaineistona	10
3 HUOSTAANOTTO ERI TAVOIN MÄÄRITELTYNÄ	14
3.1 Huostaanoton oikeusvaikutukset	14
3.2 Huostaanoton eri näkökulmia	15
4 VANHEMMUUS LAPSEN HUOSTAANOTON AIKANA.....	19
4.1 Huostaanoton aiheuttamat muutokset vanhemmuuteen.....	19
4.2 Vanhemman osallisuus lastensuojelussa	23
4.3 Puutteelliseksi koettu vanhemmuuden tuki	25
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	27
5.1 Tutkimusaineiston hankinta ja sen kuvaus.....	27
5.2 Kahdenlaista sisällönanalyysiä.....	30
5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	41
6 VANHEMMAN TUEN TARPEET LAPSEN HUOSTAANOTON JÄLKEEN	46
6.1 Emotionaalisen tuen tarpeet.....	46
6.2 Vanhemmuuden tukemisen tarpeet	56
6.3 Yhteistyön tukemisen tarpeet	64
7 SIOITUksen ALKUVAIHEESSA VANHEMMILLE TARJOTTU PALVELU	73
7.1 Havaintoja vanhemmille tarjotusta palvelusta asiakirjojen perusteella.....	73
7.2 Odotetun tuen ja tarjotun palvelun kohtaaminen	78
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	91
LIITE 1.....	107

1 JOHDANTO

Selvitin tässä pro gradu -tutkimuksessani huostaanotettujen lasten vanhempien saamaa tukea huostassaolon alkuvaiheessa. Huostaanotto tarkoittaa perhe- ja vanhemmuussuhteisiin sekä perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuvaa sosiaali oikeudellista ja psykososiaalista interventiota, jolla turvataan lapsen oikeus välttämättömään suojeluun (Huhtanen 2018, 34–35; Pösö 2016, 8, 11). Laadullisen tutkimukseni aineisto muodostuu huostaanotettujen lasten vanhempien tapaamisia kuvaavista lastensuojelun asiakirjoista suuressa eteläsuomalaisessa kaupungissa.

Kiinnostuin huostaanotettujen lasten vanhempien kokemuksista jo vuosia sitten työskennellessäni päihdepalveluissa. Asiakkaani oli monia isiä ja äitejä, joiden lapset oli otettu huostaan. Huostaanotto merkitsee puuttumista huoltajan oikeuksiin ja valtuuksiin päättää lasta koskevista asioista päätösvallan siirtyessä sosiaalihuollolle (Huhtanen 2018, 35–36; Helavirta 2018, 191–192). Lapsen emotionaalisen yhteyden säilymistä vanhempaansa ja sen mukaista oikeutta yhteydenpitoon korostetaan, ja yhteydenpidon rajoittamisen kynnys on korkea (Helavirta 2018, 206–210; Forsberg & Pösö 2009, 160–161). Työssäni tapaamieni asiakasisien ja -äitien puheista välittyi kuitenkin kaipaus lapsiaan kohtaan. Lapsen huostaanotto oli monille kipeä asia, sillä asiakkaideni oli vaikea tiedostaa oman vanhemmuutensa haasteita. Vanhemmat kokivat, että lapsen huostaanoton jälkeen he eivät olleet saaneet vastauksia huostaanottoon liittyviin kysymyksiinsä tai tukea vanhemmuuteensa. Vanhempien jääminen syrjään lastensa elämästä huostaanotto prosessin jälkeen on todettu myös monissa tutkimuksissa (Hoikkala & Heinonen 2013, 43; Perälä ym. 2014, 81; Pitkänen 2011, 108–109, 117; Thomson & Thorpe 2004, 46; Alhanen 2014, 40). Velvoitetta työskennellä vanhemman kanssa sijaishuollon aikana korostettiin lisäämällä vuonna 2010 lastensuojelulakiin (2007/417) säädös vanhemman asiakassuunnitelman laatimisesta. Sijaishuollolla tarkoitetaan Lapsen sijoittamista asumaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisesti sijoitettuna tai huostaan otettuna (Eronen & Laakso 2017, 142; Lastensuojelulaki 2007/417).

Mielenkiintoni huostaanotettujen lasten vanhempien tukemisesta ja tuentarpeista johti vuonna 2018 aiheeseen liittyvään sosiaalityön kandidaatin tutkimukseeni, jossa selvitin

koti- ja ulkomaiseen tutkimukseen perustuvan kirjallisuuskatsauksen avulla huostaanotettujen lasten vanhempien kokemia tuentarpeita huostaanoton jälkeen. Tässä pro gradu -tutkimuksessani keskityn asiakasasiakirjojen kautta sijaishuollon työntekijöiden työskentelyyn vanhempien kanssa heti lapsen huostaanoton jälkeen. Pitkänen (2011, 107) nostaa omassa tutkimuksessaan yhdeksi jatkotutkimus- ja kehittämiskohteeksi nimenomaan huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa tehtävän työn. Selvitän tutkimuksessani, millaisiin asioihin vanhemmille tarjottava tuki kohdentuu. Tutkimus paikantuu ajallisesti heti huostaanoton voimaantulon jälkeiseen aikaan, joka on työelämäkokemusteni mukaan hyvin tärkeä kohta lastensuojelun sijaishuollossa. Silloin sekä lapsi että vanhempi joutuvat sopeutumaan uuteen tilanteeseen ja lapsi asettuu sijaishuoltopaikkaansa. Suikkanen-Malin (2015, 116–117) ja Pitkänen (2011, 21) tuovat esiin huostaanotettujen lasten vanhempien saaman tuen tärkeyttä, sillä se tukee vanhempia hyväksymään lapsen sijoituksen. Vanhempien hyväksyntä puolestaan parantaa lapsen mahdollisuutta hyötyä sijoituksesta (Pitkänen 2011, 90).

Tutkimukseni teoreettinen viitekehys rakentuu keskeisten käsitteiden ympärille. Tutkimukseni lähtökohtana on lapsen huostaanotto, jonka määrittelyssä hyödynnän Pösön (2016, 10–12) kuvausta huostaanotosta. Hänen mukaansa huostaanotto voidaan ymmärtää kulttuurisesti, kokemuksellisesti, institutionaalisesti, ammatillisesti sekä interventiona. Vanhemmuuden näkökulmasta tutkimuksen teoreettinen viitekehys paikantuu vanhemmuuteen, jota tarkastelen lapsen huostaanoton alkuvaiheessa huostaanoton vanhemmuuteen aiheuttamien muutosten ja tuentarpeiden näkökulmasta. Vanhemmuus voidaan määritellä biologisena, juridisena, psyykkisenä ja sosiaalisena (Vilén ym. 2010, 10–11; Kääriäinen 2008, 108). Vierulan (2016, 280) mukaan lapsen huostaanotto edellyttää vanhemmuuden uudelleenmuotoutumista. Vanhemmuuteen liittyy myös osallisuuden käsite ja vanhemman osallisuus lapsen asioihin, myös lapsen ollessa huostassa. Osallisuuden teema on ajankohtainen, sillä osallisuus on yksi vuonna 2015 voimaan tulleen uuden sosiaalihuoltolain tavoitteista (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Väitöstutkimuksessaan osallisuutta tutkinut Kivistö (2008, 42) liittyy osallisuuden voimaantumiseen ja vaikuttamiseen. Huostassa olevan lapsen vanhemmat haluavat vaikuttaa lastaan koskeviin asioihin sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan toimijoiden rinnalla (Pitkänen 2011, 88–90, 118–119).

Tutkimukseni vastaa aiemmissa tutkimuksissa esiin nousseisiin tutkimustarpeisiin. Huostaanotettujen äitien kokemuksia tutkinut Hiltunen (2015, 110) tuo esiin vanhempien tukimuotojen kehittämistarpeen. Vanhempien kokemuksia huostaanoton aikana saamastaan tuesta tutkinut Pitkänen (2011, 121–122) puolestaan tuo esiin ammatillisten käytäntöjen kehittämistarpeen vanhempien tukemiseksi. Tällä tutkimuksella saadaan tietoa siitä, millaisissa asioissa ja miten vanhempia asiakasasiakirjojen mukaan tuetaan heti lapsen huostaanoton jälkeen.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen yhteiskunnallisesti. Lastensuojelun sijaishuoltoon kohdistuu paljon julkista kiinnostusta lastensuojelulaitosten toiminnassa toistuvasti ilmenneiden epäkohtien sekä lastensuojelun aiheuttamien ja jatkuvasti kasvavien kulujen vuoksi. Tästä aiheesta on käyty vilkasta keskustelua esimerkiksi Helsingin Sanomissa (kts. esim. Saatsi 2020 ja Welling 2020). Aiheen ajankohtaisuus liittyy myös suomalaisessa lastensuojelujärjestelmässä alan tutkijoiden käymään keskusteluun siitä, tuleeko lastensuojelua toteuttaa lapsi- vai perhekeskeisesti (Pösö 2007, 72–76; Pösö 2004, 206–207; Hurtig 2003, 193). Lastensuojelulain (2007/417) lähtökohtana on lapsen etu. Huostaanottovaiheessa lapsen edun toteutumisen on arvioitu vaativan lapsen sijoittamista pois vanhemman luota. Kansainvälisessä oikeuskäytännössä on kuitenkin korostettu perhekeskeisiä tavoitteita. Yhdistyneiden Kansakuntien (YK:n) Lasten oikeuksien komitea on tuonut Suomelle antamissaan suosituksissa esiin huostaanotetun lapsen oikeutta ylläpitää suhdettaan vanhempiinsa sekä perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta eli lapsen biologisen perheen oikeutta saada tukea, jotta lapsi voi palata asumaan vanhempiensa luokse (Ulkoministeriö 2003, 44; Ulkoministeriö 2005, 5; Ulkoministeriö 2008, 46–47). Tutkimukseni tuo tärkeää tietoa myös sijaishuoltoa järjestäville kunnille sekä edistää omaa ammatillista kehittymistäni ja työtäni sijaishuollossa, lapsen asioista vastaavana sosiaalityöntekijänä.

2 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa käsittelen tutkimukseni lähtökohtia. Esittelen ensin tutkimuskysymykseni, jonka jälkeen kuvaan lastensuojelua ja huostaanottoa tutkimuksen taustakontekstina sekä asiakirjoja tutkimusaineistona.

2.1 Tutkimuskysymykset

Tämä pro gradu -tutkimus on laadullinen. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää lastensuojelun asiakasasiakirjojen kuvaamia huostaanotettujen lasten vanhempien tuentarpeita ja sitä, millaisiin asioihin vanhemmille tarjotut palvelut käytännössä kohdentuvat asiakasasiakirjojen mukaan.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- millaisiin tuentarpeisiin vanhemmille tarjotaan tukea lapsen huostaanoton jälkeen asiakasasiakirjojen perusteella?
- mitä palveluja vanhemmille tarjotaan asiakasasiakirjojen perusteella lapsen huostaanoton jälkeen?

2.2 Huostaanotto tutkimuskontekstina

Lastensuojelulla tarkoitetaan lapsille, nuorille ja heidän perheilleen suunnattua palvelua, jolla tuetaan ja edistetään lasten oikeuksien toteutumista (Pösö 2007, 65; Bardy 2013, 43). Lastensuojelu jakautuu avohuoltoon, sijaishuoltoon sekä jälkihuoltoon (Bardy 2013, 43). Lastensuojelun avohuollolla tarkoitetaan lapsen ja perheen auttamista erilaisien tukitoimien avulla tilanteessa, jossa kunnan peruspalvelut eivät riitä turvaamaan lapsen terveyttä ja kehitystä (Heino 2013, 85). Avohuollon palveluita tarjotaan ensisijaisesti perheen kodissa, mutta tarvittaessa myös kodin ulkopuolella (mt., 104).

Tämä tutkimus paikantuu vanhemmille sijaishuollon aikana tarjottaviin palveluihin lapsen huostaanoton jälkeen. Huostaanotto on lastensuojelun viimesijainen toimenpide (Pitkänen 2011, 21). Huostaanotto merkitsee lapsen sijoittamista asumaan pois kotoa joko perhehoitoon tai laitoshuoltoon sekä huoltajien päätösvallan siirtymistä merkittävältä osin sosiaalihuollolle eli sosiaalityöntekijöille sekä sijaishuoltopaikkojen eli sijaisperheiden vanhemmille tai lastensuojelulaitosten aikuisille. (Huhtanen 2016, 35–36; Enroos 2016, 225–226). Lapsen huostassaolon aikana lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja lastensuojelun sijaishuollon johtava viranhaltija päättävät lapsen olinpaikan ja näin myös lapsen ja vanhemman yhteydenpidosta (Helavirta 2016, 195, 206–208; Lastensuojelulaki 2007/417). Yleensä huostassa olevan lapsen ja vanhemman yhteydenpito on säännöllistä lapsen käydessä kotilomilla. Joissakin tilanteissa kotilomien ei katsota olevan lapsen edun ja sijoituksen tarkoituksen toteutumisen vuoksi mahdollisia, vaan yhteydenpitoa joudutaan rajoittamaan. (Pitkänen 2011, 22; Helavirta 2016, 206–208.) Tällainen päätös rajoittaa lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä on poikkeuksellinen, lapsen etua turvaava toimenpide (Aer 2012, 27, 118–121; Lastensuojelulaki 2007/417).

Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) lastenoikeuksien komitea on kuitenkin kiinnittänyt Suomelle antamissaan suosituksissa huomiota sijaishuollossa olevien lasten oikeuteen vanhempiinsa sekä lapsen ja vanhemman välisen suhteen säilymiseen (Ulkoasianministeriö 2005, 5). Viime vuosikymmenen aikana myös suomalaisessa lastensuojelun tutkimuksessa on kiinnostuttu huostaanotosta ja siihen liittyen vanhemman kokemuksista (Heino & Säles 2017, 60). Pitkänen (2011) on tutkinut vanhempien kokemuksia saamastaan tuesta lapsen huostaanoton aikana. Gauffin (2013) tutkimus liittyy äitien kokemuksiin sijaishuollon aikaisesta sosiaalityöstä. Hiltusen (2015) tutkimus kohdentuu naisiin ja heidän kokemuksiinsa äitiydestä ja lasten huostassa olosta. Huostassa olevien lasten vanhempien tilannetta ovat tutkineet Saarikallio-Torp ym. (2010), joiden tutkimus perustuu Kansaneläkelaitoksen (Kela) ja Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskukseen (Stakes, nykyinen Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, THL) rekisteriaineistoon. Näiden ja esimerkiksi vuonna 2013 Hoikkalan ja Heinosen perheen jälleenyhdistämiseen liittyvän tutkimuksen mukaan vanhemmat jäävät lapsen huostaanoton jälkeen usein yksin, ilman koordinoituja palveluita (Hoikkala & Heinonen 2013, 47). Samanlaisia tuloksia on saatu myös ulkomaisista tutkimuksista. Esimerkiksi Thomson ja Thorpe (2004, 46) ja

Schofield ym. (2011, 89–90) toteavat vanhempien kokeneen jääneensä vaille tukea ja sosiaalityöntekijän yhteydenottoja.

Huostaanotettujen lasten vanhempien palveluiden kehittäminen lapsen huostassaolon alkuvaiheeseen on tärkeää, koska nimenomaan silloin luodaan perusta Lastensuojelulain mukaiselle tavoitteelle perheen jälleenyhdistämisestä (Hoikkala & Heinonen 2013, 75). Aiemmin vanhempien tuki on vaikuttanut olevan lähinnä lastensuojelulaitosten tekemää perhetyötä (Helavirta 2016, 212). Perhetyöllä tarkoitetaan perheiden kanssa, heidän arjessaan tehtävää työtä, jolla vanhempia pyritään osallistamaan lastensa kasvat- ja huolenpitotyöhön (Pohjolainen 2019, 20). Kansainvälisten suositusten ja tutkimustiedon myötä huostassa olevien lasten vanhempien tukimuotoja on kehitetty eri puolilla Suomea myös perhehoidossa olevien lasten vanhemmille (Ulkoministeriö 2019, 21; Heino & Säles 2017, 60; Lahtinen ym. 2018, 117–118; Laiho ym. 2018, 123–126).

Huostassaolon alkuvaiheen tukea on hahmoteltu osaksi sijaishuollon prosessia tiettyjen teemojen mukaisesti tai erillisiksi alkuvaiheen tukitapaamisen prosessiksi (Laiho ym. 2018, 127–129; Heino & Säles 2017, 60). Myös alkuvaiheen tuen kesto vaihtelee kunnittain kuukaudesta jopa vuoteen (Heino & Säles 2017, 108; Laiho ym. 2018, 127). Joidenkin kuntien perhehoidossa järjestetään myös lapselle, hänen biologisille vanhemmilleen sekä sijaisvanhemmille tarkoitettua perheleiritoimintaa, jossa lapsen eri perheiden perheenjäsenten tutustumista ja keskinäistä yhteisöllisyyttä pyritään tukemaan vapaamuotoisen yhdessäolon avulla (Mantila ym. 2008, 70–73; Koponen & Linna 2015, 82–83). Espoon perhehoidolla on tästä lapsen perheyhteisöjä yhdistävästä toiminnasta hyviä kokemuksia jo yli viiden vuoden ajalta. Keinutoiminnan nimellä järjestetyn yhteistoiminnan on havaittu tukevan perheyhteisöjen yhteistyötä ja parantavan sekä sijoitettujen lasten ja biologisten vanhempien hyvinvointia. (Petrelius 2019, 3, 4, 18.) Erillisen lastensuojelun sijaishuollon alkuvaiheen tuen lisäksi huostaanotettujen lasten vanhempia voidaan ohjata sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin ja tukeen (Heino & Säles 2017, 60).

Huostaanoton alkuvaiheesta ja tuolloin tarjotuista palveluista on kuitenkin hyvin vähän tutkimustietoa (Laiho ym. 2018, 121; Enroos 2016, 230). Tämä tutkimus liittyy vanhem-

malle erillisenä palveluna tarjottavaan alkuvaiheen tukeen, joka sisältää noin neljä tukitapaamista. Tuki on vanhemmille vapaaehtoista ja sitä tarjotaan heti lapsen huostaanoton jälkeen. Tällainen vanhemman tukimuoto on käytössä vasta joissakin Suomen kunnissa esimerkiksi pääkaupunkiseudulla ja Salossa, mutta hallituksen kärkihankkeen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelman (Lape) työryhmät suosittelevat sen laajempaa käyttöönottoa. Eri kunnissa vanhempien alkuvaiheen tuki on järjestetty hivenen toisistaan poikkeavalla tavalla, mutta kuitenkin yleensä kunnan omana toimintana, sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden tai sosiaalityöntekijöiden tai moniammatillisen tiimin tarjoamana työskentelynä. (Heino ja Säles 2017, 60–61, 108; Laiho ym. 2018, 121–133.)

2.3 Asiakirjat tutkimusaineistona

Tässä tutkimuksessa vastaan sijoituksen alkuvaiheen tukeen liittyviin, aiemmissa tutkimuksissa esitettyihin tutkimustarpeisiin. Tutkimusaineistonani ovat lastensuojelun asiakirjat, joissa sosiaalihuollon ammattihenkilö on kuvannut vanhemman tuentarpeita ja vanhemmalle annettavaa tukea huostassapidon alkuvaiheessa. Huostaanottoprosessia asiakirjojen pohjalta tutkineen Kajavan (1997, 66–67) mukaan dokumentit soveltuvat erityisen hyvin arkaluonteisten asioiden, kuten lastensuojelun ja huostaanoton tutkimiseen. Niiden käyttö tutkimuksessa edellyttää kuitenkin ymmärrystä työn sisällöstä ja kirjaamiskäytännöistä.

Kuusisto-Niemen ym. (2011, 258) tutkimuksessa asiakastietoa käyttäneistä sosiaalityön tutkimuksista todetaan, että asiakasasiakirjat tekevät näkyväksi sosiaalityön ammattilista toimintaa ja käytäntöjä ja sosiaalityön asiakkaina olevien ihmisten elämää. Vierula (2014, 244) puhuu ammattikäytännöistä institutionaalisen tehtävän toteuttamisena, jonka hän kuvaa yhdistyvän asiakirjoissa ihmisten henkilökohtaisen elämän kuvaamiseen. Myös Hautanen (2010, 63) tuo määrittelyssään esiin dokumentaation institutionaalisen tehtävän kutsuen auttamis- ja palvelujärjestelmän dokumentointia tekstivälitteiseksi instituutioksi. Raitakari (2006, 25–26) täsmentää, että tekstin avulla kuvataan asiakkaiden tilannetta sekä auttamis- ja palvelujärjestelmän eri osapuolten vuorovaikutusta ja perustellaan eri tukitoimien tarvetta.

Kääriäisen (2003) väitöstutkimus Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina on merkittävä lastensuojelun kirjaamiskäytännöistä tehty tutkimus. Kääriäinen selvitti tutkimuksessaan dokumentoinnin eli asiakirjojen kirjoittamisen merkitystä lastensuojelun sosiaalityön ammattikäytännöille ja tiedonmuodostukselle. Kääriäisen tutkimusta hyödynnettiin kansallisessa sosiaalihuollon kirjaamisen yhdenmukaistamishankkeessa, KansaKoulu-hankkeessa. Osana KansaKoulua Laaksonen ym. (2011) laativat oppaan sosiaalihuollon asiakastyön dokumentoinnin yhdenmukaistamisen periaatteista.

Heikkinen ym. (2000, 11), Heikkinen (2000, 304) ja Laaksonen ym. (2011, 8–9) kuvaavat sosiaalihuollon asiakirjojen olevan julkista viranomaistyötä, johon liittyvää lainsäädäntöä ja ohjeistuksia on muutettu ja tarkennettu vuosikymmenten aikana. Myös ajatus asiakastyön dokumenttien tarkoituksesta on muuttunut. Aluksi asiakirjojen ajateltiin olevan virkaroolistaan käsin hallinnolliseen käyttöön tehtyjä asiakirjoja. Dialogisen asiakastyön korostamisen myötä tiedostettiin, että asiakasasiakirjoihin liittyy dialogi asiakkaan kanssa. Nykyisin asiakasasiakirjojen todetaan olevan asiakkaiden omaisuutta. (Heikkinen ym. 2000, 11; Tiililä 2000, 248 – 249, 262; Laaksonen ym. 2011, 51.) Laaksonen ym. (2011, 39) määrittävät dokumentoinnin tehtäväksi käydyn keskustelun ja sovitujen asioiden tallentamisen. Asiakastyön edellytykset ja asiakassuhteen laatu paranevat, kun asiakas on tietoinen asiakastapaamisten dokumentoinnista ja pystyy lukemaan itsestään kirjoitetut asiakasasiakirjat ja parhaimmillaan pääsee osallistumaan dokumentointiin (mt., 41–42). Vierulan (2017, 29–30, 36) mukaan asiakasosallisuutta korostavien kirjaamishajojen ja lainsäädännön päivittämisen avulla on pyritty purkamaan dokumentointiin liittyviä asiakkaan ja työntekijän välisiä valtasuhteita. Asiakasasiakirjat ovat myös tärkeä päätöksenteon väline (Kääriäinen 2003, 26). Työntekijöiden lisäksi asiakasasiakirjoihin kuvattuja asioita ja asiakasprosessia hyödyntävät asiakkaat valituksiinsa ja oikeusistuimet valituksiin liittyvässä päätöksenteossa (Kääriäinen 2016, 186).

Tässä tutkimuksessa pääosa tutkimusaineistoa on asiakaskertomusmerkintöjä. Lisäksi aineistona on päätöksiä, lähetteitä sekä yhteenveto. Kääriäinen (2003, 29–30) puhuu asiakaskertomusmerkinnöistä muistiinpanoina. Asiakaskertomusmerkinnät ovat hänen mukaansa muistilappuja tehdystä asiakastyöstä. Ne kuvaavat työntekijän havaintoja ja

kokemuksia asiakkaan tilanteesta ollen näin myös todisteita asiakkaan tilanteen muutoksesta. Kääriäinen (2003, 17, 26) korostaa sitä, että työntekijän ja asiakkaan todellisuuksien pitäisi yhdistyä asiakirjoissa. Asiakaskäynnin tai tapaamisen kaikkien läsnäolijoiden näkökulmat on tärkeää kirjoittaa näkyviin (Laaksonen ym. 2011, 39). Monet asiantuntijat (mm. Morén 1999, 332; Heikkinen 2000, 310; Kääriäinen 2003, 180; Laaksonen ym. 2011, 38–39) toteavat kirjaamiseen sisältyvään kuitenkin aina työntekijän valta-asema, sillä työntekijä pitää lainsäädännön (Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015) mukaisestikin päättää, mitä hän kirjaa ja mitä jättää kirjaamatta. Esimerkiksi Roose ym. (2009) ovat tutkineet, miten asiakkaan ääni kuuluisi asiakasasiakirjoissa paremmin. He toteavat, että asiakkaan sanoin kirjoitettu kirjaus kuvaa aidoimmin asiakkaan näkökulmaa ja siihen jää näin vähemmän tulkinnanvaraa (Roose ym. 2009, 328).

Tasa-arvon ja moniäänisyyden lisäämiseksi sosiaalialan ammattihenkilöitä on Kansakoulu-hankkeen myötä ohjattu kirjaamaan yhdessä asiakkaan kanssa, asiakasta osallistaen. Osallistava kirjaaminen merkitsee pisimmälle vietyä työntekijän ja asiakkaan yhteistä kirjaamista. Suosituksena on, että asiakas pystyisi tutustumaan tapaamisesta tehtyyn kirjaukseen mahdollisimman pian tapaamisen jälkeen ja näin kommentoimaan kirjausta omasta näkökulmastaan. (Laaksonen ym. 2011, 41–43.) Moniäänisyys edellyttää myös sitä, että asiakkaan ja työntekijöiden ristiriidat sekä työntekijän oma ammatillinen ääni kirjoitetaan esiin (Kääriäinen 2003, 19, 166, 180). Buckley ym. (2011, 104) toteavat sijoitettujen lasten vanhempien toivovan, että myös heidän negatiiviset ja mahdollisesti työntekijän näkemyksestä poikkeavat mielipiteensä kirjattaisiin näkyviin. Moniäänisyys onkin tärkeää, sillä dokumentointi ei ole vain tiedon käsittelyä, vaan sillä voi olla laajoja vaikutuksia asiakkaan tilanteeseen (Kääriäinen 2003, 23).

Laaksonen ym. (2011, 46–50) erittelevät erilaiset asiakirjatyypit, joiden käyttötarkoitukset ja tehtävät ovat erilaiset. Asiakirjatyyppejä ovat asiakaskertomus, suunnitelma, päätös, selvitys ja arvio. Tässä tutkimuksessa tutkimusaineistona olevalla lähetteellä asiakasvanhemmat on ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin. Laaksonen ym. (2011, 60) selventää lähetteen olevan yleinen sosiaalihuollon asiakirjatyyppi, jolla ohjataan asiakasta palvelujen ja tukitoimien piiriin. Lastensuojelussa päätös on hallintolain toteuttamista. Hallintopäätös on viranomaisen antama kirjallinen tieto siitä, miten hän on ratkaissut kyseessä

olevan asian. Päätös pitää aina perustella ja antaa tiedoksi asianosaisille. (Aer 2012, 225.) Tässä tutkimuksessa päätöksellä on myönnetty asiakasvanhemmille alkuvaiheen tukea. Tutkimukseni aineistona on myös yksi yhteenvedo. Yhteenvedolla koostetaan asiakastapaamisten kulkua ja analysoidaan niitä (Laaksonen ym. 2011, 11).

Kääriäinen (2003, 20) toteaa, että asiakasasiakirjoja pidetään epäluotettavana aineistona niiden sidonnaisuuden ja niiden laatimiseen liittyvän, edellä mainitun epätasa-arvoisuuden vuoksi. Asiakasasiakirjat kuvaavat kuitenkin niin asiakkaan arkea kuin sosiaalihuollon arkista työtä (mt., 20–21). Tämän tutkimuksen aineistona ovat laatimat asiakasasiakirjat, koska katson saavani niiden avulla tietoa tutkimuskysymykseeni. Raitakarin (2006, 25–26) mukaan asiakasasiakirjoissa kuvataan asiakkaiden tilannetta sekä auttamis- ja palvelujärjestelmän eri osapuolten vuorovaikutusta ja perustellaan eri tukitoimien tarvetta. Kunnassa, johon tutkimukseni kohdentuu, ei ollut tutkimusajankohtana käytössä osallistavaa kirjaamista, vaan kirjaukset perustuvat työntekijöiden näkemykseen asiakastapaamisesta. Arvioin, että työntekijöiden kirjauksista välittyy kuitenkin tietoa asiakkaiden tuentarpeista. Saan niistä työntekijöiden välittämänä käsitystä siitä, millaista tukea vanhemmat tarvitsevat huostaanoton jälkeen. Työntekijöiden kirjauksista välittyy myös tietoa siitä, mitä palveluja asiakasvanhemmille on tarjottu osana alkuvaiheen tukea.

3 HUOSTAANOTTO ERI TAVOIN MÄÄRITELTYNÄ

Laadullisen tutkimuksen teoreettinen viitekehys voi rakentua tutkimuksen keskeisistä käsitteistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 24). Tutkimusaiheeni liittyy lapsen huostaanottoon ja sijoittamiseen asumaan kodin ulkopuolelle sekä huostaanotetun lapsen vanhemmalle tarjottuun tukeen ja palveluihin. Tässä luvussa kuvaan huostaanottoa teoreettisena käsitteenä.

3.1 Huostaanoton oikeusvaikutukset

Huostaanotossa on kyse lapsen oikeudesta suojeluun hänen kasvunsa tai kehityksensä vakavasti vaarantuessa (Aer 2012, 82–83; Lastensuojelulaki 2007/417). Lainsäädännöllisen tulkinnan lisäksi huostaanottoa voidaan määritellä teoreettisena käsitteenä. Huostaanotto tarkoittaa perhe- ja vanhemmuussuhteisiin puuttuvaa sosiaaioikeudellista ja psykososiaalista interventiota (Huhtanen 2018, 34; Pösö 2016, 8, 11). Huostaanotolla toisaalta suojellaan ihmisen perus- ja ihmisoikeuksia, toisaalta rajoitetaan ja puututaan niihin. Huostaanoton oikeusvaikutukset kohdentuvat lapseen ja hänen huoltajiinsa. Huostaanotolla turvataan lapsen oikeus välttämättömään huolenpitoon. Sillä rajoitetaan lapsen oikeutta henkilökohtaiseen vapauteen ja perhe-elämään. Huostaanotossa puututaan huoltajan oikeuksiin ja valtuuksiin lastaan koskevassa päätöksenteossa. (Huhtanen 2018, 34–35.)

Huostaanoton vanhemmuuteen kohdistuviin vaikutuksiin on tärkeää kiinnittää huomiota, sillä lapsella on oikeus ensisijaisesti asua ja palata asumaan omien vanhempiensa luokse (Aer 2012, 26–27). Jos huostaanoton syynä ovat vanhemmuuteen liittyvät puutteet, lapsen etu edellyttää, että vanhemmuutta tuetaan lapsen huostaanoton jälkeen (Kujala 2003, 12; Pitkänen 2011, 7, 22).

3.2 Huostaanoton eri näkökulmia

Pösön (2016, 10–12) mukaan huostaanotto voidaan ymmärtää kulttuurisesti, kokemuksellisesti, institutionaalisesti, ammatillisesti sekä interventiona. Huostaanotto on mediaa kiinnostava ja julkisuudessa näkyvä asia. Kulttuurinen määrittely kuvaa huostaanoton julkisuuskuvaa, joka on viime aikoina keskittynyt lapsen, perheen ja julkisen vallan intressiristiriitoihin. Huostaanoton kulttuurinen kuva on tärkeä, sillä sen avulla ihmiset muodostavat käsitystään huostaanotosta, lastensuojelun piirissä olevista asiakkaista ja lastensuojelun ammattihenkilöistä. (Pösö 2016, 9.) Huostaanoton kokemuksellinen näkökulma tuo esiin huostaanottoa lapsen, nuoren, hänen perheensä ja läheistensä elämästä ja kokemana asiana (Pösö 2016, 9–10). Kokemusasiantuntijuuden ja kokemustiedon merkitys on nostettu ammatillisen tiedon rinnalle (Pösö 2016, 9–10; Shaw 2013, 247). Pösö (2016, 10) huomauttaa, että huostaanoton kulttuurinen ja kokemuksellinen näkökulma saattavat yhdistyä, sillä julkisuudessa huostaanotosta kirjoitetaan usein jonkun ihmisen kokemusten kautta. Tässä tutkimuksessa vanhempien kokemuksia kuvataan työntekijöiden kirjaamien asiakasasiakirjojen välityksellä.

Huostaanoton ammatillisella näkökulmalla tarkoitetaan huostaanottoa sosiaalityöntekijöiden ja muiden lastensuojelun ammatillisten toimijoiden tekemänä toimintana ja arjen työnä. Ammatillinen näkökulma korostaa ammattilaisten koulutusta. Kuitenkin myös tavallisena perheenä sijoitettujen lasten arjesta vastaavien sijaisvanhempien eli perhehoitajien tekemä työ liitetään huostaanoton ammatilliseen toimintaan, sillä perhehoitoa ei voida toteuttaa ilman perhehoitajia. (Pösö 2016, 10.) Sosiaalityön ammatillinen toiminta on juridisoitunut eli oikeudellistunut, sillä siinä korostetaan ihmisoikeuksien toteuttamista, ja asiakkaat ovat yhä tietoisempia oikeuksistaan (Sinko 2004, 5). Juridisoituminen edellyttää työntekijältä kykyä perustella ja kirjoittaa työstään, jonka seurauksena dokumentoinnin eli asiakasasiakirjojen kirjoittamisen tärkeä merkitys osana sosiaalityön ammatillista toimintaa on tiedostettu (Sinko 2004, 74; Kääriäinen 2016, 185). Tässä tutkimuksessa ammatillinen toiminta liittyy huostaanoton alkuvaiheen tukeen ja kuvautuu asiakasasiakirjojen välittämänä dokumentointina.

Institutionaalisesta näkökulmasta huostaanotto paikantuu kansalliseen lainsäädäntöön sekä kansainvälisiin ja kansallisiin säädöksiin perus- ja ihmisoikeuksista sekä lapsen oikeudesta ja lapsen edusta (Pösö 2016, 10–12, 17). Pitkäsen (2008, 32) ja Sinkon (2004, 31) mukaan suomalaisessa oikeusjärjestelmässä huostaanotossa korostetaan nimenomaan lapsen edun turvaamista. Huostaanoton institutionaalisessa tarkastelussa kiinnitetään huomiota myös palvelujärjestelmään (Pösö 2016, 9). Tämä tutkimus paikantuu lastensuojelun palveluihin siinä tilanteessa, kun lapsi on juuri huostaanotettu, ja lapsi ja vanhempi joutuvat sopeutumaan uuteen tilanteeseen.

Pösö (2010, 324–325) kutsuu huostaanottoa yhdeksi institutionaalisen rajan kohdaksi, jossa julkinen lainsäädäntö-, asiantuntijuus- ja normiorganisaatio määrittelee yksityistä perhe-elämää. Tästä näkökulmasta huostaanotosta voidaan puhua interventiona, jolla puututaan perhe-elämän suojaan. Huostaanotetun lapsen sijoittaminen asumaan kodin ulkopuolella tuo yksityisenä pidettyyn perheinstituutioon julkisen toimijan, lastensuojelun sosiaalityöntekijän, joka määrittää päätöksillään esimerkiksi lapsen yhteydenpitoa. (Pösö 2016, 10–11; Helavirta 2016, 192–193, 206–209, 221.) Huostaanoton myötä lapsen huolto sekä hänen asioistaan huolehtiminen ja päättäminen siirtyvät sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jonka alaisuudessa toimivalle lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle siirtyy lapsen huostaanoton myötä monia huoltajien tehtäviin kuuluvia vastuita (Helavirta 2016, 190–191). Sosiaalityöntekijän tulee kaikissa päätöksissään huomioida ensisijaisesti lapsen etu (Lastensuojelulaki 2007/417). Huostaanoton hoidollisella, kuntoutuksellisella ja kasvatuksella interventiolla pyritään turvamaan lapselle turvallinen arki julkisessa kodissa, jossa arjen kasvatuksesta vastaavat lastensuojelulaitoksen työntekijät tai sijaisvanhemmat (Pösö 2016, 21). Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena ovat vanhempien tuen tarpeet huostaanotto-nimisen intervention puuttuttua lapsen asumiseen ja määrittäessä päätöksillään aiemmin huoltajan vastuulle kuuluneita asioita.

Huostaanoton luonne instituutiona ja interventiona lomittuvat yhteen. Interventio edellyttää lastensuojeluinstituution palveluita. Interventiona huostaanotolla puututaan lapsen yksityiselämän suojaan ja rajoitetaan hänen koskemattomuuttaan sekä henkilökoh- taista itsemääräämisoikeuttaan ja vapauttaan, myös suhteessa hänen huoltajaansa (Aer

2012, 85–86). Lastensuojelulainsäädännössä korostetaan hoidon jatkuvuutta, jonka myötä huostaanotetun lapsen on voitava ylläpitää suhteitaan itselleen läheisiin henkilöihin, kuten vanhempiinsa (Aer 2012, 27, 86, 101–102, 117–118; Lastensuojelulaki 2007/417). Lapsen yhteydenpidon toteuttaminen hänelle läheisten henkilöiden kanssa kuvataan sijoitettua lasta koskevassa asiakassuunnitelmassa (Aer 2012, 117–118; Lastensuojelulaki 2007/417). Lapsen, hänen vanhempien ja sijaishuoltopaikan toimiva yhteistyö tukee osaltaan lapsen hyvinvointia, sillä yhteistyön toimivuus välittyy myös lapselle ja antaa hänelle luvan kiinnittyä sijaishuoltopaikkaansa (Tolonen 2013, 185–186; Känkänen 2013, 268). Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän päätös rajoittaa lapsen yhteydenpitoa läheisiinsä onkin poikkeuksellinen, lapsen etua turvaava toimenpide (Aer 2012, 27, 118–121; Lastensuojelulaki 2007/417).

Toisaalta Suomen lastensuojelulainsäädäntö painottaa vanhemman kasvatus- ja huolenpitovastuuta lapsistaan (Lastensuojelulaki 2007/417; Itäpuisto 2008, 38; Tapio ym. 2010, 127–128). Siihen liittyen lastensuojelujärjestelmämme korostaa perhekeskeisyyttä, jossa lapsi nähdään osana perhettään ja lapsen kehitys lähisuhteisiinsa liittyvänä (Hurtig 2003, 18). Hyvinvointivaltiojärjestelmämme korostaa myös vanhempien oikeutta kasvatustehtävässään tarvitsemaansa lastensuojeluinstituution ja muiden palvelujärjestelmien kautta tulevaan tukeen (Vilén ym. 2010, 10–11; Hurtig 2003, 18). Tähän liittyen Suomessa viranomaiset ovatkin pyrkineet auttamaan lastensuojelun asiakkaan olevia lapsia hyvinvointipainotteisen lastensuojeluorientaation mukaisesti tukemalla vanhempia ja heidän kuntoutumistaan, ensisijaisesti vapaaehtoisuuden pohjalta, perheen yksityisyyttä kunnioittaen (Hurtig 2003, 18–19; Pösö 2007, 74).

Suomessa, kuten muissakin maissa on kuitenkin 2000-luvun aikana alettu korostaa lapsikeskeistä lastensuojeluorientaatiota, sillä lapsen on pelätty jäävän vanhempiensa ja perhekokonaisuuden tarpeiden varjoon (Pösö 2004, 206–207; Hurtig 2003, 193). Pitkänen (2011, 7–8) on ehdottanut uudeksi työskentelyorientaatioksi lapsisensitiivistä vanhemmuustyötä, jotta sekä lapsen että vanhemman näkökulma ja tarpeet voitaisiin huomioida. Lapsisensitiivisellä vanhemmuustyöllä tarkoitetaan vanhemmuuden tukemista lapsen edun toteuttamiseksi. Vanhemman tukeminen lapsen huostaanoton jälkeen toteuttaa lapsen etua, sillä tieto perheenjäsenten saamasta avusta auttaa lasta. Lapsen

huostaanoton jälkeen lastensuojelun tulisi tarjota vanhemmille kriisityötä sekä vanhemmuutta ja kuntoutumista tukevaa työskentelyä yhteistyössä aikuisille suunnattujen palveluiden kanssa (mt., 122). Tämä tutkimus liittyy vanhempien kanssa heti huostaanoton jälkeen tehtävään työhön. Tämä työskentely voisi olla lapsisensitiivistä vanhemmuustyötä, jotta vanhempaa autetaan ymmärtämään lapsen tilannetta ja tarpeita.

4 VANHEMMUUS LAPSEN HUOSTAANOTON AIKANA

Tässä luvussa kuvaan vanhemmuutta teoreettisena käsitteenä. Tämän tutkimuksessa tarkastelen vanhemmuutta huostaanoton alkuvaiheessa huostaanoton vanhemmuuteen aiheuttamien muutosten ja tuentarpeiden sekä osallisuuden näkökulmasta.

4.1 Huostaanoton aiheuttamat muutokset vanhemmuuteen

Vanhemmuus rakentuu vanhemman suhteessa lapseen (Bardy 2002, 41). Se muodostuu omien lapsuudenkokemusten ja omaksutun vanhemmuusmallin pohjalta, vuorovaikutuksessa lapsen ja rinnakkain yhteiskunnan instituutioiden kanssa (Bardy 2002, 47; Kempainen 2001, 15–16). Vanhemmuus voidaan määritellä biologisena, juridisena, psyykkisenä ja sosiaalisena (Vilén ym. 2010, 10–11; Kääriäinen 2008, 108). Biologinen vanhemmuus kuvaa lapsen ja vanhemman verisiteen muodostamaa sukulaisuutta sekä emotionaalista tunnesidettä ja kiintymyssuhdetta (Hämäläinen 2012, 44; Pitkänen 2011, 88, 90, 114; Kujala 2003, 47). Myös psykologiseen vanhemmuuteen liitetään lapsen ja vanhemman välinen tunnesuhde ja välittäminen (Kujala 2003, 47). Toisaalta biologiseen vanhemmuuteen liitetään myös lapsen kokemus hänen omastaan; omasta äidistä tai omasta isästä (Hämäläinen 2012, 162–163). Pitkänen (2011, 88) liittää biologisen vanhemmuuden sukulaisuussuhteeseen ja näin myös juridiseen vanhemmuuteen. Juridisella vanhemmuudella viitataan toisaalta myös lapsen huoltajaan (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019; Araneva 2016, 217–218). Sosiaalinen vanhemmuus puolestaan kuvaa aikuisen vastuutehtävää huolehtia lapsesta (Pitkänen 2011, 88).

Toisinaan biologiset vanhemmat eivät kykene kantamaan vastuuta lapsestaan. Jos lapsen kasvuolosuhteisiin tai huolenpitoon liittyy vakavia puutteita, lapsi on lastensuojelulain mukaan otettava huostaan (Lastensuojelulaki 2007/417; Aer 2012, 83). Puutteet kasvuolosuhteissa voivat liittyä vanhemmuudessa ilmenneeseen kyvyttömyyteen, vanhemman päihde- tai mielenterveysongelmiin, hänen riittämättömiin voimavaroihinsa tai elämänhallinnan ongelmiin tai vanhempien parisuhdeongelmista tai erotilanteesta

johtuvaan konfliktitilanteeseen (Kataja 2012, 79–81). Vanhemmuus ei kuitenkaan ole staattinen olotila, vaan vanhemmuudessa voi myös kehittyä (Kempainen 2001, 15; Bardy 2002, 46). Lapsen huostaanoton aikaisessa vanhemmuudessa voidaan myös erottaa erilaisia rooleja (Pitkänen 2011, 88). Kujala (2003, 46) puhuu jaetusta vanhemmuudesta ja etävanhemmuudesta, joilla kuvataan lapsen ja vanhemman erillistä asuinpaikkaa ja lapsen arjen vastuiden jakamista toisen vanhemman, kuten sijaisvanhemman, kanssa. Pitkänen (2011, 88) korostaa vanhemman kokemuksia ja puhuu rinnakkaisesta vanhemmuudesta sekä Suikkanen-Malin (2015, 22–23) yhteisestä vanhemmuudesta, lapsen sijaishuoltopaikan aikuisten yhteistyövelvoitetta lapsen biologisten vanhempien kanssa. Rinnakkainen vanhemmuus korostaa sen sijaan vanhemman ja lapsen emotionaalista ja yksityistä suhdetta, joka säilyy myös lapsen asuessa kodin ulkopuolella (Pitkänen 2011, 88). Lastenkotien toimintaa tutkinut Laakso (2009, 202) on luonut käsitteen käytännön vanhemmuus, jolla hän kuvaa lapsen arkisen huolenpitovastuun siirtymistä sijaishuoltopaikalle. Nämä kaikki vanhemmuuden määritelmät kuvaavat huostaanoton myötä muuttunutta vanhemmuutta, jossa biologinen ja psykologinen vanhemmuus säilyvät, mutta vanhemmuuden toteuttamisen tavat muuttuvat (Pitkänen 2011, 114; Suikkanen-Malin 2015, 22–23). Huostaanotetun lapsen sosiaalisina vanhempina toimivat lapsen arjesta huolehtivat sijaisvanhemmat tai lastensuojelulaitoksen ohjaajat ja julkinen huoltaja eli lastensuojeluviranomainen vastaa pääosasta huoltajan juridisista oikeuksista ja velvollisuuksista (Laakso 2009, 202; Helavirta 2016, 190–194).

Lapsen huostaanotto merkitsee huoltajana toimivalle vanhemmalle oikeudellista muutosta hänen vastuisiin ja velvollisuuksiin lapseensa nähden, mutta myös muutosta hänen vanhemmuusidentiteettiinsä (Huhtanen 2016, 35; Ruisniemi 2006, 168). Huostaanoton myötä juridinen vastuu lapsen arjen huollosta, kuten terveydenhoidosta sekä päivähoidosta ja koulusta siirtyvät julkiselle huoltajalle eli lastensuojeluviranomaisille ja sijaishuoltopaikan toimijoille, jotka huolehtivat näistä yhteistyössä huoltajavanhempien kanssa (Pösö 2016, 19; Helavirta 2016, 192). Pitkänen (2011, 114) kutsuu tätä muuttunutta vanhemmuutta rinnakkaisvanhemmuudeksi, johon täytyy kasvaa. Hiltusen (2015, 118–119) mukaan monet vanhemmat kokivat menettäneensä osallisuutensa lastensa asioihin huostaanoton myötä ja kokivat, ettei heidän osallisuuttaan lapsensa asioihin tu-

ettu. Vanhemmat saattoivat kokea menettäneensä koko vanhemmuutensa (Sinko & Virokannas 2009 105; Hiltunen 2015, 53). Pitkäsen (2011, 83–84) mukaan vanhemmat määrittävät kuitenkin itseään vanhemmuuden kautta myös silloin, kun lapsi asuisikin poissa vanhemman luota. Kujala (2003, 46–47) ja Ruisniemi (2006, 168–169, 184–187) toteavat, että vanhemmuuden ja vanhemmuuden identiteetin työstäminen voivat tukea muuttanutta vanhemmuutta ja suhdetta lapseen. Huostaanoton muuttama vanhemmuus voi olla haasteellista, jos vanhempi kokee osattomuutta lapsensa asioissa.

Vierula (2016) ja Hiltunen (2015) kuvaavat omissa tutkimuksissaan huostaanoton käynnistämiä muutoksia vanhemmuudessa. Muutokset ja vanhempien kokemukset ovat yksilöllisiä, eivätkä kaikki vanhemmat käy läpi samanlaisia prosesseja. Vierula (2016, 270) on oman väitöstutkimuksensa osatutkimuksessa nimennyt huostaanoton käynnistävän vanhempien elämässä kuusi erilaista prosessia, jotka hän on haastatteluaineistonsa perusteella nimennyt tunne-elämän, kohteellistumisen, vanhemmuuden uudelleenmuotoutumisen, stigmatisoitumisen, eheytyksen ja itsensä toteuttamisen sekä kansalaisaktivoitumisen prosesseiksi. Hiltunen (2015, 128) kuvaukset äitiyden muotojen muutoksista linkittyvät osin Vierulan määrittelyihin. Hiltunen (2015, 105–116) erittelee äitiyden muodoissa menetetyn äitiyden, kaveriäitiyden, luovutetun äitiyden ja kuntoutuvan äitiyden.

Vierulan (2016, 271–275) mukaan tunne-elämän prosessi kuvautuu voimakkaana, koko lapsen huostaanottoajan vanhemman mukana kulkevana prosessina. Siihen liittyy lapsen menettäminen ja huostaanoton intervention tuleminen osaksi vanhemman elämää. Tunne-elämän prosessiin liittyy usein syyllisyyttä, häpeää ja itsearvostuksen heikkenemistä, vihaa ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Hiltunen (2015, 103, 169) ja Pitkäsen (2011, 66–68) tutkimuksissa vanhemmat kuvaavat huostaanoton aiheuttaneen kriisitilanteen.

Tunne-elämän prosessi linkittyy huostaanoton aiheuttaman häpeän osalta stigmatisoitumisen prosessiin, johon liittyy pelkoa ihmisarvon menettämisestä toisten ihmisten silmissä. Stigman vuoksi vanhemmat häpeävät kertoa lapsensa huostaanottoon liittyvistä

kokemuksistaan. (Vierula 2016, 282–284.) Hiltusen (2015, 115) kuvauksessa kuntoutu-
vasta äitiydestä kuvataan myös lapsen huostaanoton aiheuttamaa syyllisyyttä. Vanhem-
man kuntoutuminen edellyttää syyllisyyden tunteiden tunnistamista ja työstämistä.

Kohteellistumisen prosessi liittyy vanhemman ja lastensuojeluinstituution väliseen kont-
toli- ja valtasuhteeseen. Vanhempi kokee olevansa viranomaisinterventioiden kohteen
ja alistetussa asemassa, jossa he joutuvat peittämään tunteensa ja olemaan institutio-
naalisen vallan pakkotoimien kohteena. (Vierula 2016, 277–279.) Schofield ym. (2011,
75, 89) kaikkiaan kolmen maan huostaanotettujen lasten vanhempien keskuudessa te-
kemän tutkimuksen mukaan vanhemmat kokevat sosiaalityöntekijöiden asenteen itse-
ään kohtaan olevan liian viranomaismainen. Empaattisuus ja tunne ymmärretyksi tule-
misesta helpottaisivat vanhemman ja sosiaalityöntekijän yhteistyötä ja tukisivat van-
hempaa omaksumaan huostaanoton myötä muuttuneen identiteettinsä. Kohteellistu-
misen prosessi linkittyy huostanoton luonteeseen vanhemmuussuhteisiin puuttuvana
interventiona (Pösö 2016, 11). Juhila (2006, 216) nimeää kontrollin käyttämisen yhdeksi
kunnallisen lastensuojelun tehtäväksi tilanteessa, jossa ihminen aiheuttaa käyttäytymi-
sellään haittaa itselleen tai lähiyhteisölleen. Tällainen tilanne liittyy huostaanottoon ja
esimerkiksi lapsen ja vanhemman tapaamisten rajoittamiseen lapsen huostaanoton ai-
kana (Pösö 2016, 14–15; Helavirta 2016, 206–209).

Vierulan (2016, 280) mukaan lapsen huostaanotto edellyttää vanhemman elämässä
myös vanhemmuuden uudelleenmuotoutumisen. Vanhemmat kuvaavat uudelleenmuo-
toutunutta vanhemmuutta kapeutuneena ja valvottuna vanhemmuutena, jota muok-
kaavat ulkoisina tekijöinä lastensuojelun sosiaalityöntekijä ja sijaishuoltopaikan toimijat
sekä sisäisinä tekijöinä vanhemman tunteet ja epäselvyys omasta paikasta. Hiltusen
(2015, 105–107) kuvaus menetetystä äitiydestä kuvaa huostaanotettujen lasten äitien
kokemaa ulkopuolisuuden tunnetta ja aliarviointia omaan lapseensa liittyvissä asioissa.
Lisäksi Hiltunen (2015, 109–113) kuvaa menetettyä ja luovutettua vanhemmuutta sekä
kaverivanhemmuutta. Luovutettu vanhemmuus liittyy lapsen huostaan antamiseen van-
hemman kokiessa, ettei kykene huolehtimaan lapsesta. Kaverivanhemmuus taas kuvaa
huostaanoton muuttanutta vanhemmuutta, jossa vanhemmalla on lapseen kaverillinen
suhde, joka ei vaadi vanhemmilta vastuullisuutta ja rajojen asettamista.

Vanhemman eheytyksen ja itsensä toteuttamisen prosessi merkitsee vanhemman omaa toipumista ja voimaantumista (Vierula 2016, 285). Vanhempien omien traumaattisten lapsuudenkokemusten, esimerkiksi lapsuuden perheessä olleeseen päihteiden käyttöön tai väkivaltaan liittyvien kokemusten ovat saattaneet vaikeuttaa vanhempien kykyä toimia itse vanhempina ja niiden käsittely vahvistavat vanhemmuutta (Pitkänen 2011, 103; Hiitola 2015, 238). Vanhemman kuntoutumiseen ja omasta itsestään huolehtimiseen liittyen Hiltunen (2015, 114) puhuu kuntoutuvasta vanhemmuudesta, johon lapsen huostaanotto tuki joitakin vanhempia.

Huostaanotetun lapsen vanhemmuudessa voidaan erottaa myös kansalaisaktivoitumisen prosessi, jolla tarkoitetaan vanhemman toimintaa vanhempien tai huostaanotettujen lasten oikeuksien ajamisessa. Tässä prosessissa voidaan erottaa yksilö- ja yhteisötason prosesseja, liittyen toisaalta omien tai lapsensa oikeuksien ajamiseen oikeusteitse tai osallistumista kansalaisjärjestö- tai vertaistoimintaan. (Vierula 2016, 286.) Vertaistutkimus- ja kansalaisjärjestötoiminta tarjoavat paikan omien tunteiden ja kokemusten jäsentämiselle, mikä voi edistää vanhemman voimaantumista (Vierula 2016, 287; Hiltunen 2015, 193–194, 196; Pitkänen 2011, 48, 111). Kansainvälisen tutkimuksen mukaan vertaistuki on auttanut vanhempia tiedostamaan vanhemmuuteensa liittyviä muutostarpeita ja näin edistänyt vanhempien kuntoutumista (Balsells ym. 2016, 163, 165).

4.2 Vanhemman osallisuus lastensuojelussa

Kansainväliset ja kansalliset säädökset korostavat lapsen osallisuutta omassa asiassaan. Tähän liittyen lasten osallisuutta korostetaan myös suomalaisessa lastensuojelussa. (Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991; Suomen perustuslaki 1999/731; Lastensuojelulaki 2007/417; Hotari ym. 2013, 149.) Lastensuojelussa lasten osallisuuden on todettu vaarantuvan, koska valta on ollut aikuisten käsissä ja eikä lapsen mielipiteelle ole ollut tilaa. Muukkonen (2013, 165, 167) kuitenkin huomioi lastensuojeluprosessin vaativan

sekä lapsi- että aikuisasiakkaan osallisuuden. Työntekijän on kutsuttava asiakasta osallisuuteen, joka merkitsee pyrkimystä yhteiseen ja jaettuun ymmärrykseen niin yksittäisissä asiakastapaamisissa kuin asiakasprosessin ajanakin.

Nivala ja Ryyänen (2013, 20) ja Anttiroiko (2003, 16) määrittelevät osallisuuden kuulumiseksi jonkun elämää ja tulemiseksi huomioonotetuksi. Vanhemman osallisuus huostaanotetun lapsen elämässä merkitsee lapsen ja vanhemman tapaamisia ja vanhemman läsnäoloa lapsen elämässä (Hiltunen 2015, 117–122). Hiltunen (2015, 117–122) kuvaa omassa väitöstutkimuksessaan vanhemmuutta myös osallisuuden toteutumisen näkökulmasta. Hiltunen (2015, 117, 123, 188) tutkimukseen osallistuneiden äitien mukaan osallisuus toteutui parhaiten sijaisvanhempien kanssa yhteistyössä, kun sijaisvanhemmat huomioivat äitien mielipiteen ja pitivät äidit tietoisina lapsen arjesta. Osallisuus ei toteutunut, jos vanhemman osallistumista lapsen elämään rajoitettiin ja esimerkiksi lapsen ja vanhemman tapaamiset toteutuivat harvoin. Vanhemmat kokevat tapaamiset tärkeäksi osallisuutensa toteutumisessa, sillä ilman tapaamisia vanhemmat kokivat vieraantuneensa lapsesta. (mt., 117–118.) Pitkänen (2011, 89) toteaa osallisuuden tarkoittavan myös vanhemman halua vaikuttaa sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan toimijoiden rinnalla lasta koskeviin asioihin lapsen ollessa huostassa. Hiltunen (2015, 118, 125) tutkimukseen osallistuneille äidille osallisuus merkitsee myös yhteenkuuluvuuden tunnetta huostassa olevan lapsen ja vanhemman välillä. Lapsen ja vanhemman tapaamisten tiiviystä riippumatta yhteys lapsen ja vanhemman välillä säilyy. Pitkäsen (2011, 90, 114) mukaan tämä liittyy lapsen ja vanhemman vahvaan emotionaaliseen yhteyteen. Tässä tutkimuksessa vanhempien osallisuutta lapsensa elämässä tarkastellaan heille suunnattujen palvelujen kautta ja asiakasasiakirjojen välittämällä.

Healyn (2014, 197–198) ja Mullalyn (2002, 180) mukaan asiakkaan osallisuutta voidaan lisätä vahvistamalla hänen elämänhallintaansa ja poistamalla osallisuutta edistäviä institutionaalisia ja rakenteellisia esteitä. Kerppola-Pesun ym. (2014, 84) mukaan palvelujärjestelmän toimivuus sekä asiakkaan ja hänen kanssaan työskentelevien ammattihenkilöiden toimiva yhteistyö vaikuttavat asiakkaan osallisuuden toteutumiseen. Lapsen

huostaanoton aikana biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien toimiva yhteistyö näkyi vanhempien kunnioittamisena sekä mahdollisuutena osallistua lapsen arkeen ja siihen liittyvään päätöksentekoon (Höjer 2009, 161).

Hiltunen (2015, 128) jäi kaipaamaan sitä, että hänen haastattelemiensa äitien osallisuutta lapsen elämässä olisi tuettu miettimällä vanhemmuutta tukevia tavoitteita. Helavirran (2016, 212) mukaan tällainen suunnitelmallinen vanhempien tukeminen toteutuu puutteellisesti ja esimerkiksi vanhemman asiakassuunnitelma laaditaan vain pienelle osalle vanhemmista, vaikka Lastensuojelulaissa (2004/417) suositellaan sen laatimista lastensuojelun ja aikuisille suunnattujen palveluiden yhteistyönä.

4.3 Puutteelliseksi koettu vanhemmuuden tuki

Vanhempien, etenkin äitien tuentarpeita ovat tutkineet viime vuosina esimerkiksi Pitkänen (2011), Sinko ja Virokannas (2009) sekä Gauffin (2012). Vanhemmat odottavat vanhemmuuteensa tukea nimenomaan ammattihenkilöiltä, etenkin lastensuojelun henkilöstöltä (Pitkänen 2011, 42; Hiltunen 2015, 137, 199; Gauffin 2013, 98) sekä sijaisperheiltä (Hiltunen 2015, 186, 201; Stephens ym. 2015, 21) ja lastensuojelulaitoksien henkilöstöltä (Laakso 2009, 202–203). Gauffinin (2012, 97–98) mukaan vanhemmat kaipaavat suunnitelmallista ja konkreettista tukea kuntoutumiseensa. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän toivotaan puhuvan suoraan ja rehellisesti vanhemmuuteen liittyvistä muutostarpeista (Pitkänen 2011, 76, 108; Gauffin 2013, 81). Pitkäsen (2011, 25, 108) mukaan huostaanoton alkuvaiheeseen liittyvänä toiveena vanhemmat tuovat esiin kriisiavun, huostaanoton syiden ja lapsen kotiutumisen edellytysten läpikäymisen, terapeutin keskustelutuen sekä koordinoitua moniammatillista yhteistyötä. Vanhemmuutensa tueksi vanhemmat toivovat viranomaisilta tietoa oikeuksistaan lapsensa vanhempina (Stephens ym. 2015, 20, 31; Pitkänen 2011, 75, 95).

Vaikka huostaanotto vaikuttaa monella tavalla vanhemmuuteen, vanhemmat kokevat saamansa tuen puutteelliseksi ja koordinoimattomaksi ja osin jopa negatiiviseksi (Pitkänen 2011, 95–96, 113, 115–116; Gauffin 2012, 97). Pitkäsen (2011, 37, 83) sekä Sinkon ja Virokannaksen (2009, 104) mukaan nimenomaan vanhemmuuteen kohdistettava tuki

edistäisi kuitenkin vanhempien kokonaisvaltaista kuntoutumista. Hiitolan (2015, 238) mukaan vanhemmuuteen liittyvän tuen edellytyksenä on vanhempien ymmärrys tarvitsemastaan tuesta. Myös Hiltunen (2015, 136) ja Pitkänen (2011, 53) ovat omissa tutkimuksissaan todenneet, että vanhempien tietoisuus omista ongelmistaan on edellytys sille, että he voivat saada ja ottaa vastaa tukea. Toisaalta kriisitilanteessa ihminen ei välttämättä tunnista tuentarpeitaan, jonka vuoksi häntä ei pitäisi jättää yksin vaan varmistaa tuen saaminen (Pitkänen 2011, 42, 122).

Tämä pro gradu -tutkimukseni paikantuu huostaanoton alkuvaiheeseen ja vanhempien kanssa tehtävään työhön. Huostaanoton alkuvaihetta on tutkittu hyvin vähän, ja enemminkin sijaishuoltopaikan toimijoiden näkökulmasta (Laakso & Enroos 2016, 514). Helavirta ym. (2014, 292) toteaa, että sijaishuollon aikana tehtävään työhön liittyvä tutkimus on paikantunut lastensuojelulaitoksiin. Laakson (2009, 200–212) väitöstutkimuksessa lastenkotien työkäytännöistä käsiteltiin myös vanhempien kanssa tehtävää työtä. Laakso nimesi työskentelyn liittyvän käytännölliseen kasvatuskumppanuuteen, vanhemman kontrollointiin sekä vanhemmaksi houkutteluun. Kasvatuskumppanuus liittyy työntekijän ja vanhemman jaettuun ymmärrykseen lapsen tarvitsemasta huolenpidosta, tuesta ja ohjauksesta. Lastenkodin työskentely vanhempien kanssa liittyi siis lähinnä lapsen ja vanhemman suhteeseen sekä heidän keskinäiseen yhteydenpitoonsa. Vaikka työntekijät kiinnittivät huomiota vanhemman elämänhallintaan, työskentely ei ulottunut vanhempien kuntouttamiseen. Vanhemmat tuntuivat mieltävän lastenkodin työntekijät kasvatuskumppaneikseen, eivätkä kokeneet heidän taholtaan kontrollintia. (mt., 200–212.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

Tässä luvussa kuvaan tutkimusaineiston hankintaa ja sen analysointia. Käytin analyysimenetelmänä sisällönanalyysiä, jota tein ensimmäisen tutkimuskysymyksen kohdalla aineistolähtöisesti. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaamisessa tein teorialähtöistä analyysiä, hyödyntäen tutkimusaineistostani abstrahoimiani teoreettisia käsitteitä. Tämän luvun lopussa pohdin tutkimukseni eettisyyttä ja luotettavuutta.

5.1 Tutkimusaineiston hankinta ja sen kuvaus

Pro gradu -tutkimukseeni liittyvä tutkimussuunnitelma hyväksyttiin 31.3.2020. Jätin tutkimuslupahakemukseni 17.4.2020 kuntaan, jonka asiakasvanhempia koskeviin asiakasasiakirjoihin tutkimukseni kohdistuu. Tutkimuslupa myönnettiin 27.4.2020. Sen mukaisesti aineisto toimitettiin minulle valmiiksi anonymisoituna 15.5.2020. Tutkimukseni aineiston muodostavat lastensuojelun asiakasasiakirjat. Kyse on eteläsuomalaisen kaupungin sijoituksen alkuvaiheen tukitapaamisista laadituista lastensuojelun asiakirjoista, jotka sosiaalityöntekijät ja sosiaalihojaajat ovat kirjoittaneet asiakkaiden tapaamisista. Eskolan ja Suorannan (2008, 15) mukaan laadullisen tutkimuksen aineistona voi olla valmis, tutkijasta riippumaton, kirjallisessa muodossa oleva teksti.

Tutkimusaineisto muodostuu vanhemmalle alkuvaiheen tukeen laaditusta läheteestä, alkuvaiheen tuen myöntämiseksi tehdystä päätöksestä, tukitapaamisten asiakaskertomusteksteistä, tukitapaamisiin liittyvistä aloitus- väli- ja loppuneuvottelun muistioista sekä alkuvaiheen tukeen liittyvistä, vanhempien ja sosiaalihojaajien välisiä puheluita ja tekstiviestejä koskevista merkinnöistä asiakaskertomuksissa. Asiakasasiakirjat kuvaavat työskentelyä huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa 2010-luvun loppupuolella. Asiakkaiden yksityisyyden suojelemiseksi en kerro, minkä kaupungin lastensuojelun sijaishuollon asiakkaista on kyse, enkä aineiston synnyn tarkempaa ajankohtaa. Aineistostani sosiaalityöntekijöiden laatimia ovat lähete ja päätös. Sosiaalihojaajat ovat kirjoitta-

neet asiakkaan tukitapaamisiin liittyvät kirjaukset, joista pääosa aineistostani muodostuu. Kunkin asiakkaan kanssa työskentelee lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä ja yleensä kaksi nimettyä ohjaajaa, jotka vuorollaan kirjaavat asiakastapaamisia.

Aineistoni muodostuu 106 sivusta asiakaskertomustekstejä Arial-kirjasimen pistekoolla 11. Rajattuani aineistoani tutkimuskysymykseni mukaisesti aineiston koko on 55 sivua asiakaskertomustekstiä Arial-kirjasimen pistekoolla 11. Aineisto sisältää kahdeksan vanhemman tukitapaamisiin liittyvät kirjaukset tukitapaamisten alkamisesta niiden loppumiseen. Aineisto sisältää palvelun aloittavan päätöksen ja/tai lähetteen, 3-7 kunkin vanhemman tukitapaamista sekä 0-4 alkuvaiheen tukeen liittyvää neuvottelua. Tarkemman erittelyn tutkimusaineiston tapaamisista ja muusta yhteydenpidosta kokosin aineiston analyysin yhteyteen taulukkoon 2. Kahden perheen vanhemmille alkuvaiheen tuki oli myönnetty yhdellä ja samalla päätöksellä, vaikka vanhempia oli tarkoitus tavata myös erikseen. Muissa perheissä ei asiakasasiakirjojen mukaan ollut toista vanhempaa mukana lapsen elämässä tai lastensuojelun työskentelyssä. Lisäksi yhden asiakastapauksen kohdalla tukitapaamisille osallistui myös isovanhempi, vaikka tukea ei ollut myönnetty hänelle.

Kaupungin ohjeistuksen mukaan alkuvaiheen tukea tulee tarjota huostaanotetun lapsen vanhemmalle lapsen huostaanoton jälkeen. Ohjeistuksen mukaan tukea tarjotaan lastensuojelun avohuollon sosiaalityöstä jo huostaanottovaiheessa. Kuitenkin vain yksi vanhempi oli ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin avohuollon sosiaalityöstä. Loput vanhemmat oli ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin sijaishuollosta: neljä vanhempaa oli ohjattu tuen piiriin perhehoidon sosiaalityöstä ja yksi vanhempi laitoshoidon sosiaalityöstä. Kaksi vanhempaa oli ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin tilanteessa, jossa lapsen huostaanotosta oli kulunut jo noin vuosi. Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä oli arvioinut vanhemman kuitenkin hyötyvän nimenomaan alkuvaiheen työskentelyn kaltaisesta tuesta.

Tutkimuskysymykseni mukaisesti minua kiinnostaa alkuvaiheen tuen tarjoamiseen liittyvät vanhemman tarpeet sekä vanhemmille tarjottu tuki. Aineistoni päätöksissä ja lähetteisissä alkuvaiheen tuen perusteiksi oli kirjattu vanhempien tukeminen huostaanot-

toon liittyvien asioiden käsittelemisessä, tukeminen huostaanoton ja sijoituksen herättämien tunteiden ja ajatusten käsittelyssä sekä vanhemmuuden tukeminen asiakas-suunnitelman perusteella. Kahdessa päätöksessä alkuvaiheen tuen myöntämistä ei ollut juurikaan perusteltu. Toisessa niistä todettiin, että alkuvaiheen tuki perustuu asiakas-suunnitelmaan ja toinen päätös oli tehty kokonaan ilman perusteluja todeten, että tuki myönnetään äidille. Yhdestä alkuvaiheen tuesta oli tehty kaupungin ohjeistuksen mukainen yhteenveto, jossa oli kuvattu työskentelyä ja arvioitu tavoitteiden saavuttamista. Kolmen asiakkaan tukijakso oli päättynyt vanhempien, sosiaaliohjaajien ja sosiaalityöntekijän yhteistapaamiseen, jossa oli myös keskusteltu työskentelystä ja arvioitu vanhemman siitä saamaa hyötyä. Yksi alkuvaiheen tukijakso oli päättynyt ensimmäisen tapaamiskerran jälkeen, koska kirjausten mukaan äiti ei ollut saanut järjestettyä aikaa tapaamiseen.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 96) mukaan tutkimusaineisto voi muodostua joko yksityisistä dokumenteista tai joukkotiedotuksen tuotteista. Yksityisten dokumenttien käyttämisen edellytyksenä on, että niiden laatija kykenee ilmaisemaan itseään kirjallisesti. Aineistoni muodostamat lastensuojelun asiakasasiakirjat ovat tutkijasta riippumatonta tekstiä, joiden olemassaolo perustuu sosiaalihuollon ammattihenkilön lakisääteiseen kirjaamisvelvoitteeseen, jota määrittävät Hallintolaki (434/2003), Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta (621/1999), Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2008), Henkilötietolaki (523/1999), Lastensuojelulaki 2007/417 sekä Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007). Sosiaalihuoltoa eli myös lastensuojelupalveluita toteuttavalla ammattihenkilöllä on kirjaamisvelvoite, ja ammattilaisen tulee noudattaa ammattitoiminnastaan säädettyä lainsäädäntöä (Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015; Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015).

Koen aineistoni olevan riittävän laaja kertomaan asiakasasiakirjoihin kuvatuista vanhempien tuentarpeesta ja heille tarjotusta tuesta lapsen huostaanoton jälkeen. Lukiesani asiakasasiakirjoja, eri vanhempien asiakirjoihin kuvatut toiveet saatavasta tuesta ja työntekijöiden heille tarjoama tuki alkoivat kuvautua aineistossani samanlaisena. Eskola ja Suoranta (2008, 63) toteavat, että tutkijan onkin tutkimusta tehdessään arvioitava,

minkä suuruisella aineistolla siinä ilmenevät havainnot alkavat toistua samankaltaisina, eikä aineisto ei enää anna tutkimusongelmasta uutta tietoa. Tätä menetelmää kutsutaan aineiston kylläntymiseksi eli saturaatioksi. Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko ei myöskään määritä tutkimuksen tieteellisyyttä, yleistettävyyttä tai onnistumista, vaan siihen vaikuttavat eniten analyysin ja tulkinnan onnistuminen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98; Eskola & Suoranta 2008, 60, 63.)

5.2 Kahdenlaista sisällönanalyysiä

15.5.2020 saamani anonymisoitu aineisto oli yhteensä 106 sivua, Arial-kirjasimen 11 pistekoolla kirjoitettua asiakaskertomustekstiä. Tutkimussuunnitelmani mukaisesti lähdin analysoimaan aineistoa ryhmitellen sisällönanalyysin vaiheiden mukaisesti. Sisällönanalyysi on yksi laadullisen tutkimuksen analysointimenetelmistä, joka soveltuu erilaisten valmiiden aineistojen analyysimenetelmäksi. Sisällönanalyysi on tekstianalyysi, jonka avulla tutkittavaa ilmiötä kuvataan tiiviisti ja yleistettävästi. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 103, 117.)

Aloitin aineistoon perehtymisen lukemalla aineistoa kokonaisuudessaan läpi. Sisällönanalyysi aloitetaankin aineiston sisältöön perehtymällä. Analyysin aluksi aineistosta etsitään tutkimuskysymystä kuvaavia ilmaisuja, jotta tekstistä saadaan karsittua pois tutkimuskysymyksen kannalta epäolennainen sisältö. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123.) Poistinkin heti alkuvaiheessa aineistosta siihen kuulumattomat asiakirjat ja tekstit, kuten lasten ja vanhempien tapaamisiin liittyvät kirjaukset. Tutkimussuunnitelman mukainen suunnitelmani oli, että tutkimusaineisto muodostuu alkuvaiheen tuen asiakasprosessin mukaisesti vanhemmalle laaditusta läheteestä, neljästä tukitapaamisen asiakaskertomustekstistä ja vanhemman asiakassuunnitelmasta. Alkuvaiheen tukitapaamisten myötä vanhemman palvelutarpeet hahmottuvat tarkemmin, jolloin niiden kokoaminen vanhemman asiakassuunnitelmaksi on tarkoituksenmukaista vanhemman ohjaamiseksi hänelle tarpeenmukaisiin palveluihin. Tämän vuoksi tutkimussuunnitelmassani päädyin liittämään aineistooni myös vanhemman asiakassuunnitelmat.

Aineiston sisältöön tutustuessani huomasin, että alkuperäinen suunnitelma aineistoni sisällöstä ei ole toimiva, koska lähete oli laadittu vain joka toiselle aineistoni asiakasvanhemmista. Näin siitä huolimatta, että kaupungin ohjeistuksen mukaan palvelua tulee hakea asiakkaalle läheteellä. Läheteiden puuttuessa päätin kelpuuttaa aineistooni myös alkuvaiheen tukea koskevan päätöksen, koska päätin, että päätöksessä alkuvaiheen tuen myöntämisestä löytyisi mahdollisesti vastauksia tutkimuskysymykseeni palveluun liittyvistä tuen tarpeista. Aineistoni ei sisältänyt myöskään yhtäkään vanhemman asiakassuunnitelmaa, johon työntekijä olisi koonnut tiivistetysti tietoa vanhemman palvelutarpeesta, vanhemman kokemuksia saadusta tuesta sekä ohjausta tarpeenmukaisiin palveluihin. Tämän vuoksi päädyin kelpuuttamaan aineistooni myös vanhemman kanssa pidettyjen aloitus, väli- ja lopetusneuvottelujen muistiot sekä tukitapaamisten yhteenvedon, joka oli laadittu yhdelle vanhemmalle.

Rajattuani edellä kuvaamallani tavalla aineistoni sisällön totesin, että lopullinen aineistoni muodostuu 55 sivusta asiakaskertomustekstiä, joka on kirjoitettu Arial-kirjasimen pistekoolla 11. Lastensuojelun asiakirjat kirjoitetaan lapsen tietoihin. Näin myös vanhemman tapaamiset oli kirjattu lasten tietoihin. Vanhemman tapaamista koskevat tiedot kirjataan kaikkien lasten kohdalle, mutta tutkimusaineistoni kattaa kutakin vanhempaa kohden vain yhden asiakasasiakirjat. Asiakasasiakirjoihin ei ollut merkitty, kuinka monta lasta kutakin vanhempaa kohden oli huostaanotettuna. Lasten määrällä ei kuitenkaan ollut tutkimukseni kannalta merkitystä. Koska kyse on lastensuojelun asiakkaana olevista lapsista, lapset ovat alaikäisiä eli alle 18-vuotiaita. Koska aineisto oli valmiiksi anonymisoitu, tiedossani ei ole lasten tarkka ikä. Tutkimuskysymysten kannalta lasten tarkalla iällä ei ollut merkitystä. Asiakirjat koskivat kuutta eri lasta ja kahdeksaa vanhempaa. Näin ollen siis kahden asiakaslapsen kohdalla alkuvaiheen tuki oli kohdentunut molempiin vanhempiin.

Numeroin aineistoni juoksevilla numeroinnilla. Koska vanhemman tapaamista koskevat tiedot on kirjattu lapsen tietoihin, numerointi perustui lasten määrään. Näin ollen juokseva numerointi oli muodossa: äiti 1, äiti 2, isä 2, äiti 3, äiti 4, äiti 5, isä 5 ja äiti 6. Hahmottaakseni aineistoni sisällön päätin laskea aluksi erilaisen asiakasaineiston määrän.

Eskolan ja Suorannan (2008, 164–165) mukaan määrällistä analyysiä eli kvantifointia voidaan käyttää myös laadullisessa tutkimuksessa esimerkiksi helpottamaan tekstimassan haltuun saamista. Kvantifoinnissa laadullisen aineiston sisältöä voi esimerkiksi taulukoida. Aineistoni hahmottamiseksi laadin taulukon 1 tutkimusaineistoni sisältämistä eri asiakirjoista.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston sisältämät asiakirjat

Asiakirjan nimi	Kappalemäärä
Lähetete	3
Päätös	6
Asiakaskertomus (tukitapaaminen)	16
Puhelu ja tekstiviesti	8
Neuvottelut	12
Yhteenveto	1
Vanhemman asiakassuunnitelma	0

Kiinnitin aluksi huomiota lähetteen tai päätöksen perusteluihin, koska perustelut määrittävät työskentelyä ja ensimmäinen tutkimuskysymykseni koskee nimenomaan huostaanoton alkuvaiheeseen liittyvää vanhemman tuentarvetta. Lähetteitä ja päätöksiä lukiessani kirjasin ylös niiden perusteluja. Alkuvaiheen tuki on huostaanotetun lapsen vanhemmalle vapaaehtoinen tukitoimi, jonka vuoksi sosiaalityöntekijä on aina sopinut tukitoimen aloittamisesta vanhemman kanssa. Aineistoni päätöksissä ja läheteissä alkuvaiheen tuen perusteluiksi oli kirjattu vanhempien tukeminen huostaanottoon liittyvien asioiden käsittelemisessä, huostaanoton ja sijoituksen herättämien tunteiden ja ajatusten käsittelyssä sekä vanhemmuudessa. Kahdessa päätöksessä alkuvaiheen tuen myöntämistä ei ollut juurikaan perusteltu. Toisessa niistä todettiin, että alkuvaiheen tuki perustuu asiakassuunnitelmaan ja toinen päätös oli tehty kokonaan ilman perusteluja todeten vain, että tuki myönnetään äidille. Päädyin kokoamaan nämä perusteluihin kirjatut tuentarpeet taulukoksi, jotta voin aineistoon perehtymistä jatkaessani listata, esiintyvätkö lähetteeseen ja päätökseen kirjatut tuentarpeet myös tukitapaamisia kuvaavissa asiakaskertomusteksteissä.

Jatkoin aineistoon tutustumista lukemalla aineistoa asiakaskohtaisesti edeten läheteestä ja päätöksestä tukitapaamisia kuvaaviin asiakaskertomuksiin. Näin hahmotin paremmin asiakaskohtaisen tukiprosessin. Aineistoon tutustuessani listasin niissä esiintyviä toimijoita. Kiinnitin huomiota siihen, ovatko molemmat vanhemmat asiakaslapsen elämässä ja kohdentuuko tuki molempiin heihin. Lastensuojelun sosiaalityöhön liittyvän työkokemukseni kautta tiedän, että jos molemmat vanhemmat ovat osallisia lapsen elämässä, molempien kanssa olisi myös tärkeää työskennellä. Kahden asiakkaan kohdalla alkuvaiheen tukea oli järjestetty molemmille vanhemmille. Aineistoni toimijoina olivat vanhempien lisäksi myös lapset, sijaishuollon sosiaalityöntekijät sekä sijaishuoltopaikkojen edustajat eli perhehoitajat ja laitosten ohjaajat.

Jatkoin tutkimusaineistooni perehtymistä lukemalla sitä uudelleen ja uudelleen läpi. Seuraavaksi kiinnitin huomiota siinä oleviin toistuviin ja poikkeaviin ilmaisiin. Toistuvien ja poikkeavien ilmaisujen etsiminen on yksi tapa teemoitella aineistoa (Eskola & Suoranta 2008, 174). Huomasin, että toistuvat ilmaisut liittyivät samoihin teemoihin kuin läheteisiin ja päätöksiin kirjatut työskentelyn tavoitteet. Työntekijöiden kirjaamissa asiakasasiakirjoissa toistuvat ilmaisut liittyivät vanhemman tarpeeseen käsitellä huostaanottoon liittyvien asioita, huostaanoton ja sijoituksen herättämiin tunteisiin vanhemmissa sekä vanhemmuuden tukemisen tarpeisiin. Lisäksi toistuvana teema oli vanhemman ja sijaishuoltopaikan yhteistyöhön liittyvät asiat: joko vanhemman toive paremmasta yhteistyöstä tai siihen liittyvien ongelmien selvittely. Asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat toivoivat tukea myös yhteistyön sujumiseen sosiaalityöntekijän kanssa. Totesin, että sosiaalityöntekijän läheteeseen ja päätökseen kirjaamat vanhemman tarpeet vaikuttavat toistuvan sosiaaliohjaajien tukitapaamisia kuvaavissa asiakaskertomusteksteissä. Poikkeavana asiana kiinnitin huomiota sosiaaliohjaajien äänen vähäisyyteen. Kiinnitin huomiota siihen, että joihinkin asiakaskirjauksiin ei ollut kirjattu juurikaan työntekijän ohjausta tai kommentteja, vaan vain asiakkaiden ajatuksia työntekijöiden kuvaamana. Jäin pohtimaan, mitä tämä merkitsee tavoitteiden mukaisen työskentelyn kannalta. Pohdin myös, mitä työntekijöiden äänen puuttuminen kirjauksista merkitsee asiakkaan ja toisaalta työntekijän oikeusturvan kannalta, jos lastensuojelun ja vanhempien kanssa syntyy erimielisyyttä asioista, joista tapaamissa on keskusteltu. Onko vanhempaa ohjattu ja neuvottu, kuten viranomaisen pitäisi? Jos ohjausta ei ole

annettu, onko viranomainen hoitanut virkavelvollisuutensa. Päädyin siihen, että työntekijöiden ohjaukseen on tärkeää kiinnittää huomiota toista tutkimuskysymystäni eli vanhemmille tarjottua tukea analysoidessani.

Seuraavaksi pohdin, onko asiakasprosessin kululla merkitystä tutkimuskysymykseni kannalta. Päädyin taulukoimaan asiakasprosessin kulkua asiakaskohtaisesti. Tätä kuvaan taulukossa 2. Osa vanhemmista osallistui tapaamiseen yhdessä toisen vanhemman kanssa, jolloin tapaamisesta oli tehty vain yksi yhteinen kirjaus. Näin ollen taulukoideni 1 ja 2 lukuja ei pysty vertaamaan keskenään.

Taulukko 2. Tutkimusaineiston asiakasvanhempien tapaamiset ja yhteydenotot

	tukitapaamiset	yhteisneuvottelut	puhelut/ tekstiviestit
äiti 1	4	1	1
äiti 2	1	2	1
isä 2	7	4	2
äiti 3	1	-	4
äiti 4	3	1	-
äiti 5	3	1	-
isä 5	3	1	-
äiti 6	3	2	-

Neljän asiakkaan kohdalla työskentelystä oli laadittu jonkinlaista yhteenvetoa joko yhteistapaamisessa tai erillisen työskentely-yhteenvedon muodossa. Niissä oli kuvattu vanhemman tuen tarpeita ja sitä, mitä tukea vanhemmalle oli tarjottu. Työskentelyn päättävässä yhteistapaamisessa ja yhteenvedossa oli siis tiivistetty vastaus toiseen tutkimuskysymykseeni työntekijän näkökulmasta kyseisen asiakkaan tukikäyntien kohdalla. Jäin miettimään, voinko jollakin tavalla hyödyntää näitä tiivistettyjä kuvauksia tutkimuksessani.

Eskola (2018, 220) toteaa, että tematisoinnin jälkeen on vuorossa varsinainen analyysi. Seuraavaksi siirryin siis aineistoni syvällisempään analysointiin. Sisällönanalyysissä aineisto pilkotaan osiin, jotta tutkittavasta ilmiöstä pystytään tuottamaan selkeää informaatiota (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122). Tein analysoinnin tutkimuskysymys kerrallaan.

Tein ensimmäistä tutkimuskysymystäni koskevan analyysin aineistolähtöisen sisälönanalyysin avulla. Aineistolähtöisessä analyysissä aineistosta konstruoidaan teoreettisia käsitteitä, joiden avulla haetaan vastauksia tutkimuskysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127; Eskola 2018, 212). Jatkoinkin analyysiä lukemalla aineistoani tarkasti läpi etsien tutkimuskysymystäni vastaavia ilmaisuja. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 123) toteavat, että tutkimuskysymykseen liittyvien ilmaisujen etsiminen on myös yksi tapa pelkistää aineistoa. Päädyin tekemään tämän aineiston pelkistämisen tietokoneen ja word-ohjelman kommenttitoiminnon avulla. Kävin koko aineistoni asiakaskohtaisesti läpi systemaattisesti, merkitsin tutkimuskysymykseni mukaiset ilmaisut ja kuvasin kommentissa ilmaisua sitä kuvaavalla teemalla tai käsitteellä. Pyrin tekemään analysoinnin todella huolellisesti, jonka vuoksi palasin välillä aineistossani takaisinpäin ja jatkaen sitten taas eteenpäin. Kiinnitin huomiota siihen, että samassa lauseessa tai kappaleessa saattoi olla useampiakin tutkimuskysymykseeni liittyviä ilmauksia. Tämän jälkeen tulostin aineistoni eli asiakaskirjaukset kommentteineen. Pelkistämisen tavoitteena on karsia aineistosta pois tutkimuskysymyksiin nähden epäoleellinen informaatio (Tuomi & Sarajärvi 2018, 123). Ohjaajaltani saamani ohjauksen mukaisesti aineistoni muodostui jo valmiiksi niin tiiviistä ilmaisusta, ettei aineisto-otteiden erillinen pelkistäminen ollut tarpeen.

Seuraavaksi kopioin tutkimuskysymykseni mukaiset ilmaisut ja kommentteina kirjatut ilmaisuja kuvaavat käsitteet erilliseksi tiedostoksi. Kopioidessani huomioin sen, että liitin tutkimustehtävääni kuvaaviin ilmaisuihin aina alkuperäisaineiston juoksevan numeron. Näin pystyn jatkossa helpommin palaamaan kyseiseen alkuperäisaineistoon. Seuraavaksi kävin samalla tavalla läpi aineiston toisen tutkimuskysymykseni osalta ja tein siitä erillisen, oman tiedostonsa. Näin minulla oli tutkimuskysymysteni mukaisesti kaksi erillistä tiedostoa, joista toinen tiedosto muodostui vanhempien tuen tarpeita kuvaavista ilmaisuista ja niitä kuvaavista käsitteistä. Toiseen tiedostoon kokosin vanhemmille tarjottua tukea ja sitä kuvaavia käsitteitä. Sitten tulostin nämä kaksi tiedostoa niiden jatkotyöstämistä varten. Tuomen ja Sarajärven (2018, 123) tämä tutkimustehtävää kuvaavien ilmauksien listaaminen luo perustan aineiston klusteroinnille eli ryhmittelylle.

Tämän jälkeen jatkoin ensimmäistä tutkimuskysymystäni koskevaa analysointia. Ensimmäinen tutkimuskysymykseni on, millaisiin tuentarpeisiin vanhemmille tarjotaan tukea

lapsen huostaanoton jälkeen asiakasasiakirjojen perusteella. Jatkoin analysointia luke-
malla vanhempien tuentarpeita kuvaavaa listaa läpi etsien ilmauksista samankaltaisuuksia ja erilaisuuksia. Tämä työvaihe liittyy klusterointiin, jossa samaan käsitteeseen liittyvät pelkistetyt ilmaisut ryhmitellään niiden samankaltaisen sisällön perusteella (Tuomi & Sarajärvi 2018, 124). Tällaisessa aineiston analyysissä on kyse yhdysvaltalaisen perinteen mukaisesta aineiston analyysistä, jossa pelkistetyt ilmaisut luokitellaan samaan kategoriaan (Tuomi & Sarajärvi 2018, 114).

Tutkimustehtäväni mukaisiin ilmaisiin tutustuessani huomasin, että tuen tarpeita koskevat samankaltaiset ilmaukset liittyivät tunteisiin, vanhemman toiveisiin osallistua lapsen elämään, parempaan yhteistyöhön etenkin sijaishuoltopaikan kanssa sekä erilaisiin vanhemmuuteen liittyviin tuen tarpeisiin. Tuentarpeet, jotka oli kirjattu asiakkaan lähetteen tai päätökseen alkuvaiheen tuesta, toistuvat siis myös muissa asiakaskertomusteksteissä. Päätin, että käytän jatkossa analysointiini vanhempien tuentarpeita ja niitä määrittäviä käsitteitä kuvaavaa tiedostoa, jossa tutkimukseni sisältämät erilaiset asiakasasiakirjat ja eri asiakkaita koskevat tiedot olivat siis yhtenä tekstimassana. Totesin, että tutkimuskysymykseni kannalta ei ole merkityksellistä, missä tutkimusaineistoni aineistossa tarve on tuotu esiin. Juoksevan numeroinnin avulla pystyin edelleen tarvittaessa palamaan alkuperäisaineistoon. Päätin, että seuraavaksi lähden analysoimaan tarkemmin aineistoa listaamieni teemojen mukaisesti. Aineiston teemoittelu on yksi tapa jäsentää aineistoa tutkimuskysymyksen mukaisesti (Eskola & Suoranta 2008, 174). Merkitsin kutakin teemaa kuvaavat ilmaisut eri väreillä, jotta ilmaisut erottuivat paremmin toisistaan.

Tuomen ja Sarajärven (2018, 124) mukaan teemoittain ryhmitellyt käsitteet pitää seuraavaksi luokitella. Lähdin luokittelemaan erilaisia tuentarpeita yksi teema kerrallaan. Ensin kokosin tunteisiin liittyviä alkuperäisilmauksia omaksi ryhmäkseen muodostamalla tunteisiin liittyvistä erilaisista tuentarpeista alaluokkia. Analysointini perusteella muodostin kaikkiaan seitsemän tunteiden käsittelyyn liittyvää alaluokkaa, jotka ovat 1) epäonnistumisen tunteet, 2) arjen haastavuuteen liittyvät tunteet, 3) kriisiin liittyvät tunteet, 4) tarve lohdutukselle ja rohkaisulle, 5) vihan ja epäoikeudenmukaisuuden tunteet,

6) lapsen käyttäytymiseen liittyvät tunteet sekä 7) parisuhteeseen ja eroon liittyvät tunteet. Näiden alaluokkien pohjalta muodostin menneisyyteen liittyvät tunteet ja kokemukset, huostaanoton aiheuttamat tunteet ja perheeseen liittyvät tunteet -nimiset yläluokat. Yläluokkien pohjalta abstrahoin emotionaalisen tuen tarpeet -nimisen pääluokan.

Seuraavaksi lähdin ryhmittelemään yhteistyön teemaan liittyviä alkuperäisilmauksia. Yhteistyön teema jakautui karkeasti sijaishuoltopaikkaan ja sijaishuollon sosiaalityöhön liittyvän yhteistyön tukemisen tarpeisiin. Huomasin, että sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyi paljon erilaisia tuentarpeita. Yhteistyön teemaan liittyen muodostin alaluokat nimeltään 1) yhteistyön toimivuus sijaishuoltopaikan kanssa, 2) ristiriitojen selvittäminen sijaishuoltopaikan kanssa, 3) perinteiden siirtäminen sijaishuoltopaikkaan, 4) yhteistyön sujuminen sosiaalityöntekijän kanssa sekä 5) tietojen saaminen sosiaalityöntekijältä. Yhteistyön teemaan liittyviksi yläluokiksi nimesin arvostavan yhteistyön rakentaminen sijaishuoltopaikan kanssa sekä sujuvan yhteistyön rakentaminen sosiaalityöntekijän kanssa. Näitä yhdistävänä pääluokkana ovat yhteistyön tukemisen tarpeet.

Vanhemmuutta koskevat tuentarpeet liittyivät yhä moninaisempiin asioihin. Näiden alkuperäisilmausten ryhmittelyssä ja luokkien muodostamista jouduin pohtimaan pidempään. Alaluokkia muodostui aluksi todella monia. Pohdin, pystynkö luokittelemaan aineistoani niin, että alkuperäisaineiston moninainen sisältö säilyy. Pohdin myös aineistolähtöisen sisällönanalyysin soveltuvuutta tutkimukseni analysointimenetelmäksi. Kiviniemi (2018, 74) muistuttaakin, että laadullista tutkimusta tekevältä tutkijalta edellytetään tietoista otetta ja valmiutta arvioida tutkimuksellisia ratkaisuja tutkimuksensa edetessä. Perehdyin tutkimuskirjallisuuteen ja mietin, soveltuisiko joku toinen analyysimenetelmä paremmin aineistoni analysointiin. Pohdin fenomenologisen sisällönanalyysin soveltuvuutta analyysini tavaksi, mutta totesin kuitenkin, ettei se sovellu tähän tutkimukseen. Selvitän tutkimuksessani vanhempien kokemia tuentarpeita, mutta vain välillisesti, asiakasasiakirjojen kuvaamana. Toinen tutkimuskysymykseni ei liity millään tavalla kokemuksiin, vaan sillä selvitetään vanhemmille tarjottuja palveluja. Tutkimuskirjallisuuteen perehdyttyäni päädyin pitäytymään induktiivisessa sisällönanalyysissä,

mutta kiinnittämään huomiota siihen, että kuvaan pääluokkien alla mahdollisimman tarkasti alkuperäisaineiston informaatiota yläluokkien ja niiden alla olevien alaluokkien sisällön avulla.

Vanhemmuuteen liittyviksi alaluokiksi muodostin 1) sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvän tiedon saaminen, 2) tieto vanhemman lakisääteisistä oikeuksista ja velvollisuuksista, 3) tuki kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen, 4) tietoisuuden lapsen arjesta, 5) lapsen tarpeiden tiedostaminen, 6) tuki kotilomien sujumiseen, 7) tarve välittää lapseen liittyviä tietoja, 8) keskustelutuen tarve, 9) palveluohjauksen tarve, 10) asumisohjauksen tarve sekä 11) tukihenkilön tarve. Näistä muodostin kolme yläluokkaa, jotka ovat vanhemman osallisuuden edistäminen, rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen ja vanhemman kuntoutumisen tukeminen. Yläluokkia kuvaavaksi käsitteeksi nimesin pääluokan nimeään vanhemmuuden tukemisen tarpeet.

Koostin jokaisesta ensimmäisen tutkimuskysymyksen pohjalta abstrahoimastani teemasta oman taulukkonsa, jonka olen liittänyt kyseistä teemaa käsittelevän luvun 6 alalukujen alkuun.

Seuraavaksi jatkoin toisen tutkimuskysymyksen analysointia. Toinen tutkimuskysymyksen on, mitä palvelua vanhemmille tarjotaan asiakasasiakirjojen perusteella huostaanoton jälkeen. Pitkänen (2011, 121–122) on tuonut oman tutkimuksensa kehittämisedotuksina esiin ammatillisten käytäntöjen kehittämistarpeen vanhempien tukemisessa. Nimenomaan huostaanoton alkuvaiheen työskentelystä vanhempien kanssa on tähän saakka vain vähän tutkimustietoa (Laakso & Enroos 2016, 514). Tähän liittyen olen kiinnostunut siitä, miten vanhempien kanssa asiakasasiakirjojen mukaan työskennellään, mistä heidän kanssaan keskustellaan, mitä palvelua vanhemmille tarjotaan ja mitä jää mahdollisesti puuttumaan.

Saadakseni vastauksen tutkimuskysymykseeni palasin aiemmin laatimaani word-tiedostoon vanhemmille tarjotusta tuesta ja tukea kuvaavista teemoista. Tiedosto muodostui tarjotusta tuesta kertovista aineisto-otteista, joita kuvaavat teemat olin merkinnyt kommenttitoiminnolla tiedostoon. Tarjottua tukea kuvaavaa luetteloa lukiessani päättelin,

että tarjotun tuen pitäisi kohdentua työskentelylle asetettuihin tavoitteisiin ja siihen, mitä tukea vanhempi on kertonut tapaamisilla tarvitsevansa. Tämän vuoksi päädyin lukemaan sosiaalityöntekijöiden laatimia lähetteitä ja päätöksiä uudelleen palauttaakseni mieleeni kunkin vanhemman työskentelylle asetetut tavoitteet. Tämän jälkeen luin tarjotun tuen kuvaukset vielä asiakaskohtaisesti läpi. Hahmottaakseni alkuvaiheen tuen koko prosessin kirjoitin jokaisen vanhemman tapaamisista lyhyen yhteenvedon, johon kirjasin sosiaalityöntekijän ja vanhemmat asettamat tavoitteet työskentelylle sekä alustavan kuvauksen tarjotusta tuesta.

Luin uudelleen läpi laatimaani listaa tarjotusta tuesta ja kuvausta asiakaskohtaisesta työskentelyprossista ja mietin, miten ja millä tutkimusmenetelmällä pystyisin yhdistämään asiakasasiakirjoissa kuvatut vanhempien tuentarpeet ja tarjotun tuen. Löytääkseni alkuvaiheen tuen työkäytäntöjen analysointiin sopivan tutkimus- ja analyysimenetelmän luin tutkimuskirjallisuutta. Sain analyysimenetelmää miettiessäni ohjausta myös tutkimustani ohjaavalta opettajalta. Hän vahvisti ajatustani siitä, että tarjottua tukea täytyy käsitellä asiakaskohtaisesti.

Saamani ohjauksen ja tutkimuskirjallisuuden perusteella päätin jatkaa tutkimustani teorialähtöisellä sisällönanalyysillä. Tuomen ja Sarajärven (2018, 127, 131) mukaan teorialähtöisen analyysin lähtökohtana voi olla aikaisemmin luotu teoria, käsitteistö tai aiempi tieto. Päätin, että tutkimukseni teorialähtöisen analyysini lähtökohtana olivat aineistostani abstrahoimani vanhemman tuen tarpeet, joissa yhdistyvät aiemmin luodut käsitteet ja aiempi tieto. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 127–128) ohjaavat laatimaan olemassa olevan teorian tai käsitteistön pohjalta ensin analyysirungon, jonka sisälle muodostetaan kategorioita tai luokkia. Ohjeistusta mukaillen laadin analyysintiani hahmot-tavan taulukon, joka muodosti analyysini rungon. Taulukointi liittyy aineiston kvantifiointiin, jonka avulla aineistosta voidaan laskea siinä ilmenneitä, kyseistä luokkaa kuvaavia ilmaisuja (Tuomi & Sarajärvi 2018, 128; Eskola & Suoranta 2008, 131, 164). Laskin taulukkoon kunkin vanhemman tapaamisissa annetun tuen ja ohjauksen vanhemman tuen tarpeista laatimani luokituksen mukaisesti. Muodostin analyysirungon alle pääluo-

kat 1) emotionaalisen tuen tarpeet, 2) vanhemmuuden tukemiset tarpeet ja 3) yhteistyön tukemisen tarpeet. Olen esitellyt näiden pääluokkien mukaiset ylä- ja alaluokat tarkemmin luvussa 6.

Tulkitsin annetuksi tueksi ohjaajien tapaamisissa antaman ohjauksen, jonka he olivat kuvanneet asiakasasiakirjoihin. Lisäksi tulkitsin ohjaajien tarjonneen ohjausta, jos asiakaskertomukseen oli kirjattu asiakkaan kertoneen saamastaan tuesta tai ohjauksesta. Tiedostin, että tulkintani on melko mustavalkoinen, koska todennäköisesti vanhemman kanssa käyty keskustelu on ollut ohjaajien kysymyksillään johdattelemaa. En tulkitse kuitenkaan pelkkää kuulumisten kysymistä annetuksi tueksi tai ohjaukseksi, vaikka tiedostan ohjauksen aina edellyttävän asiakkaan kuulemista. En voi kuitenkaan tietää, mitä ohjaajat ovat kysyneet tai mistä on keskusteltu, jos työntekijän kysymystä tai ohjausta ei ole kirjattu asiakasasiakirjoihin.

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 128) korostavat teorialähtöisen analyysin systemaattisuutta, sillä aineistosta on tärkeää poimia kaikki analyysirungon ja sen alle muodostetun luokituksen mukaiset ilmaukset. Myös Eskola ja Suoranta (2018, 165) toteavat, että kvantifoinnissa käytettävät analyysiyksiköt on määritettävä tarkasti ennen analyysin aloittamista. Paikantaessani tutkimusaineistoni kuvaamaa ohjaajaa antamaa tukea ja ohjausta noudatin tarkasti aiemmin laatimaani luokittelua ala- ja yläluokkineen. Aiemmin muodostamani ala- ja yläluokat kuvasivat tarjotun ohjauksen aihealueita. Jotta pystyin liittämään tarjotun ohjauksen oikeaan luokkaan, jouduin tarkistamaan monia kertoja, mihin luokkaan tietyn aihealueen ohjaus liittyi. Esimerkiksi ohjaajien tukiessa vanhempaa ymmärtämään pienen lapsen tarpeita tarkistin, että annettu ohjaus liittyy vanhemmuuden tukemiseen ja kuuluu muodostamaani Rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen -nimiseen yläluokkaa. Olen liittänyt aineiston kvantifioinnin vanhemmille tarjotusta ohjauksesta taulukkoon 7, luvun 7 alkupuolelle.

Kvantifioinnin avulla sain eriteltyä pää- ja yläluokkien mukaisesti, mitä tukea kullekin vanhemmalle annettiin alkuvaiheen tukitapaamisten aikana. Päädyin myös laskemaan yhteen eri aihealueisiin eli yläluokkien mukaisiin teemoihin annetun tuen kokonaismää-

rää. Näin minulle hahmottui, mihin aihealueisiin annettu tuki painottui koko tutkimusaineistossani. Huomasin, että ohjaajat olivat asiakasasiakirjojen mukaan tarjonneet aiheistoni vanhemmille selkeästi eniten vanhemmuuteen liittyvää tukea. Tuomi ja Sarajärvi (2018, 131) ohjaavat jatkamaan analyysiä yleisestä yksityiseen. Ymmärrän tämän ohjeistuksen niin, että analysoin tutkimuksessani vanhemmille tarjottua tukea edeten kaikkia vanhempia koskevasta tiedosta yksittäisiä vanhempia koskevaan tietoon. Olen kirjoittanut yleisiä havaintojani vanhemmille tarjotusta tuesta alalukuun 7.1. ja alaluvussa 7.2 erittelen tarjottua tukea vanhempikohtaisesti.

Jotta saisin tarkemman kuvan tarjotun tuen aihealueiden sisällöistä asiakaskohtaisesti, listasin vanhempikohtaisesti kunkin aihealueen alkuperäisilmaukset, joista muodostin alaluokkia. Koska alkuperäisilmaukset olivat melko tiiviitä, en katsonut niiden erillistä pelkistämistä tarpeelliseksi. Liitteenä 1 on esimerkki tekemästani teorialähtöisestä sisälönanalyysistä. Muodostamieni alaluokkien avulla sain tarkempaa tietoa esimerkiksi siitä, millaista vanhemmuuden tukemiseen liittyvää ohjausta äidille 1 tarjottiin. Liitteen 1 mukaisella tavalla analysoin jokaisen vanhemman kohdalla eri pääluokkiin eli aihealueisiin liittyvän tuen ja ohjauksen tarkemman sisällön.

5.3 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tämä sosiaalitieteellinen tutkimukseni edustaa ihmistieteiden tutkimusta. Ihmisiin kohdistuvaa tutkimusta tehdessäni olen sitoutunut noudattamaan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019, 7) laatimia tutkimuseettisiä ohjeita, joiden mukaan tutkimus on toteutettava kunnioittaen tutkittavien henkilöiden ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta ja huolehtien, ettei tutkimuksesta aiheudu haittaa siihen osallistuville ihmisille tai tutkimusta koskevalle yhteisölle. Tutkimus on toteutettava luottamuksellisuus säilyttäen ja yksityisyyden suojan turvaten (Eskola & Suoranta 2008, 56). Ihmistieteissä tutkimuseettisiä periaatteita on kunnioittamista tutkimuksen kaikissa vaiheissa (Rauhala & Virokanas 2011, 251). Tutkijan on suojattava tutkittavien anonymiteettiä sitä tiukemmin, mitä arkaluonteisemmasta asiasta on kyse (Eskola & Suoranta 2008, 57).

Tutkimukseni kohdistuu lastensuojelun asiakkaina olevien lasten vanhempia kokeviin lastensuojelun asiakasasiakirjoihin. Hyödynnän tutkimuksessani asiakasasiakirjoja, koska näin pystyn välttämään asiakkaalle raskaisiin asioihin liittyvät kysymykset tilanteessa, jossa valmista aineistoa on saatavilla. Kuusisto-Niemen ym. (2011, 258) mukaan asiakasasiakirjat tekevät näkyväksi sosiaalityön ammatillista toimintaa ja käytäntöjä sekä sosiaalityön asiakkaina olevien ihmisten elämää. Tutkimusaineistoni asiakasasiakirjoista välittyy kuvausta vanhempien tilanteesta ja työntekijöiden kirjaamista vanhempien tuentarpeista. Ne kuvaavat myös työntekijöiden kirjausten välittämänä vanhemmille tarjottuja tukitoimia. Kajavan (1997, 66) mukaan asiakasasiakirjat ovatkin hyvä tapa tutkia lastensuojelun asiakkuuden kaltaista arkaluonteista asiaa.

Lastensuojelussa syntyvät asiakasasiakirjat ovat salassapidettäviä, ja niitä voi lähtökohteisesti käsitellä vain asianomaisen henkilön asian hoitamiseksi ja hänen suostumuksella. Salassa pidettävien asiakirjojen käyttämiseen tieteellistä tutkimusta varten vaaditaan tutkimuslupa, jonka myöntämiseksi tarvitaan tutkimussuunnitelma ja tutkimuksella on oltava nimetty vastuuhenkilö. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000; Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 621/1999; Tietosuoja-laki 1050/2018.) Laadin tutkimustani ja tutkimusluvan saamista varten tutkimussuunnitelman, jossa kuvasin tutkimukseni toteuttamisen eri vaiheita ja sitä, millä tavalla huolehdin lastensuojelun asiakkaana olevien lasten ja asiakasvanhempien yksityisyyden suojasta ja luottamuksellisuuden säilymisestä vanhempia koskevia asiakasasiakirjoja käsitellessäni. Asiakasvanhempien yksityisyyden suojaamiseksi sain tutkimusaineiston valmiiksi anonymisoituna, ilman asiakasvanhempia ja työntekijöitä yksilöiviä tietoja. Näin ollen itsellenikään ei ole tietoa tutkimusaineistoni lasten, vanhempien tai tutkimusaineistoni asiakirjat kirjoittaneiden työntekijöiden henkilöllisyydestä.

Eskola ja Suoranta (2008, 56–57) huomauttavat, että luottamuksellisuus ja anonymiteetti pitää turvata myös tutkimuksessa kerätyn tiedon käsittelyssä ja tutkimustulosten julkaisemissa. Tallensin tutkimusaineistoni salasanasuojatulle muistitikulle. Tutkimusta tehdessäni olen säilyttänyt muistitikkua ja mahdollisia paperitulosteita lukissa kaapissa. Olen toimittanut tutkimuksen tekemisen aikana kertyneet paperitulosteet niiden käytön jälkeen tietoturvamateriaalin hävittämiseen tarkoitettuun lukittuun tietosuojasäiliöön.

Vanhempien anonymiteetin suojaamiseksi en ilmoita tutkimuksessani kuntaa, jonka lastensuojelun asiakasvanhempiin tutkimukseni kohdistui. Myös aineistoa analysoidessani ja tutkimustuloksia kirjoittaessani olen kiinnittänyt huomioita asiakasvanhempien anonymiteetin säilymiseen. Jätän mainitsematta asiakasvanhempia kuvaavia mahdollisia yksityiskohtia esimerkiksi harvinaisemmasta työstä, harrastuneisuudesta tai terveydentilasta, joiden perusteella heidän anonymiteettinsä säilyminen voisi vaarantua. Tutkimuksen valmistuttua tyhjennän muistitkun ja varmistan, että olen toimittanut kaikki paperitulosteet tietosuojasäiliöön.

Tutkimukseen liittyvään ihmisarvon kunnioittamisen periaatteeseen liittyy se, ettei tutkimuksella aiheuteta vahinkoa tutkittavalle henkilölle (Eskola ja Suoranta (2008, 56). Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja arvokkuuden periaatteen pitää kohdentua asiakkaiden lisäksi myös sosiaalityöntekijöiden ja muihin sosiaalialan ammattilaisiin (Rauhala & Virokannas 2011, 251). Osana tutkimustani analysoin lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien työskentelyä asiakasvanhempien kanssa, koska tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa asiakasvanhempien tuentarpeiden lisäksi työntekijöiden työkäytännöistä. Olen pyrkinyt kuvaamaan asiakasvanhempien tuentarpeita ja työntekijöiden työtä neutraalisti ja objektiivisesti, mutta tuoden silti esiin myös mahdollisia vanhempien tai työntekijöiden kannalta ikäviä näkökulmia. Tämä liittyy tutkimuseettisiin periaatteisiin tutkijan autonomisuudesta ja riippumattomuudesta (Pölkki 2008, 171: Kuula 2006, 155).

Tieteellisen tutkimuksen yhtenä perusperiaatteita ovat totuuden etsiminen (Kuula 2006, 24). Asiakasasiakirjojen lukemiseen etenkin jälkikäteen sisältyy aina virhetulkinnan mahdollisuus (Kääriäinen 2016, 190). Lisäksi asiakirjojen käyttämiseen tutkimusaineistona liittyy myös työntekijän ja asiakkaan välisestä valtasuhteesta johtuva eettinen ristiriita. Kääriäinen (2016, 180, 188) toteaa työntekijän käyttävän dokumentoinnissa valtaa päättäessään, mitä hän kirjoittaa muistiin asiakasasiakirjaan ja mitä jättää kirjoittamatta. Työntekijä määrittää valinnoillaan myös sen, miten asiakkaan ääni näkyy asiakirjoissa (Kääriäinen 2003, 83–84). Tämä asiakasasiakirjoihin liittyvä eettinen ristiriita on ollut läsnä tutkimuksessani koko sen tekemisen ajan. Pyrin pitämään koko tutkimuksen ajan mielessäni sen, että asiakasasiakirjoja kirjoittanut työntekijä on tehnyt kirjaamisessaan

valintoja, jonka vuoksi kirjauksista en voi sanoa kuuluvan asiakkaan äänen tai kokemuksen.

Työkokemukseni lastensuojelun sosiaalityöntekijänä näkyy tutkimuksessani ja tutkimusaineistoni analyysissä. Työkokemukseni kautta minulla oli esiymmärrystä huostaanoton vaikutuksesta vanhempiin ja vanhempien kanssa lapsen huostaanoton aikana tehtävästä työstä. Koen tämän ymmärrykseni ja kokemuksen mahdollistaneen aineiston syvemmän analyysin. Toisaalta tiedostan, että esiymmärrykseni on voinut johtaa aineiston tietynlaiseen ylitulkintaan.

Salassa pidettävään aineistoon pohjautuvaan tutkimukseen sisältyy erityisiä eettisiä vaatimuksia myös sen tuottamaan tietoon nähden. Tutkimuksen pitää tuottaa tutkittavalle kohteelle sen tarvitsemaa lisätietoa. Tutkimuksen tuottamaa lisäarvoa pitää arvioida suhteessa ihmisten yksityisyyteen puuttumiseen. (Eskola & Suoranta 2008, 56.) Vierrula (2014, 344) huomauttaa, että asiakirjat kuvaavat vanhempien henkilökohtaista elämää sellaisena, kun lastensuojeluviranomainen on asiakkaan kertoman kuvannut. Tutkimukseni tuottaa tietoa myös sosiaalialan ammattilaisten työstä ja asiakkaille tarjotusta palvelusta. Rauhala ja Virokannas (2011, 250) puhuvat sosiaalitieteellisen tutkimuksen tietoarvosta, jota mitataan tutkimuksen tuottaman tiedon luonteella. Tietoarvo liittyy siihen, kykeneekö tutkija tuottamaan tutkittaviaan vapauttavaa ja heidän voimavarojaan lisäävää sekä palveluiden kehittämisessä hyödynnettävissä olevaa tietoa.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointi merkitsee tutkimusprosessin luotettavuuden ja tutkimusvälineen eli tutkijasubjektin tulkinnan pätevyyden punnitsemista (Eskola & Suoranta 2008, 210; Kiviniemi 2018, 84–85). Nämä molemmat kilpistyvät siihen, kuinka läpinäkyvästi tutkija kykenee kertomaan tutkimuksessaan tekemät metodiset ratkaisut ja tulkintaan liittyvä kehitysprosessin (Kiviniemi 2018, 84). Olen pyrkinyt kuvaamaan tutkimusaineiston analyysini yksityiskohtaisesti ja perustelemaan valintani. Tutkimustuloksia kirjoittaessani olen tuonut esiin aiempien tutkimusten löydöksiä tutkimukseeni liittyvistä asioista ja näin joko vahvistamaan löydöksiäni tai vertailemaan havaintoja toisten tutkijoiden erilaisiin havaintoihin. Eskola ja Suoranta (2008, 211–212) erittelyn mukaan tutkimuksen luotettavuudessa pitääkin huomioida sen uskottavuus ja

vahvistuvuus. Tutkimustuloksia arvioidaan tutkimusaineiston kuvauksen ja selitysten perusteella. Vahvistuvuuteen liittyen niitä verrataan aiempiin, samaa ilmiöön kohdistuviin tutkimuksiin.

6 VANHEMMAN TUEN TARPEET LAPSEN HUOSTAANOTON JÄLKEEN

Esittelen tässä luvussa ensimmäiseen tutkimuskysymykseen liittyviä tutkimustuloksia. Tutkimuskysymys on, millaisiin tuentarpeisiin vanhemmille tarjotaan lastensuojelun asiakasasiakirjojen perusteella tukea lapsen huostaanoton jälkeen. Olen nimennyt alaluvut vanhemman tuentarpeista muodostamani pääluokkien mukaisesti. Kunkin alaluvun alussa kuvaan ensin tuloksia yleisemmin ja esittelen sitten tarkemmin aineistoni mukaisia vanhempien tuentarpeita.

Aiemmissa tutkimuksissa vanhemmille tarjottu tuki lapsen huostaanoton jälkeen kuvautuu puutteellisenä ja hajanaisena (mm. Gauffin 2012, 97; Pitkänen 2011, 114–115). Tutkimukseni aineisto liittyy tilanteeseen, jossa vanhemmalle tarjotaan lapsen huostaanoton jälkeen alkuvaiheen tukea. Alkuvaiheen tuki on huostaanotetun lapsen vanhemmalle tarjottu vapaaehtoinen tukitoimi, jota tarjotaan heti kun lapsen huostaanotosta on päätetty tai huostaanotto on tehty. Aineistoni vanhemmista kaksi oli ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin tilanteessa, jossa lapsen huostaanotosta oli jo vähintään vuosi, mutta jossa vanhemman oli arvioitu hyötyvän nimenomaan alkuvaiheen tukitapaamisiin liittyvästä sisällöstä. Alkuvaiheen tuen aloittamisesta ja työskentelyn tavoitteista sosiaalityöntekijä on aina ensin sopinut vanhemman kanssa.

6.1 Emotionaalisen tuen tarpeet

Vierula (2016, 271–275), Hiltunen (2015, 103, 169) ja Pitkänen (2011, 66–68) ovat tutkimuksissaan kuvanneet lapsen huostaanoton aiheuttavan vanhemmassa voimakkaita tunteita. Vierula (2016, 271–275) puhuu huostaanoton käynnistämästä tunne-elämän prosessista, johon liittyy voimakkaita negatiivisia tunteita ja epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Pitkänen (2011, 42) ja Hiltunen (2015, 37–38) toteavat lapsen sijoittamisen aiheuttavan vanhemmalle kriisitilanteen, johon hän tarvitsee tukea.

Tässä tutkimuksessani vanhempien kokemukset välittyvät työntekijöiden kuvaamina, asiakasasiakirjojen kautta. Vaikka vanhempien tarpeet tulivat esiin työntekijöiden kuvaamina, asiakirjoissa kuvattiin aiempien tutkimusten tavoin vanhempien *emotionaalisen tuen tarvetta*, jotta vanhemmat saisivat tukea huostaanoton käynnistämiin ja siihen liittyviin tunnereaktioihin. Tunteiden käsittelyyn liittyviä tuentarpeita ei kuitenkaan ollut määrällisesti niin paljon, kuin aiemman tutkimuskirjallisuuden ja myös tutkimusaineistooni kuuluvien sosiaalityöntekijöiden lähete- ja päätöstekstien perusteella odotin. Koska kyse on asiakaskirjausten välittämästä kuvauksesta, en voi tietää, ovatko vanhemmat jättäneet kertomatta tai osoittamatta tunteitaan ja kuinka tarkasti alkuvaiheen tukea tarjonneet ohjaajat ovat kirjanneet tapaamisilla esiin tulleita tunteisiin liittyviä tuentarpeita. Lapsen huostaanoton vanhemmissa käynnistäneitä prosesseja tutkinut Vierrula (2016, 263–264) huomauttaa, että vanhemmuuden arviointi ja vanhemmalle oletettu sovelias vanhemman identiteetti ovat aina läsnä lastensuojelutyössä. Näin ollen vanhempien tunteisiin liittyvät tuentarpeet saattavat jäädä tässä tutkimuksessa osin piiloon.

Alla olevan taulukkoon 3 kokosin aineistoni mukaiset vanhempien emotionaalisen tuen tarpeet, jotka liittyivät vanhempaan itseensä, lapseen ja parisuhteeseen. Eniten mainintoja oli menneisyyteen liittyvien tunteiden ja kokemusten työstämisen tarpeesta. Vanhempaan liittyvinä tuentarpeina asiakastapaamisten kirjauksissa näkyivät myös kriisitilanteen, vihan käsittelyn sekä lohdutuksen ja rohkaisun tarvetta. Monet näistä tunteista vaikuttivat lomittuvan ja sekoittuvan keskenään. Vanhemmat kertoivat myös parisuhteeseen ja eroon liittyvien tunteiden käsittelyn tarpeesta. Lapsen huostaanotosta huolimatta vanhemmat pohtivat myös lapsen käyttäytymiseen liittyviä tunteita, joiden käsittelyyn liittyen tuentarpeita oli kirjattu asiakasasiakirjoihin.

Taulukko 3. Emotionaalisen tuen tarpeet

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
epäonnistumisen tunteet	menneisyyteen liittyvät tunteet ja kokemukset	emotionaalisen tuen tarpeet
arjen haastavuuteen liittyvät tunteet		
kriisiin liittyvät tunteet	huostaanoton aiheuttamat tunteet	
tarve lohdutukselle ja rohkaisulle		
vihan ja epäoikeudenmukaisuuden tunteet		
parisuhteeseen ja eroon liittyvät tunteet	perheeseen liittyvät tunteet	
lapsen käyttäytymiseen liittyvät tunteet		

Tutkimusaineistoni vanhemmat toivoivat tukea voidakseen käsitellä *tunteita ja menneitä tapahtumia* ennen lapsen huostaanottoa. Vanhempien tapaamisiin liittyvistä kirjauksista heijastuu huostaanoton luonne Pösön (2016, 21) määrittelemänä psykososiaalisena interventiona, jolla turvataan lapsen hoito ja kasvatusta tilanteessa, jossa vanhempi ei ole kyennyt huolehtimaan lapsesta. Asiakaskertomuksiin oli kirjattu, kuinka vanhemmat kuvasivat arjen haastavuutta ennen huostaanottoa. Vaikuttaa siltä, että vanhemmat hakivat lupaa tai selitystä lapsensa pois ottamiseen itseltään vanhempina eli syytä huostaanotolle. Oheisen aineisto-otteen vanhempi kuvasi raskasta kasvatusvastuuta, josta hän oli huolehtinut yksin.

Arki on ollut xxx kanssa haastavaa ja ajoittain kuormittavaa. Xxx on kantanut xxx ja tämän siskosta yksin kasvatusvastuun. Tyttöjen isä ei pidä lapsiinsa yhteyttä. 1 (äiti 1)

1 Olen korvannut kaikki aineisto-otteissa olleet nimet Xxx:llä ja korjannut niissä mahdollisesti olleita kirjoitus- ja kielioppivirheet.

Vaikka vanhemmat olisivat itse hakeneet lapselleen apua ja tiedostaneet huostaanoton välttämättömyyden, vanhemmat voivat kokea epäonnistuneensa tärkeimmässä tehtävässään, vanhemmuudessa. Seuraava aineisto-ote kuvaa äidin kokemusta epäonnistumisestaan äitinä.

Äiti kertoo kokevansa syyllisyyden tunteita ja että on epäonnistunut tärkeimmässä tehtävässään eli lasten kasvatuksessa. Syyllisyys oli aiemmin läsnä koko ajan, mutta nyt Xxxx poissa ollessa syyllisyys on hiukan vähemmän läsnä. (Äiti 5)

Äitiys vaatii tasapainoilua erilaisten vaatimusten keskellä: toisaalta jaksamista hoivata ja hoitaa, mutta toisaalta itsenäisyyttä ja keskittymistä omiin tarpeisiin (Hiltunen 2015, 13; Berg 2008, 169–170). Epäonnistumisesta johtuva häpeä aiheuttaa Vierulan (2016, 282–283) tutkimuksessaan nimeämän stigmatisoitumisen prosessin. Äitiydessä epäonnistumisesta johtuvaa stigmaa välttääkseen huostaanotettujen lasten äidit saattavat salata lapsensa huostaanoton jopa lähipiiriltään (Hiltunen 2015, 115, 159). Hyytinen (2007, 189–190) näkee häpeän tunteissa positiivisiakin puolia. Hän kuvaa häpeän ja syyllisyyden tunteiden työstämistä vastuunottamisena. Hänen mielestään näiden tunteiden työstäminen on sijaishuollon aikana tärkeää, sillä se tukee vanhemman kuntoutumista. Berg (2008, 94–95) ja Hiltunen (2015, 159) sen sijaan tuovat esiin, että syyllisyys, häpeä ja pelko leimautumisesta huonoksi äidiksi voivat vaikeuttaa avun vastaanottamista. Joidenkin tutkimusaineistoni vanhemman tuentarpeista välittyi pettymystä siitä, etteivät he olleet saaneet tarvitsemaansa apua lastensuojelun avohuollon aikana.

Äiti tuntee ikävän, surun ja epäonnistumisen tunteita. Äitiä ärsyttää, että asiat menivät näin. (Äiti 3)

Vierula (2016, 275–276) kuvaa toivotun kaltaisen tuen puuttumiseen liittyvän myös epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Aineistossani vanhempien menneisyyteen liittyvien tunteiden käsittelyyn saattoi sekoittua myös *vihan ja epäoikeudenmukaisuuden tunteiden käsittelyn tarvetta*. Vanhemmat saattoivat kokea, ettei heitä ollut autettu oikealla tavalla tai oikeaan aikaan. Apua oli saatettu antaa liikaa tai liian vähän tai siitä ei ollut kerrottu oikealla tavalla. Monet sanoivat halunneensa apua ja yrittäneensä sitä pyytäkkin, kuten seuraavan aineisto-otteen vanhempi.

Äiti koki asian niin, että olisi tarvinnut aktiivisempaa apua jo vuosia aikaisemmin, mutta häntä ei silloin kuunneltu. (Äiti 4)

Huostaanoton aiheuttaman *kriisiin liittyvien tunteiden käsittelyn tarve* erottui aineistoni vanhempien toisena merkittävänä tuentarpeena. Kirjauksia kriisituen tarpeesta oli asiakasasiakirjoissa kaikkiaan kuusi. Asiakasasiakirjoihin kirjatusta vanhempien tunteiden käsittelyyn liittyvistä tuentarpeista pystyi erottamaan äkillisen eli traumaattisen kriisin vaiheet. Asiakirjoihin kuvattu vanhempien kokemus kriisissä olemisesta vaikutti vanhempien kohdalla hyvin samanlaiselta. Huostaanoton aiheuttaman kriisitilanteen kuvataan etenevän kriisin vaiheiden mukaisesti. Näin ollen huostaanoton aiheuttamassa kriisitilanteessa voidaan erottaa shokkivaihe, reaktiovaihe sekä käsittelyvaihe sekä uudelleen suuntautumisen vaihe (Saari 2000, 42–67; Mantila 2008, 65). Tutkimusaineistoni kirjausten mukaan monet vanhemmat kuvasivat huostaanottoa shokkina, joka tapahtui yllättäen ja vanhemman mielestä usein liian nopeasti. Kriisin reaktiovaiheessa huostaanottoon liittyvä todellisuus ja tunteet iskivät voimakkaina ja vaikuttavat arjen toimintakykyyn.

Äiti kertoo ihmettelevänsä, että he ovat nyt tässä tilanteessa. Hän ei ikinä uskonut että tilanne voisi mennä näin pahaksi. (äiti 3)

Äiti kertoi, että tämä kaikki vie hirveästi energiaa, kun asiat pyörivät päässä koko ajan. Tämä vaikuttaa uneen. Äiti kertoi heräävänsä yöllä ja asiat alkaivat pyöriä päässä. (äiti 4)

Vierula (2016, 217–277) toteaa huostaanoton aiheuttavan vanhemmissa usein vihaa, kiukkua ja tuskaa. Negatiivisten tunteiden kohteeksi saattaa joutua esimerkiksi puoliso, jos huostaanoton koetaan johtuneen hänen toiminnastaan. Eronen (2003, 13–14) kuvaakin vihaa häpeänraivona, jolla puolustaudutaan hyökkäämällä muita kohtaan. Aineistossani vanhempi syytti lasten isää, eikä nähnyt oman toimintansa aiheuttamia syitä lasten huostaanottoon.

Xxxx kertoo, että häntä on huijattu ja että häneltä on viety vanhemmuus. Xxxx kertoo, että kaikki johtuu lasten isästä Xxxx, että hän ja mummo eivät olisi vaaraksi tytöille. (äiti 6)

Myös Pitkäsen (2011, 25, 108) ja Hiltusen (2015, 192) tutkimuksessa vanhemmat tuovat esiin huostaanoton aiheuttamaa kriisitilannetta ja kriisituen tarvetta. Pitkäsen (2011, 42, 122) mukaan kriisitilanteessa olevaa ihmistä ei pitäisi jättää etsimään apua itse, vaan varmistaa tuen saaminen. Tämän vuoksi vanhempien saama kriisituki osana sijoituksen alkuvaiheen tukea on vanhemmille tärkeää.

Osa tämän tutkimuksen vanhemmista oli tiedostanut huostaanoton välttämättömyyden, mutta vanhemmat halusivat silti kerrata tapahtumia pystyäkseen käsittelemään tapahtuneen. Menneisyyteen liittyvien tunteiden käsittelyn tarpeeseen saattoi näin liittyä myös *lohdutuksen tarvetta*. Hiltunen (2015, 200) kuvaa, että lohdutus merkitsee vaikealla hetkellä autetuksi tulemistä. Seuraavan aineisto-otteen vanhempi koki lastensuojelun tuoneen hänelle ja lapselle apua.

XXxx muistelee, miten tähän tilanteeseen on päädytty. Hän kertoo, että apua oli pakko hakea, muuten tilanne olisi käynyt kaikille sietämättömäksi.
(äiti 5)

Kriisejä ja kriisissä olevien ihmisten auttamista tutkinut Saari (2000, 81) selittää, että kriisiin kuuluu totuuden kieltämisen vaihe, mutta terve kriisiprosessi etenee niin, että ihminen pystyy ymmärtämään tapahtuneen. Joskus kriisin reaktiovaiheen tunnetila jää vanhemman vallitsevaksi tunnetilaksi, mikä saattaa johtaa vanhemman aggressiiviseen käyttäytymiseen tai vetäytymiseen yhteistyöstä (Saari 2000, 77; Mantila ym. 2008, 65). Saari (2000, 81) selittää, että juutuessaan kriisin reaktiovaiheeseen ihminen saattaa pyrkiä selviytymään traumaattisesta tilanteesta etsimällä epäoikeudenmukaiseen tilanteeseen syyllisiä. Vierulan (2016, 276) mukaan epäoikeudenmukaisuuden kokemukset saattavat näkyä vanhempien vihana lastensuojelua ja sosiaalityöntekijöitä kohtaan jopa vuosien ajan lastensuojelun avohuollon asiakkuudesta lähtien. Esimerkiksi Helsingissä sijoituksen alkuvaiheen tuen yhdeksi tehtäväksi on kirjattu lastensuojelun avohuollon aikaisten kokemusten käsittely, jotta sijaishuollossa työskentely voitaisiin aloittaa niin sanotusti puhtaalta pöydältä (Mantila ym. 2008, 64–67). Tällainen vihan tai pettymyksen tunteiden käsittely linkittyy siis osin aiemmin kuvaamaani vanhempien kokemukseen saadun tuen puutteellisuudesta tai väärästä ajoituksesta lastensuojelun avohuollon aikana.

Saari (2000, 88) toteaa, että käsittelemättöminä traumaattiset kokemukset voivat joutaa myös rikolliseen tai epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Kuitenkaan usein yksi yksittäinen traumaattinen tapahtuma ei johda tällaiseen käyttäytymiseen, vaan epäsosiaalisesti käyttäytyvä ihminen on saattanut kohdata elämänsä aikana useita traumaattisia asioita. Aineistoni vanhemman tapaamisessa alkuvaiheen tukea tarjoavat ohjaajat kuvasivat vanhemman uhkaavaa käyttäytymistä heitä kohtaan, mutta myös rikolliseen toimintaan viittaavia asioita kotikäynnillä.

Ohjaajat kysyvät uudelleen tavaroista ja Xxxx hermostuu ja alkaa kantaa pahvilaatikoita xxxx huoneeseen ja sanoo, ettei halua että hänen tavaroihin pengotaan. Ohjaajat sanovat, etteivät ole penkoneet tavaroita, vaan ne ovat olleet heidän näkyvillään kun he tulivat. Ohjaajat kertovat, että jos Xxxx ei heille kerro, miksi hänellä on uutta tavaraa monta pahvilaatikollista, niin ohjaajien velvollisuus on ottaa yhteyttä poliisiin. Tästä Xxxx hermostuu ja lähtee eteiseen Äiti menee perässä ja Xxxx läpsii mummia. Ohjaajat sanovat että voivat poistua ja xxxx uhkaa "hakkaavansa ohjaajien läskinaamat". Ohjaajat ilmoittavat, että keskustelu ei johda mihinkään, vaan he poistuvat. (äiti 6)

Pitkänen (2011, 100–101) havaitsi omassa tutkimuksessaan, että rikollisuus saattaa liittyä vanhemman päihteidenkäyttöön ja että vanhempi tiedostaa vasta huostaanoton jälkeen oman käyttäytymisensä aiheuttamat haitat lapselleen. Liitän lapsen huostaanoton havahduttamana käynnistyneen vanhemman kuntoutumisen Vierulan (2016, 285) nimeämää vanhemman eheytyksen ja itsensä toteuttamisen prosessiin. Tämän tutkimuksen vanhempien lapsen huostaanotosta oli vasta vähän aikaa, joten mahdollinen kuntoutuminen oli vasta alussa. Yllä olevassa aineisto-otteessa vanhemman mahdollista havahtumista voi tukea ohjaajien puhe äidin toiminnan ja käyttäytymisen rikollisuudesta ja poliisin kutsumisesta.

Joidenkin aineistoni vanhempien elämässä huostaanotto oli vain yksi psyykkistä kuormitusta aiheuttava asia ja vanhemmat olivat saattaneet itsekin tiedostaa laajemman keskustelutuen tarpeen. Sijoituksen alkuvaiheen tuen aikana ohjaajat pohtivat vanhempien kanssa psykiatrisen keskustelutuen tarvetta tai terapian aloittamista.

Xxx kertoo, että työskentely on herättänyt paljon tunteita. Xxxx kertoo olevansa rikkinäinen eikä koe, että lastensuojelun työntekijät voivat häntä auttaa. Xxx perui tapaamiset, koska koki että voi puhua nyt omasta kriisistään omille ystävilleen. Xxxxx kokee, että keskustellessa asioista ohjaajien kanssa hän muuttuu katkeraksi, kun haavat avataan aina uudestaan.
(isä 2)

Äiti on pohtinut terapiaa ja olisi kiinnostunut psykoterapiasta, mutta senkin toteutuminen voi olla vaikeaa. Äiti kertoi, että mikään kerran kuukaudessa sairaanhoitajalla puhumassa käyminen ei ole tarpeeksi konkreettista apua hänelle.
(äiti 4)

Saari (2000, 319) toteaa, että psykoterapialla on saatu hyviä tuloksia psyykkisten traumojen hoidossa. Varsinainen terapia ei ole ainoa mahdollinen hoitomuoto, vaan esimerkiksi mielenterveys- ja päihdepalvelut voivat tarjota keskustelutukea. Kunnissa on kehitetty myös omaa vertaistukitoimintaa sijoitettujen lasten vanhemmille yhteistyössä Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliiton kanssa. (Pitkänen 2011, 5, 42, 59; Kasper n.d..) Vanhempien tietoisuus omasta tuentarpeestaan liittyy Vierulan (2016, 285–286) kuvaamaan eheytyksen ja itsensä toteuttamisen prosessiin. Aineistoni osoittaa, että vanhemmat tiedostivat voivansa jutella joistakin asioista läheistensä kanssa, mutta jotkut asiat aiheuttivat niin voimakkaita tunteita, että ne vaativat ammatillista ja mahdollisesti terapeutista tukea.

Aineistoni vanhempien puheista välittyi asiakaskirjausten mukaan myös huolta huostaanotetuista lapsista ja toivetta keskustella *lapsen tuentarpeista* tai tilanteista. Näiden vanhempien tuentarpeet kuvastivat toisaalta vasta muotoutumassa olevaa, huostaanoton jälkeistä uudenlaista vanhemmuutta, jossa lapsesta on vaikea päästää irti ja luottaa lapsen hoito- ja huoltovastuu jollekin toiselle. Toisaalta aineistoni vanhempien lasten tilanteeseen liittyvä pohdinta kuvasi myös syyllisyyttä lapsen reagoinnista.

Äitiä ärsyttää, että asiat menivät näin ja hän kokee huolta xxxx. Xxx toivoo, ettei Xxx kantaisi huolta hänen jaksamisestaan. Xxxx on sanonut pelkäävänsä, että äitikin tekee itsemurhan. Äidin äiti oli yrittänyt itsemurhaa monesti ennen kuin onnistui.
(äiti 3)

Edellä oleva aineisto-ote kertoo myös lastensuojelussa paljon esiintyvistä perheiden ylisukupolvisista ongelmista, joilla tarkoitetaan huono-osaisuuden siirtymistä sukupolvelta toiselle (Kataja ym. 2014, 38, 50–51). Aineistoni äidin pohdinta lapsen huolesta siitä, että

äiti tekisi itsemurhan äidinäidin tavoin, kertoi myös, ettei vanhempi ollut kyennyt suojaamaan lastaan toista sukupolvea koskettavalta traagiselta tiedolta, vaan lapsi oli tietoinen isoäidin itsemurhasta. Vanhemman ja aikuisen roolit olivat sekoittuneet lapsen kantaessa huolta äidistään. Hiltunen (2015, 63) on omassa väitöstutkimuksessaan havainnut, että huostaanotettujen lasten äidit ovat itse kokeneet lapsuudessaan traumaattisia asioita, jotka hoitamattomina voivat vaikeuttaa heidän omaa vanhemmuuttaan, esimerkiksi kykyä tunnistaa lapsensa tarpeita (Pajulo & Kalland 2008, 165). Traumaattiset kokemukset ovat saattaneet johtua äitien omien vanhempien päihde- tai mielenterveysongelmista tai väkivaltaisuudesta, jolloin äideillä ei ole mallia toimivasta vanhemmuudesta (Hiltunen 2015, 63).

Joidenkin aineistoni vanhempien pohdinta alkuvaiheen tuen tapaamisissa kertoi heidän hyväksyneen ja ymmärtäneen huostaanoton ja sijoituksen tarpeen. He vaikuttivat tiedostavan omien voimavarojensa rajallisuuden ja sen, että lapsi tarvitsee nyt sellaista apua, jota he eivät pysty tarjoamaan. Heidän mieleensä nousi kuitenkin aiempia kokemuksia tilanteesta, jolloin lapsi asui vielä kotona ja he kantoivat lapsesta huolta. Huoli lapsesta ei ollut hävinnyt, vaikka lapsi asuikin poissa kotoa, sijaishuoltopaikassa.

Vanhemmat ovat pettyneitä XXxx käytökseen, mutta onnellisia, ettei mitään pahempaa sattunut. (äiti 5, isä 5)

Aineistossani työntekijät kuvasivat myös vanhempien esiin tuomina *parisuhteeseen ja eroon liittyviä tuentarpeita*. Tällaisia tuentarpeita oli kirjattu alkuvaiheen tukitapaamisen kirjauksiin kaikkiaan viisi. Vanhempien eron näkyminen lapsen huostaanoton jälkeisissä keskusteluissa ei ole yllättävää, sillä Heino ym. (2016, 67) tutkimuksen mukaan noin joka kolmannen lapsen sijoituksen taustalla oli vanhempien muuttaminen erilleen.

Pitkäsen (2011, 20) mukaan vanhempien erossa ja lapsen huostaanotossa on samankaltaisuutta. Eron jälkeistä vanhemmuutta tutkineen Kääriäisen (2008, 105) mukaan myös erojen taustalta löytyy käsittelemättömiä lapsuuden traumaattisia kokemuksia. Eroon liittyy huostaanoton tavoin voimakkaita tunteita, kuten syyllisyyttä ja epävarmuuden kokemuksia (Kääriäinen, 2008, 70, 83). Toistavatko huostaanoton kokemukset jollakin tavalla eroon liittyviä kokemuksia vanhemman mielessä ja työntyvät sen vuoksi lapsen huostaanoton aikaan vanhemman mieleen? Toisaalta huostaanoton jälkeen lapsella on

oikeus säilyttää suhteensa molempiin vanhempiin, joten vanhemman vahingollisesta käytöksestä ennen huostaanottoa on tärkeä myös kertoa lastensuojeluun. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on varmistaa lapsen turvallisuus kaikissa tilanteissa.

Tutkimusaineistoni vanhemmat toivat esiin vanhempien erimielisyyteen liittyviä asioita, kuvauksia erimuotoisesta väkivallasta sekä kommentteja ja tunteita huoltajuuteen liittyvistä oikeudenkäynneistä.

Äiti sanoo eron olevan lopullinen ja heillä on ensi kuussa oikeudenkäynti huoltajuudesta. Äiti toivoo, että huoltajuudesta tulisi päätös, eikä asiaa vatvottaisi siihen asti, kun lapset ovat täysi-ikäisiä. (äiti 4)

Aineistossani kuvatut vanhempien erimielisyydet liittyivät erilaisiin näkemyksiin lapsen kasvatuksesta ja hoidosta tilanteessa, jossa lapsi oli siis jo huostaanotettu. Tulkitsen näiden kommenttien kuvaavan vanhemman ajatusta vanhemmuuden säilymisestä huostaanoton jälkeenkin. Asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat kuvasivat toiseen vanhempaan liittyen myös väkivaltaa. Äiti kuvasi turhautumista isän tekemiin lastensuojeluilmoituksiin ja moitteisiin lastensuojelun avohuollon aikana.

Äiti koki jatkuvat lastensuojeluilmoitukset ja moitteet isän suunnalta raskaana. (äiti 4)

Arvioin äidin kommentin liittyvän mahdolliseen henkiseen väkivaltaan. Nikupeterin (2016, 39–40, 53, 145) mukaan toisen vanhemman toiminnasta tehdyt toistuvat lastensuojeluilmoitukset voivat olla eron jälkeistä vainoamista, joka on henkistä väkivaltaa. Väkivaltaan liittyen tutkimusaineistossani kerrottiin vanhempien kuvanneen pelkoa toisen vanhemman vahingollisen käyttäytymisen jatkumisesta vielä lapsen huostaanoton jälkeenkin. Oheinen aineisto-ote liittyy myös Pösön (2016, 21) määrittelemään huostaanottoon psykososiaalisena interventiona, jolla puututaan esimerkiksi perheessä olleeseen väkivaltaan tai perheristiriitoihin.

Äiti kertoo, ettei kukaan pystynyt puuttumaan isän käytökseen ja uhkailuun. Isän käyttäytyminen vie yhä äidin voimavaroja ja on aiheuttanut turvallisuuden tunnetta äidille ja lapsille. (äiti 4)

Kääriäinen (2008, 47–48) selittää, että avioero on voinut olla ratkaisu kuormittavaan elämäntilanteeseen, joka on voinut altistaa myös väkivallalle (mt., 50). Hiitolan ja Heinosen (2009, 53) mukaan perheessä koettu väkivalta on yleinen lapsen huostaanoton syy, johon kuitenkin kiinnitetään lastensuojelussa liian vähän huomiota. Hurtig (2003, 171) sekä Hautanen (2010, 21, 25) kysyvät omien tutkimustensa pohjalta, palveleeko sosiaalityön tavoite tasa-arvoisesta asiakassuhteesta ja ihanne lapsen yhteishuoltajuudesta eron jälkeen vanhemman mahdollisuutta suojata lasta toisen vanhemman väkivallalta, kuten uhkailulta, vai altistavatko nämä käytänteet eronneiden perheiden jäsenet eron jälkeiselle väkivallalle ja vainoamiselle. Aineistoni alkuvaiheen tuen tapaamisissa vanhempien oli mahdollista purkaa myös näitä väkivaltakokemuksiaan. Väkivallan ja huostaanoton välisen yhteyden vuoksi itseäni yllättää se, että väkivallasta oli tutkimusaineistossani yllä olevan aineistokatkelman lisäksi vain toinen, sosiaalityöntekijän lähetteessä oleva maininta.

6.2 Vanhemmuuden tukemisen tarpeet

Lapsen huostaanoton myötä vanhemmuus muuttuu ja valtaosa huoltaja-vanhemman tehtävistä siirtyy lapsen asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle ja arjen asioissa sijaishuoltopaikan toimijoille eli sijaisvanhemmille ja lastensuojelulaitoksen ohjaajille (Hela-virta 2016, 192–193). Tutkimusaineistoni vanhemmat toivat alkuvaiheen tukitapaamisissa esiin hyvin monenlaisia vanhemmuuteensa liittyviä tuentarpeita, jotka kokosin alla olevaan taulukkoon 4. Asiakaskertomusmerkintöjä erilaisista vanhemmuuteen liittyvistä tuentarpeista oli kaikkiaan 88. Vanhemmuuteen liittyvinä tuentarpeina korostuivat vanhemman osallisuuden edistämisen tarpeet. Vanhemmat kokivat tarvitsevansa tukea myös uudenlaisen vanhemmuuden omaksumiseen. Nimesin tämän Pitkäsén (2011, 88) mukaan rinnakkaisvanhemmuuden tukemisen tarpeeksi. Kolmantena vanhemmuuteen liittyvänä tarpeena vanhemmat toivat esiin kuntoutumiseensa liittyviä tarpeita.

Taulukko 4. Vanhemmuuden tukemiset tarpeet

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvän tiedon saaminen	vanhemman osallisuuden edistäminen	vanhemmuuden tukemisen tarpeet
tieto vanhemman lakisääteisistä oikeuksista ja velvollisuuksista		
tuki kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen		
tietoisuus lapsen arjesta	rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen	
lapsen tarpeiden tiedostaminen		
tuki kotilomien sujumiseen		
tarve välittää lapseen liittyviä tietoja		
keskustelutuen tarve	vanhemman kuntoutumisen tukeminen	
palveluohjauksen tarve		
asumisohjauksen tarve		
tukihenkilön tarve		

Aineistossani *osallisuuden edistämiseen liittyvät tuentarpeet* merkitsivät vanhemmille toivetta saada tietoa lakisääteisistä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vanhempina, saada sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvää tietoa sekä saada tukea kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen lapseen liittyvissä asioissa. Tällaisiin tuentarpeisiin liittyviä ilmauksia oli aineistossani yhteensä 31.

Pitkäsen (2011, 76) mukaan tieto huostaanoton oikeusvaikutuksista on lähtökohta vanhemman osallisuudelle. Huostaanoton oikeusvaikutuksilla tarkoitetaan sitä, millä tavalla huostaanotto vaikuttaa huoltaja-vanhemman oikeuksiin hoitaa lapsen asioita (Huhtanen 2018, 34–35; Araneva 2016, 317–318, 320–322; Lastensuojelulaki 2007/417). Aineistoni tukitapaamisissa vanhemmat toivoivat yhteyttä sosiaalityöntekijään, jolta he halusivat selkeää informaatiota huoltaja-vanhemman roolista ja vanhemman mahdollisuuksista saada henkilökohtaista tai taloudellista tukea. Tukitapaamisissa monet van-

hemmat kertoivat, ettei heille oltu tiedotettu huostaanottoon tai lapseen liittyvistä asioista, eivätkä he olleet saaneet vastauksia kysymyksiinsä. Jotkut vanhemmat kokivat olonsa jopa syrjäytetyksi.

Äiti puhui kokemuksestaan, että hänet on syrjäytetty sen jälkeen, kun lapset sijoitettiin vastaanottoperheeseen. (äiti 4)

Tukitapaamissa vanhemmat kertoivat yrittäneensä tavoitella sosiaalityöntekijää, mutta soittopyyntöön ei ollut vastattu. Vanhemmat kokivat, ettei heidän toiveitaan palaveriajoista ollut kysytty tai heidän näkemyksilleen ei ole ollut aikaa. Osallisuus merkitsi vanhemmille tiedon lisäksi myös kuulluksi tulemistä ja tunnetta tasavertaisuudesta.

Xxxx koki, että ei ole saanut aikaisemmissa lastensuojelun neuvotteluissa suun vuoroa tai hänen näkemystään xxxx äitinä ei ole kunnioitettu tai otettu huomioon. (äiti 1)

Äiti kokee, ettei ole päässyt keskustelemaan asioista, eikä hänen kysymyksille ole ollut tarpeeksi aikaa. Äiti olisi kaivannut selityksiä moniin kysymyksiin matkan varrella. (äiti 4)

Aineistossani vanhemmat halusivat myös tietoa huostaanoton syistä, jonka vuoksi he toivoivat yhteyttä sosiaalityöntekijään. Joidenkin vanhempien tukitapaamisissa oli kirjausten mukaan palattu huostaanoton syihin useita kertoja. Joskus huostaanoton syihin palaaminen tuntui vanhemmasta liian raskaalta.

Äiti puhui myös, ei ole ollut yhteydessä edelliseen sosiaalityöntekijään, jonka kanssa olisi ollut tarkoitus käydä läpi asioita liittyen huostaanottoon, mutta häntä on ollut vaikea kiinni, eikä äiti ole kokenut, että tähän olisi voimavaroja tähän puheluun. Äiti koki ajatuksen puhelusta vaikeana. (äiti 4)

Sijoitukseen liittyen aineistoni vanhempien tiedontarpeet koskivat lähinnä lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa. Huostaanoton myötä vastuusosiaalityöntekijä määrittää lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa (Helavirta 2018, 205–209). Tässä uudessa tilanteessa aineistoni vanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijältä informaatiota sekä puhelimitse tapahtuvasta yhteydenpidosta että lapsen kotilomista. Vanhemmat olivat epätietoisia siitä, miten lapsen yhteydenpito sijaisperheestä käytännössä toteutuu.

Sosiaalityöntekijä Xxxx oli käynyt Xxxx kotona. He olivat keskustelleet Xxxx asioista. Kotilomat menevät niin kuin Xxxx ja perhehoitaja ne sopivat. Nii-
den suunnittelussa ja sopimisessa kuullaan myös Xxxx. Xxxx mukaan yh-
teistyö perhehoitajiin on lähtenyt ihan hyvin käyntiin (äiti 1)

Äiti pohtii, että saavatko lapset puhua hänen kanssaan rauhassa soittoai-
kana, vai onko sijaisperheen vanhempi aina kuulolla. (äiti 4)

Vanhemman osallisuus lapsen lastensuojeluasiaan on myös Lastensuojelulakiin
(417/2007) kirjattu oikeus. Lastensuojelulakiin on kirjattu lastensuojeluviranomaisten
yhteistyövelvoite toimia vanhempien kanssa sekä vanhempien oikeus saada tukea sijais-
huollon aikana. Pitkänen (2011, 15) korostaa näihin liittyen vanhempien osallisuuden
tärkeyttä. Hiltusen (2015, 187) mukaan tunne kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta vahvis-
taa äitien vanhemmuutta.

Tutkimusaineistoni asiakirjoissa korostui myös vanhempien epätietoisuus omasta roo-
listaan ja tuentarve *uudenlaisen vanhemmuuden roolin omaksumiseen*. Vanhemmat toi-
voivat selkiytystä omista velvollisuuksistaan, oikeuksistaan ja roolistaan. Tämä liittyy
huostaanoton muuttamaan huoltaja-vanhemman rooliin. Vierula (2016, 280) nimeää tä-
män muutoksen vanhemmuuden uudelleen muotoutumisen prosessiksi.

Vaikka xxx ei tarvitse nyt joka hetki huolehtia, on vaikeaa silti. Hänen
mukaansa on vaikeaa miettiä, mikä hänen roolinsa on nyt xxx vanhem-
pana. (äiti 5)

Kysytty onko äidin vaikeaa antaa huoltovastuuta xxx asioissa. Äiti ei koe
sen olevan vaikeaa. Äiti kertoo, että tykkää edelleen ostaa xxx vaatteita
kotiin ja puhelimen liittymä on vielä äidin nimissä. (äiti 1)

Äiti toivoisi tulevaisuudessa selkeät sopimukset siitä, mitkä ovat hänen oi-
keudet ja velvollisuudet. (äiti 4)

Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Pitkänen 2011) sijoitettujen lasten vanhempien yhteis-
työtä sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa kuvataan rinnakkaisvanhemmuuden käsit-
teellä. Sillä tarkoitetaan biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan toimijoiden rin-
nukkaista toimintaa ja yhteistä kasvatusvastuuta lapsesta sekä biologisten vanhempien
mahdollisuutta vaikuttaa lasta koskeviin asioihin (Pitkänen 2011, 7). Kasvatusvastuun

jakaminen biologisen vanhemman ja lapsen sosiaalisena vanhempana toimivan sijaisvanhemman kanssa tukee lapsen hyvinvointia, koska se mahdollistaa lapselle usein tärkeän emotionaalisen suhteen säilymisen biologiseen vanhempaan (mt., 88–90). Vierulan (2016, 281) mukaan toimiva yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa tukee myös vanhemmuuden uudelleenmuotoutumista.

Tutkimusaineistoni vanhemmat toivoivat, että sijaishuoltopaikka välittäisi heille tietoa lapsen arjesta. Vanhemmat halusivat olla osallisia lapsen arjessa sijaishuoltopaikassa ja olla tietoisia lapsen tilanteesta päivähoidossa tai koulussa. Pitkäsen (2011, 85) mukaan vanhempi toteuttaa myös juridisen huoltajan tehtävänsä halutessaan tietää ja vaikuttaa lapsen arjen ratkaisuihin. Aineistoni vanhemmat toivoivat, että heidät pidettäisiin ajan tasalla lasten asioista, vaikka he eivät osaisi itse kysyäkään. Vanhemmat halusivat tietoa lapsen sairauksista ja halusivat osallistua lapsen sairauden hoitamiseen liittyviin neuvotteluihin. Näihin osallistuminen aiheutti kuitenkin vanhemmissa epätietoisuutta.

Äiti halusi tarkempaa tietoa miten lasten päiväkotiarkea sujuu. Äiti kokee ikäväksi sen, ettei saa tarkempaa tietoa lapsista. Äiti ihmettelee, että miksi Xxxx koki äidin yhteydenpidon päiväkotiin ikävänä, vaikka oli aluksi sitä itse äidille ehdottanut. (äiti 4)

Xxxx toivomalla asialistalla ovat myös lasten koulunkäynnin seurantaan liittyvät oppilastietojärjestelmän käyttäjätunnukset, joita vanhemmat ovat odottaneet ja odottaneet eivätkä ole niitä toistuvista pyynnöistään huolimatta vieläkään saaneet. Vanhempien mahdollisuus saada lasten koulunkäyntiä koskevaa tietoa on ollut vain perhekodin tiedotuksen varassa ja vanhempien osallistuminen lasten koulunkäynnin seurantaan ja tapahtumiin ei ole ollut mahdollista. Heillä on kyky ja halu seurata lasten kouluasioita ja osallistua esim. vanhempainiltoihin sekä kevät- ja joulujuhliin. (isä 2)

Myös Pitkänen (2011, 76) on todennut vanhempien tarvitsevan tukea vanhemmuutensa lapsen sijaishuollon eri vaiheissa. Tutkimusaineistoni vanhemmat pohtivat myös, miten he pystyisivät välittämään tietojaan lapsesta sijaishuoltopaikkaan. Aineistossani vanhempi pohti lapsensa taustaa, joka on tärkeää ottaa huomioon myös lapsen arjessa sijaishuoltopaikassa. Vanhempi kantoi huolta lapsesta, vaikka huolenpitovastuu lapsesta onkin siirretty häneltä pois. Tässä näkyy lapsen ja vanhemman emotionaalisen suhteen säilyminen myös lapsen ollessa huostassa.

Äidin kertoo, että Xxxx oli ollut masentuneen oloinen jo alakoulussa. Xxxx oli sanonut alakoulussa, ettei koulu kiinnosta häntä, mutta silti saanut kii-tettäviä numeroita. Yläkoulussa xxx oli kokenut olevansa ulkopuolinen, vaikka hänellä kavereita olikin. (äiti 5)

Pitkäsen (2011, 84) mukaan hyvin toimiva yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa lisää vanhemman tietoisuutta lapsen arjesta. Toimivaan yhteistyöhön liittyy myös vanhemman kohtaaminen. Vierula (2016, 281) on korostanut biologisen vanhemman sijaishuoltopai-kan toimijoilta saaman hyväksynnän merkitystä osana vanhemmuuden uudelleenmuo-toutumista.

Äiti ei kokenut saavansa empatiaa tai kohdatuksi tulemisen kokemusta edellisestä sijaishuoltopaikasta. Äiti kertoi, että tämä on nyt jäänyt pois kun sijaishuoltopaikka on vaihtunut. Nyt äiti koki, että on hyvä tilanne ny-kyisen sijaisperheen kanssa. (äiti 4)

Muuttuneeseen vanhemmuuteen liittyen aineistoni vanhemmat tarvitsivat tukea myös lapsen tarpeiden tiedostamiseen sekä kotilomien sujumiseen. Lapsen tarpeiden tiedos-tamisen tukeminen on vanhempien kanssa tehtävän ydinsisältöjä, koska sen avulla vanhemman kyky vastata lapsen tarpeisiin voi kehittyä. Myös lastensuojelulain mukainen vaade tukea perheen jälleenyhdistämisestä edellyttää vanhemmuuden taitojen tuke-mista (Hoikkala & Heinonen 2013, 42; Pitkänen 2008, 74). Vanhempien tilanne ja lapsen tarpeiden tiedostamiseen liittyvä tuentarve voi olla hyvin erilainen, kuten aineistoni vanhemmillakin oli. Vanhempien tuen tarve ja ymmärrys lapsen tarpeista ja tunteista saat-taa myös vaihdella riippuen siitä, kuinka kauan lapsen huostaanotosta on ja kuinka vanhemman tilanne on lapsen huostaanoton aikana muuttunut. Huostaanoton alkuvai-heessa vanhempi saattoi tarvita tietoa siitä, millä tavalla hänen oma, normaaliksi katso-mansa käytös voi olla lapselle haitallista.

Äiti ja mummi eivät ymmärrä miksi tilanne meni poliisien tuloon kun mum-min mielestä hän olisi voinut hoitaa sen itsekin. Puhuttu paljon siitä, että he ovat varmasti tottuneet äidin tulistumiseen ja yllättävään käytökseen, mutta tyttöjen läsnä ollessa sellainen ei ole hyväksi, eikä sellaista voi ta-pahtua. (äiti 6)

Xxxx mukaan Xxxx tulisi itse osata ja uskaltaa sanoa mikäli ei halua kotilomalle. Toisaalta xxx miettii että onko xxx tarpeeksi kypsä päättämään asioista itse. (isä 2)

Kotilomien sujumiseen ja niiden toteutumiseen liittyvät haasteet näyttäytyivät aineistossani merkittävinä vanhempien tuentarpeina. Kotilomien sujumisen haasteet liittyivät toisaalta vanhempien omaan toimintaan, toisaalta yhteistyövaikeuksiin ja luottamuspuolaan vanhempien, sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän välillä. Vanhempien toiminta saattoi vaarantaa lapsen turvallisen kotiloman toteutumisen esimerkiksi vanhemman päihteidenkäytön, rikollisen toiminnan tai vamman vuoksi. Huostaanoton alkuvaiheessa vanhemmat tarvitsivat tukea tiedostaakseen, miksi lapsen tapaamiset toteutetaan valvottuina. Vanhemmat saattoivat olla omista vaikeuksistaan eri mieltä ja toivoa tukea kotilomien sujumiseen. Vanhemmat toivoivat myös ohjaajien osallistumista perhetapaamisiin voidakseen antaa näyttöä kotilomien sujumisesta.

Sos.tt kysyy vielä, minkälaisia ovat olleet nuorimman lapsen xxx haasteet kotilomien yhteydessä, kun hän on lukenut kirjauksia sellaisista. xxx ja xxxx vastaavat, etteivät tiedä mihin tällaiset kirjaukset liittyvät ja ettei heidän ymmärryksensä mukaan kotona ole ollut mitään erityisiä haasteita. (äiti 2, isä 2)

Puhuttu vielä juhlista ja todettu, että tytöt ovat vielä niin pieniä, että heidän kannaltaan juhliin osallistuminen ei ole mitenkään välttämätöntä ja tärkeämpää olisi, että äiti tapaisi tyttöjä rauhallisessa tilanteessa jossa voi keskittyä täysin lapsiin. Sovittu, että tässä vaiheessa tytöt eivät osallistu juhliin, vaan tapaamiset jatkuvat xxxx sovitusti. (äiti 6)

Hän toivoo lasten ja vanhempien yhteisistä perhetapaamisista vahvistavaa näyttöä sille, että mahdollisesti lasten tapaamisia voisi lisätä kevään ASSU (asiakassuunnitelma) -palaverin yhteydessä. (isä 2)

Kotilomiin liittyvien tuentarpeiden merkityksellisyys tutkimusaineistoni vanhemmille on luonteva jatke vanhempien toivomalle osallisuudelleen lastensa arjessa. Pitkänen (2011, 22) toteaa, että lapsen ja vanhemman säännöllinen yhteydenpito on heidän keskinäisen suhteensa ylläpitämiseksi tärkeää. Hoikkala ja Heinonen (2003, 35) toteavat kotilomien toteutumisen olevan myös perheen jälleenyhdistämistä tukeva asia.

Tutkimusaineistoni vanhemmat toivoivat tukitapaamisissaan neuvoa myös kokemuinsa yhteistyövaikeuksiin sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän kanssa. Yhteistyövaikeuksien taustalla oli vanhempien kokemaa luottamuspulaa, jonka rakentamiseen vanhemmat toivovat ohjaajien tukea. Näin ollen tuentarpeet liittyvät yhteistyön tukemisen tarpeisiin, joita käsittelen tarkemmin seuraavassa alaluvussa 6.3.

Aiemmissa tutkimuksissa (esim. Pitkänen 2011) on korostunut vanhemman omaan kuntoutumiseensa toivoma tuki. Myös tämän tutkimuksen aineistossa vanhempien tukitapaamisissa tuli esiin *vanhemman kuntoutumiseen ja sen koordinointiin liittyviä tuentarpeita*. Jotkut vanhemmat osasivat vaatia tukea itselleen, kun taas joidenkin vanhempien tukitapaamisten tarkoituksena oli auttaa vanhempaa tiedostamaan omat kuntoutumisen tarpeet.

Äiti koki, että hänkin tarvitsee apua ja tukea, eikä häntä voi vain ohittaa ja keskittyä pelkästään lapsiin. (äiti 4)

Avohuollon sosiaalityöntekijän kertomasta tuli selville, että äitiä on ohjattu paljon hakemaan apua itselleen, mutta äiti ei ole halunnut. Äiti on kieltänyt hänellä olevan mitään päihdeongelmaa, joten hän ei koe tarvitsevänsä siihen mitään apua. (äiti 6)

Hiitola (2015, 238) toteaa, että vanhemmuuteensa liittyvän tuen edellytyksenä on vanhemman ymmärrystä tarvitsemastaan tuesta. Näin ollen esimerkiksi vanhemman mielenterveys- tai päihdeongelman tiedostamiseen liittyvä tuki voi edistää vanhemman muutakin kuntoutumista. Tutkimusaineistoni vanhemmilla vaikutti asiakasasiakirjojen perusteella olevan lähinnä mielenterveys- ja päihdeongelmiin ja rikolliseen toimintaan liittyviä kuntoutumistarpeita.

Ohjaajien kysyessä äidin päihteidenkäytöstä, xxx vastaa heti, ettei ole käyttänyt. Mummo toteaa, että onhan xxx käyttänyt. xxxx toteaa, että haluaa elää nykyhetkessä ja etteivät aiemmat huumekokeilut tee hänestä huonoa äitiä ja ettei halua kaivella menneitä. (äiti 6)

xxxx kertoo olevansa rikkinäinen eikä koe, että lastensuojelun työntekijät voivat häntä auttaa. (isä 2)

Tukitapaamisiin liittyvissä keskusteluissa vanhempien tuentarpeina tulivat esiin myös palveluohjauksellinen tuki omien asioidensa hoitamiseen, kuten ajanvarauksista huolehtimiseen, yhteydenpitoon omiin hoitotahoihinsa sekä ja laskujenmaksuun. Myös asumisasioiden hoitamiseen vanhemmat tarvitsivat tukea. Lapsen muutto pois vanhempien luota vaikuttaa vanhempien etuuksiin ja esimerkiksi maksimivuokran määrään, minkä vuoksi vanhempi tarvitsi tukea pienemmän ja edullisemman asunnon hankkimiseen. Aineistoni vanhemmat tarvitsivat myös tukea asumisen taitoihin, jotta asunnon epäsiisteys ei vaarantaisi vuokra-asumisen jatkumista. Myös aiemmissa tutkimuksissa (mm. Stephens ym. 2015, 14–15, 20–21; Pitkänen 2011, 43, 201; Hiltunen 2015, 136, 185) vanhemmat ovat toivoneet käytännönläheistä tukea ja esimerkiksi omaa tukihenkilöä.

6.3 Yhteistyön tukemisen tarpeet

Tämän tutkimuksen aineiston muodostavissa asiakasasiakirjoissa vanhemmat toivat esiin runsaasti sijaishuoltopaikan ja sosiaalityöntekijän kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyviä tuentarpeita. Aineistossa oli kuvattu kaikkiaan 24 erilaista tuentarvetta. Biologisen vanhemman ja sijaishuollon sosiaalityöntekijän yhteistyötä koskevien tuentarpeita oli aineistossa yhteensä yhdeksän.

Kokosin tutkimusaineistoni vanhempien kuvaamat erilaiset tuentarpeet alla olevaan taulukkoon 5. Sijaishuoltopaikkaa koskevia toiveita yhdisti asiakasasiakirjojen mukaan vanhempien toive arvostavasta yhteistyöstä. Arvostavaan yhteistyöhön liittyi toiveita sijaishuoltopaikan kanssa tehtävän yhteistyön toimivuudesta, jo syntyneiden ristiriitojen selvittämisestä sekä biologisen perheen perinteiden huomioisesta sijaishuoltopaikassa.

Taulukko 5. Vanhemman sekä sijaishuoltopaikan ja sosiaalityön yhteistyön tukemisen tarpeet

Alaluokka	Yläluokka	Pääluokka
yhteistyön toimivuus sijaishuoltopaikan kanssa	arvostavan yhteistyön rakentaminen sijaishuolto- paikan kanssa	Yhteistyön tukemisen tarpeet
ristiriitojen selvittäminen sijaishuoltopaikan kanssa		
perinteiden siirtäminen sijaishuoltopaikkaan		
sosiaalityöntekijän tavoittaminen	sujuvan yhteistyön rakentaminen sosiaali- työntekijän kanssa	
tietojen saaminen sosiaalityöntekijältä		

Biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan toimijoiden välistä yhteistyötä on tutkittu kansallisesti ja kansainvälisesti melko vähän (Pelkonen 2013, 4–5). Kansainvälisten tutkimuksien näkökulmat eivät aina myöskään sovi kuvaamaan suomalaista huostaanottoa, jonka tavoitteena on monista muista maista poiketen perheen jälleenyhdistäminen (Helavirta ym. 2014, 288; Pösö 2016, 20). Aiheeseen liittyvän suomalaisen tutkimuksen vähäinen määrä hämmensi minua, sillä biologisen vanhemman ja sijaisperheen yhteistyötä on kuvattu tärkeänä jo vuosien ajan. Esimerkiksi Eronen (2013, 79) ja Suikkanen-Malin (2015, 126) korostavat tutkimuksissaan lapsen ympärillä toimivien aikuisten keskinäisen yhteistyön sujumisen tärkeyttä. Biologisen vanhemman, sijaishuollon sosiaalityö ja sijaishuoltopaikan yhteistyö määrittää sitä, kuinka sijoitus toteuttaa huostaanoton tehtävää kuntoutuksellisenä ja hoidollisena interventiona. Enroos (2016, 225, 229) toteaa sijaishuoltopaikkojen toimijoiden ja biologisten vanhempien yhteistoimintaan sisältyvän monenlaisia jännitteitä, joten myös sen vuoksi aiheeseen liittyvä tutkimus olisi tarpeen.

Olemassa oleva sijaishuoltopaikkojen toimijoiden ja huostaanotettujen lasten biologisten vanhempien yhteistyötä kuvaava tutkimus liittyy lähinnä lastenkotien toimintaan. Laakso (2009) on lastenkodeissa tehtävään työhön liittyvässä väitöstutkimuksessaan kuvannut myös vanhempien kanssa tehtävää työtä. Hän erottaa vanhempien kanssa työskentelyn työtapoina käytännöllisen kasvatuskumppanuuden, vanhemmuuden kontrol-

loinnin ja vanhemmaksi houkuttelun (Laakso 2009, 200–212). Lastenkodeissa lasten arjesta huolehtivat eri alojen ammatillisen koulutuksen saaneet ammattihenkilöt (Laakso 2009, 43–44). Sijaisvanhemmat sen sijaan ovat yleensä tavallisten perheiden aikuisia ihmisiä, vailla ammatillista alan koulutusta (Ketola 2008, 21). Sijaisvanhempana toimimisesta julkisen, lainsäädäntöön perustuvan lapsen huolenpitotehtävän toteuttajina eli perhehoitajina on niukasti tutkimustietoa (Enroos 2016, 228, 230; Helavirta ym. 2014, 292).

Tämän tutkimuksen aineistossa vanhemmat kuvasivat paljon yhteistyöhön liittyviä tunteita sekä sijaisvanhempia että lastensuojelulaitoksen työntekijöitä koskien. Osa vanhemmista koki asiakasasiakirjojen mukaan, että yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa sujui hyvin. He toivoivat lähinnä sujuvan yhteistyön vakiintumista. Jälkimmäisen aineisto-otteen vanhemman kommentista kuului myös toiveen paremmasta tutustumisesta sijaisvanhemman kanssa.

Sekä mummo että Xxxx ovat tyytyväisiä sijaisperheeseen. Mummo sanoo toivovansa, ettei tyttöjen elämä mene kuten Xxxx. Hän toivoo että Xxxx antaa tyttöjen olla sijaisperheessä kunnes saa oman arjen hallintaansa. Mummo sanoo toivovansa, ettei Xxxx tee samoja virheitä kun hän teki, ja nämä virheet saattavat olla syy miksi Xxxx elämä on nyt millaista on.
(äiti 6)

Kotilomat menevät niin kuin Xxxx ja perhehoitaja ne sopivat. Niiden suunnittelussa ja sopimisessa kuullaan myös Xxxx. Xxxx mukaan yhteistyö perhehoitajiin on lähtenyt ihan hyvin käyntiin, mutta he eivät ole vielä jutelleet kunnolla asioista.
(äiti 1)

Tutkimusaineistoni asiakasasiakirjoissa vanhemmat kuvasivat toimivaan yhteistyöhön liittyvinä asioina sujuvaa tiedonvaihtoa, yhteneviä kasvatuseriä sekä luontevaa, suoraa ja luottamuksellista yhteistyötä.

Vanhemmat kertovat, että yhteistyö laitoksen kanssa on sujunut hyvin. Kuulumissoitot ovat olleet säännöllisiä ja kuukausirapsat ovat tulossa.
(äiti 5, isä 5)

Xxx ajattelee että lasten asioissa he (vanhemmat ja perhekodin työntekijät) näkevät ja huomaavat suunnilleen samat asiat, mikä on tietenkin hyvä lasten kannalta.
(isä 2)

Arvioin aineistoni vanhempien kommenttien liittyvän toiveeseen rinnakkaisvanhemmuuden toteutumisesta, mikä edellyttää tietoisuutta lapsen tilanteesta ja rinnakkaista lapsen asioiden hoitoa. Rinnakkaisvanhemmuuden käsite on Pitkäsen (2011, 7, 36, 88–90) luoma, ja se korostaa biologisen vanhemman ja sijaishuoltopaikan toimivan yhteistyön lisäksi vanhempien mahdollisuutta vaikuttaa lasta koskeviin asioihin. Pitkäsen (2011, 79–80) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat pitivät tärkeänä sujuvaa tiedonvaihtoa sijaishuoltopaikan kanssa, sekä sitä, että heillä on sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa yhteinen ymmärrys lapsen kasvatuseriaatteista. Näiden koetaan tuovan lapsen arkeen johdonmukaisuutta.

Pitkäsen (2011, 79) tutkimuksessa vanhemmat korostivat myös sijaishuoltopaikan ja omien arvojensa yhtenevää isyyttä. Vierula (2016, 275) vanhemmat olivat tuoneet huolenaiheenaan esiin biologisesta perheestä poikkeavan kulttuurin. Tässä tutkimuksessa vanhemmat toivat alkuvaiheen tuen tapaamisella esiin pohdintojaan siitä, miten biologisen suvun arvot ja uskonnolliset perinteet tullaan huomioimaan sijaishuoltopaikassa.

Lisäksi Xxxx mietityttää uskonnolliset juhlapyhät. Xxxx toivoo että lapset voivat viettää ne kotona. (isä 2)

Huostaanoton toteuttamiseen lainsäädännön näkökulmasta perehtynyt Araneva (2016, 320–322) toteaa, että huostaanoton jälkeenkin huoltaja päättää lapsen uskonnosta. Lapsen tulee saada sijaishuoltopaikassa huoltajan toiveen mukaista uskontokasvatusta. Aineistoni vanhemman huoli lapsen uskontokasvatuksesta sijaisperheessä kertoo tulkin-tani mukaan siitä, ettei huoltaja-vanhempi tiennyt, että hän päättää huostaanoton jäl-keekin lapsen uskonnosta. Vanhempi ei vaikuttanut tietävän myöskään, miten uskonto näkyy lapsen arjessa sijaishuoltopaikassa. Mahdollisesti huoltaja-vanhemman kanssa ei ollut käyty riittävän huolellisesti läpi huostaanotton oikeusvaikutuksia.

Aineistoni asiakasasiakirjoista välittyvä vanhempien tyytymättömyys ja yhteistyön ra-kentamiseen toivottu tuentarve liittyy useimmiten sijaishuoltopaikkojen toimintatapoihin vanhemman ja lapsen yhteydenpidossa. Kriittisiä kommentteja yhteydenpidosta oli kaikkiaan seitsemän kappaletta. Tukitapaamisten kirjausten mukaan vanhemmat olivat

kokeneet esimerkiksi luottamuspulaa, kokemusta selän takana puhumisesta, tapaamisten peruuntumisia viime hetkellä sekä epätietoisuutta puhelimitse tapahtuvasta yhteydenpidosta.

Xxxxx on sanojensa mukaan vaikeuksia luottaa siihen mitä palaverissa puhutaan, kun kokemukset muussa yhteydenpidossa perhekodin kanssa ovat jotain ihan muuta (isä 2)

Äiti kokee että lapset ovat saattaneet pyytää Xxxxx (vastaanottoperheen äiti) lupaa vastata kun hän on puhelussa kysynyt jotain. Äiti kokee myös, että lapset ovat uskollisia Xxxx ja jos lapset huomaavat ettei Xxxx aina kerro asioista suoraan, niin he seuraavat Xxxxx esimerkkiä. (äiti 4)

Yhteydenpitoon liittyvien tuentarpeiden kuvaus ei ole yllättävää, sillä huostaanotto ei lähtökohtaisesti muuta lapsen ja vanhemman emotionaalista suhdetta. Yhteydenpidon tärkeys kertoi vanhemman toiveesta tietää lapsen kuulumisista ja olla läsnä lapsen elämässä. Yhteydenpidon sujuvuus koettiin tärkeäksi, jotta vanhemman yhteys lapseen säilyy. Myös Vierulan (2016, 218) ja Pitkäsen (2011, 115) tutkimuksissa vanhemmat pitivät sujuvaa yhteydenpitoa tärkeänä asiana. Arvioin lapsen ja vanhemman yhteydenpidon liittyvän Vierulan nimeämään vanhemmuuden uudelleenmuotoutumisen prosessiin. Lapsen huostaanotto muuttaa ja kapeuttaa lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa, joka tapahtuu instituution ehdoilla eli lastensuojelun määrittelemällä tavalla ja usein ulkopuolisten tahojen, kuten laitoksen työntekijöiden, sijaisvanhempien tai tapaamisohjaajan valvomana (Vierula 2016, 280; Forsberg & Pösö 2009, 160). Aineistossani vanhemman kuvattiin kokeneen lapsen sijaishuoltopaikkana toimivan perhekodin vaikeuttaneen toiminnallaan lapsen ja vanhemman yhteydenpitoa. Vanhempi oli tietoinen siitä, että viime kädessä sosiaalityöntekijä määrittää yhteydenpitoa, jonka vuoksi vanhempi halusi keskustella tapaamisista sosiaalityöntekijän kanssa.

Vanhemmilla on sellainen olo, että tämä sopiminen perhekodin kanssa on kohtuuttoman vaikeaa, ja he toivoisivat siihen apua ja tukea sosiaalityöntekijältä. (äiti2, isä 2)

Vierulan (2016, 281) tutkimuksen vanhemmat ovat kuvanneet sijaisvanhempien kanssa olleen jatkuvia hankaluuksia tapaamisten sopimisessa, koska sijaisvanhemmat eivät ole

vanhempien mielestä noudattaneet tehtyjä sopimuksia. Tässä tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat asiakaskertomusten mukaan samanlaisia kokemuksia seuraavan aineistotteen mukaisesti.

Vanhempien joulukuun kuulumisia kysyttäessä Xxxxx kertoo harmittavan sen, että heillä on jäänyt niin pitkä tauko Xxxx tapaamisissa ja antaa ymmärtää, että tauko on ollut perhekodin joustamattomuuden aiheuttama. (äiti2, isä 2)

Kaikille vanhemmille lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja sijaishuoltopaikan roolit eivät olleet selkeitä etenkin huostaanoton alkuvaiheessa. Alkuvaiheen tukitapaamisilla ohjaajat keskustelivat näistä useamman vanhemman kanssa.

Äiti kertoo, että edellinen sosiaalityöntekijä oli sanonut, että lapset saavat soittaa äidille ikävän tullen, mutta uusi sosiaalityöntekijä Xxxxx oli sanonut että soittoaajat / soittopäivät sovitaan ennalta. Ohjaajat muistuttavat että Xxxx on perhehoidon sosiaalityöntekijä ja hänellä on enemmän kokemusta miten perhehoidossa asiat sovitaan. (äiti 4)

Xxxx kysyy ohjaajilta, onko heillä tietoa miten tapaamisia on tulevaisuudessa. Ohjaajat sanovat että heillä on seuraava palaveri sosiaalityöntekijän kanssa vasta kesäkuussa. Xxxx toivoo sosiaalityöntekijä Xxxx olevan hänen yhteydessä. (isä 2)

Aineistoni vanhemmat kuvasivat asiakasasiakirjojen mukaan myös sijaishuoltopaikan arkiseen toimintaan liittyvää epätietoisuutta ja tyytymättömyyttä. Tulkitsen vanhempien huolten liittyvän siihen, miten sijaishuoltopaikassa huolehditaan lapsesta ja kuinka vanhempi pystyy osallistumaan lapsen arkeen. Nämä vanhempien tuentarpeet liittyvät Vierulan (2016, 280–282) nimeämään vanhemmuuden uudelleenmuotoutumiseen ja toiveeseen Pitkäsen (2011, 88–90) määrittelemästä rinnakkaisvanhemmuudesta. Aineistoni vanhempien lasten huostaanoton alkuvaiheessa luottamus ja yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa olivat vasta rakentumassa, eikä vanhemmilla ollut vielä kokemusta sijaishuoltopaikan toimintakäytännöistä.

Äiti kertoi, että ei luota lasten sijaishuolto paikkaan täysin. Toivoisi parempaa yhteistyötä. Äidin tunne on se, että kun hänen lapsensa eivät ole sijaisperheelle omia jäävät he sijaisperheen omien lasten ja harrastus rumban alle, eivätkä he saa omaa aikaa. (äiti 4)

Äiti pohtii, että saavatko lapset puhua hänen kanssaan rauhassa soittoaikana, vai onko vastaanottoperheen/sijaisperheen vanhempi aina kuulolla. (äiti 4)

Kaikki aineistoni asiakasasiakirjoissa kuvatut vanhempien tuentarpeet eivät selity vanhempien vähäisellä kokemuksella. Asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat toivoivat tukea esimerkiksi keskusteluyhteyden muodostamiseen tilanteessa, jossa vanhempien ja sijaishuoltopaikkana toimivan perhekodin välillä oli paljon erimielisyyksiä.

Vanhempien ja perhekodin aikuisten välillä on kuitenkin paljon erilaisia käsityksiä eri asioista ja Xxxx mielestä on hyvä, että näitä asioita ehkä nyt aletaan käsittelemään ja purkamaan myös suoraan kasvotusten, eikä vaan sen takana puhumalla. (isä 2)

Pitkäsen (2011, 112) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivoivat, että vanhempien ja sijaisperheen välistä yhteistyötä vahvistettaisiin. Tämän tutkimuksen aineistossa vanhemmat toivoivat sosiaalityöntekijän ohjausta ja puuttumista kokiessaan, ettei yhteistyö sijaishuoltopaikan kanssa toiminut.

Tästä lasten lomien sopimisasiasta vanhemmat ovat yrittäneet myös tavoitella sosiaalityöntekijää, mutta eivät ole onnistuneet. Näin sopiminen on sellaista jatkuvaa soutamista ja huopaamista ja säätämistä, että se on vanhempien mukaan todella rasittavaa. (isä 2)

Suikkanen-Malin (2015, 122) muistuttaa, että sosiaalityöntekijän tehtävänä on toimia yhteistyön johtajana. Pelkonen (2013, 4) täsmentää omassa lisensiaattitutkimuksessaan, että yhteistyön johtaminen merkitsee biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan välisen toimivan ja rakentavan yhteistyön edellytysten luomista. Pitkäsen (2011, 81, 89) mukaan vanhemman pitää löytää uudenlainen vanhemmuuden tila, jottei aikuisten välille synny lapsen sijoitukseen heijastuvia ristiriitoja. Vanhemmuuden uudelleen muotoutumiseen tarvitaan sosiaalityöntekijän tukea (Pitkänen 2011, 95).

Aineistoni vanhemmat toivat asiakasasiakirjojen mukaan esiin myös *sosiaalityöntekijän kanssa tehtävän yhteistyöhön sujumiseen liittyviä tuentarpeita*. Alkuvaiheen tukitapamisilla vanhemmat liittivät yhteistyön sujuvuuteen etenkin sosiaalityöntekijän tavoitettavuuden.

Tästä lasten lomien sopimisasiasta vanhemmat ovat yrittäneet myös tavoitella sosiaalityöntekijää, mutta eivät ole onnistuneet. (isä 2)

Tutkimusaineistoni asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat liittivät tavoitettavuuden myös sosiaalityöntekijän rooliin ja asemaan. Vanhemmat kokivat sosiaalityöntekijän käyttävän valtaa vastatessaan heidän yhteydenottoihinsa tai torjuessaan ne.

Äiti kokee ikävänä vallankäyttönä sen, ettei sosiaalityöntekijä vastaa hänen sähköposteihin ja soittopyyntöihin. (äiti 4)

Liitän yllä olevan äidin kommentin Vierulan (2016) määrittelemään vanhemmuusidentiteetin kohteellistumisprosessiin. Vierulan (2016, 277–279) mukaan kohteellistumisprosessi liittyy vanhemman kokemukseen lastensuojelun kontrollista ja vallasta sekä institutionaalisen katseen alla olemisesta. Kohteellistumisprosessiin liittyy myös vanhemman kokemus siitä, ettei häntä kuulla ja hänet sivuutetaan. Tutkimusaineistoni äiti toi esiin kokemustaan siitä, ettei hänen toiveitaan huomioitu.

Äiti kertoi, että on viestittänyt aikataulu toiveita eteenpäin sosiaalityöntekijälle hyvissä ajoin, mutta toiveita ei ole huomioitu. Äiti koki tämän epäreiluna, että ajat vain annetaan ota tai jätä tavalla. (äiti 4)

Asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat olivat toivoneet alkuvaiheen tukea tarjonneilta ohjaajilta tukea myös sosiaalityöntekijän linjausten tulkintaan. Tämä liittyi vanhempien toiveeseen saada sosiaalityöntekijältä tarvitsemiaan tietoja. Vanhemmat olivat kokeneet, etteivät he saa vastauksia kysymyksiinsä, mikä voi lisätä vanhempien sijaishuoltopaikan toimintaan kohdistuvaa huolta.

Kysyimme äidiltä millainen tunne tuli edellisestä tapaamisesta, kun sosiaalityöntekijä oli mukana. Äiti koki, että sai aika hyvin sanottua sen, mitä halusi sanoa. Yleisesti hänelle jäi ajatus kuitenkin, että välttämättä ei saa vastauksia, tai ei oteta kantaa kysymyksiin, vaan häntä myötäillään. Äiti jäi miettimään, miten paljon sosiaalityöntekijä tietää lasten hoidosta sijaishuoltopaikassa? (äiti 4)

Itseäni yllätti, että aineistoni asiakasasiakirjoissa sosiaalityöntekijän kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyi vain vähän tuentarpeita. Esimerkiksi Pitkäsen (2011, 47–48) tutki-

muksessa vanhemmat kuitenkin kokivat, ettei sosiaalityöntekijä ole heitä, vaan lapsia varten. Mahdollisesti tämä vanhempien ajatus selittää aineistoni vanhempien vähäisiä tunteita sosiaalityöntekijän kanssa tehtävälle yhteistyölle.

Sijaishuollon sosiaalityöntekijän rooli lapsen sijoitusprosessin ja lapsen ympärillä olevien aikuisten yhteistyön johtajana on merkityksellinen. Laajan, noin viisikymmentä kansainvälistä tutkimusta kattavan tutkimuskatsauksen mukaan sosiaalityöntekijän rooli lapsen, biologisten vanhempien ja sijaisperheen vuorovaikutuksen edistäjänä on keskeinen. Yhteydenpito lapsen biologisiin vanhempiin ja muuhun läheisverkostoon on edellytys lapsen onnistuneelle sijoitukselle ja lapsen hyvinvoinnille sijoituksen aikana. Sekä biologiset vanhemmat ja sijaisvanhemmat tarvitsevat sosiaalityöntekijän tukea lapsen ja vanhempien yhteydenpidon tukemiseen. (Sen & Broadhurst 2011, 305–306.) Harkin ja Houston (2016) puolestaan toteavat, että riski lapsen sijaishuoltopaikan muuttamisen tarpeelle pienenee sosiaalityöntekijän määrittäessä ja valvoessa biologisten vanhempien, sijaisvanhempien ja lapsen keskinäistä yhteistyötä.

Vaikuttaa siltä, että lasta ympäröivän perheyhteisön eli kaikkien lapselle merkityksellisten ihmisten muodostaman yhteisön toimivan yhteistyön merkitys lapsen sijoitukselle ollaan Suomessa vasta nyt laajemmin tiedostamassa. Osana Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelmaa (Lape) suomalaiseen lastensuojelun sijaishuoltoon on kehitetty ja mallinnettu systeemistä lähestymistapaa, joka perustuu kunnioittavaa ja voimaannuttavaan vuorovaikutukseen lapsen, hänen biologisten läheisensä, sijaisvanhempien ja sosiaalityöntekijän välillä (Laiho ym. 2018, 121–122, 133).

7 SIIJOITUKSEN ALKUVAIHEESSA VANHEMMILLE TARJOTTU PALVELU

Tässä luvussa kuvaan toiseen tutkimuskysymykseeni liittyviä tutkimustuloksia. Toinen tutkimuskysymys on, mitä palveluja vanhemmille tarjotaan asiakasasiakirjojen perusteella lapsen huostaanoton jälkeen. Keskityn tässä luvussa kuvaamaan sijaishuollon ammatillista toimintaa ja työkäytäntöjä. Huostaanoton ammatillisella näkökulmalla tarkoitetaan huostaanottoa lastensuojelun ammatillisten toimijoiden tekemänä toimintana ja arjen työnä (Pösö 2016, 10).

Ensimmäisessä alaluvussa kuvaan tutkimusaineistoni olleista asiakasasiakirjoista tekemiäni yleisiä havaintoja, jotka liittyvät ohjaajien työskentelyyn huostaanotettujen lasten vanhempien kanssa osana vanhemmille tarjottua alkuvaiheen tukea. Laakson ja Enroosin (2016, 514) mukaan tätä lastensuojelun vaihetta on tarkasteltu aiemmissa tutkimuksissa varsin vähän. Toisessa alaluvussa analysoin vanhemmille tarjottuja palveluita asiakaskohtaisesti. Tein analyysin tutkimusaineistosta abstrahoimieni pää- ja yläluokkien mukaisesti. Esittelin nämä vanhempien tuen tarpeiden luokat luvussa 6.

7.1 Havaintoja vanhemmille tarjotusta palvelusta asiakirjojen perusteella

Sijaishuollon ohjaajat tapasivat tutkimusaineistoni vanhempia alkuvaiheen tukeen liittyen yhteensä 20 kertaa. Työskentelyssä oli mukana kaikkiaan kahdeksan vanhempaa. Kahdesta perheestä olivat mukana molemmat vanhemmat, joita tavattiin sekä yhdessä että erikseen. Vanhempien kanssa järjestettiin osana alkuvaiheen tukea yhteensä 11 neuvottelua. Tavanomaisesti työskentely päättyi yhteisneuvotteluun, johon osallistuivat vanhempi tai vanhemmat, alkuvaiheen tukea tarjonneet ohjaajat sekä sijaishuollon sosiaalityöntekijä. Joidenkin vanhempien alkuvaiheen tuen työskentelyyn liittyi lisäksi aloitus- ja välineuvottelu. Lisäksi joidenkin vanhempien alkuvaiheen tukeen liitettiin tapaaminen, johon myös sijaisvanhemmat tai lastensuojelulaitoksen työntekijä osallistuivat.

Alkuvaiheen tuki kohdentui ajankohtaan, jolloin vanhemmat olivat kokeneet lapsen huostaanoton. Aiempien tutkimusten mukaan lapsen huostaanotto aiheuttaa vanhemmalle kriisitilanteen (Pitkänen 2011, 42; Hiltunen 2015, 37–38). Healyn (2014, 153–154) mukaan kriisi-intervention on yksi sosiaalityön työmenetelmä, joka perustuu aikarajoitettuun, tarkasti fokuksoiduun työskentelyyn. Työskentelyn tavoitteena on asiakkaan toimintakyvyn palauttaminen, itsenäisen ongelmanratkaisukyvyn lisääminen ja kriisitilanteen aiheuttaman syyn tietynlainen haltuun saaminen. Valtaosa tutkimusaineistoni tukitapaamisista toteutui Healyn (2014) määritelmän mukaisena kriisityyppisenä tukitoimena. Viiden vanhemman alkuvaiheen tuki toteutui suunnitellun eli noin neljän tapaamisen mittaisena ja työskentely kohdistui huostaanoton aiheuttamaan uuteen tilanteeseen. Kriisityyppinen tuki ei toteutunut äiti 2:n, isä 2:n ja äiti 3:n kohdalla.

Isä 3:n kanssa työskentely jatkui tavanomaista pidempään, joten määritelmä aikarajoitetusta ja tarkasti kriisiin fokusoidusta palvelusta ei toteutunut. Arvioin isä 3:n tukitapaamisten keston pidentymisen liittyvän siihen, ettei alkuvaiheen tuen kaltaisella kriisityyppisellä ohjauksella pystytty enää tukemaan isää käsittelemään huostaanoton aiheuttamaa kriisiä, koska lapsen huostaanotosta oli kulunut jo yli vuosi. Healyn (2014, 153) mielestä kriisi-intervention oikea ajoittaminen onkin tärkeää, jotta kriisin kohdanneutta henkilöä voidaan tukea kriisin käsittelyn kannalta oikea-aikaisesti, kriisi-ikkunassa. Vaikka sosiaalityöntekijä arvioi lähetteessään äiti 2:n ja isä 2:n hyötyvän alkuvaiheen tuen kaltaisesta sisällöstä, vanhemmat totesivat jo aloitustapaamisessa saavansa tukea liian myöhään. Sosiaalityöntekijä ennakoivat jatkotyöskentelyn tarvetta jo lähetteeseen, jossa hän totesi, että alkuvaiheen normaalien tapaamisten toteutumisen jälkeen voidaan arvioida tapaamisten jatkamisen tarvetta ja työskentelyn jatkotavoitetta. Isän 2:n tapaamiset jatkuivatkin välineuvottelun jälkeen vielä kolmella tapaamisella ja päätösneuvottelulla. Isä koki tämän jälkeenkin saamansa tuen riittämättömäksi ja ajatteli tarvitsevänsä toisenlaista apua.

Äiti 2 ja äiti 3 eivät sitoutuneet työskentelyyn. Äiti 2 ei kirjausten mukaan kyennyt terveydentilansa ja elämänhallinnan haasteiden vuoksi sitoutumaan tukitapaamisiin. Hän joutui tapaamisten aikaan sairaalahoitoon ja jäi asunnottomaksi. Äiti 2:n elämäntilanteen haasteet vaikuttivat myös isä 2:een ja lasten tapaamisiin. Äiti 3:n alkuvaiheen tuki

päätyi ensimmäisen tapaamisen jälkeen. Asiakasasiakirjojen perusteella äiti olisi tarvinnut kriisityyppistä tukea, mutta hän ei pystynyt sitoutumaan siihen. Sekä sosiaalityöntekijän läheteeseen että ohjaajien tekemään, äidin tapaamista koskevaan asiakaskertomukseen oli kirjattu huolta äidin päihteidenkäytöstä. Asiakaskertomuksen mukaan äiti on kertonut, että lapsella on huolta hänen päihteidenkäytöstään ja mahdollisesta itse-tuhoisuudestaan. Tätä taustaa vasten minua hämmentää se, ettei äitiä motivoitu sitoutumaan alkuvaiheen tukeen, vaan päinvastoin korostettiin tukitoimen täyttää vapaaehtoisuutta.

Tutkimusaineistoni vanhemmista enemmistö oli naisia. Kahdeksan vanhemman joukossa oli kuitenkin myös kaksi miestä. Joitakin vanhempia koskevista asiakasasiakirjoista kävi ilmi, että huostaanotetun lapsen isä ei ollut mukana lapsen arjessa. Äiti 1:n alkuvaiheen tukeen liittyvässä läheteessä oli maininta siitä, ettei isä ole aktiivisesti mukana lapsen elämässä. Asiakasasiakirjojen mukaan äiti 4:n entistä puolisoa yritettiin tavoitella tapaamisen sopimiseksi, mutta isää ei tavoitettu puhelimitse eikä tekstiviestein. Lastensuojelulain (2004/417) mukaisesti sijaishuollon aikana pyritäänkin mahdollistamaan lapsen yhteydenpito hänelle läheisiin ihmisiin. Aina lapset eivät kuitenkaan edes tiedä, kuka hänen isänsä on tai isä on saattanut kadota lapsen elämästä (Pajari 2013, 15). Omien juurien tuntemisen on todettu olevan tärkeää lapsen elämän jatkuvuuden näkökulmasta, ja vanhempien kadoksissa olemisen on havaittu vaikuttavan negatiivisesti lapsen psyykkiseen vointiin (Hämäläinen 2012, 124–125; Pajari 2013, 15). Huostaanottoon liittyvissä tutkimuksissa yksinhuoltajina toimineet äidit ovat yllidustettuina (Vierula 2016, 261). Sijaishuollon työskentelyyn saattaa kuulua kadonneiden läheisten, useimmiten isien ja sisarusten tavoittelua (Pajari 2013, 15; Hämäläinen 2012, 135–137).

Vaikka äitejä oli tutkimusaineistossani enemmistö, vanhempien tapaamisissa tai työskentelyssä heidän kanssaan ei näkynyt sukupuolittuneisuutta. Äitien tai isien kiinnostuksessa työskentelyä kohtaan ei vaikuttanut olevan eroa. Sosiaalityöntekijöiden alkuvaiheen tukea koskevissa päätöksissä eikä läheteissä ollut mainintaa, että toinen vanhempi olisi ollut mukana lapsen arjessa, mutta hän ei olisi halunnut vastaanottaa alkuvaiheen tukea. Tapaamisissa kaikkien vanhempien tuentarpeita kartoitettiin tasavertai-

sesti ja vanhempia tuettiin yhdenvertaisesti. Tämä tasavertainen suhtautuminen vanhempiin heidän sukupuolestaan riippumatta tukee äitien ja isien jaettua vanhemmuutta (ks. esim. Eräranta 2007, 102–105), joka jatkuu lapsen huostaanoton aikanakin.

Olen koonnut alla olevaan taulukkoon 6 kullekin vanhemmalle eri teemoihin liittyen tarjotun ohjauksen. Teemoittelu perustuu luvussa 6 abstrahoimiini pää- ja yläluokkiin. Vanhemman tuen tarpeiden näkökulmasta muodostamiani pääluokkia ovat emotionaalisen tuen tarpeet, vanhemmuuden tukemisen tarpeet ja yhteistyön tukemisen tarpeet. Kapalemmäärät tarkoittavat kuhunkin teemaan liittyviä mainintoja vanhempien tapaamisiin liittyvissä asiakasasiakirjoissa.

Taulukko 6. Vanhemmille tarjottu tuki

	äiti 1	äiti 2	isä 2	äiti 3	äiti 4	äiti 5	isä 5	äiti 6	yhteensä
Emotionaalisen tuen tarpeet	2	0	3	1	1	3	1	1	12
menneisyyteen liittyvät tunteet ja kokemukset	0	0	0	0	0	1	1	1	3
huostaanoton aiheuttamat tunteet	1	0	3	1	1	2	0	0	8
perheeseen liittyvät tunteet	1	0	0	0	0	0	0	0	1
Vanhemmuuden tukemisen tarpeet	10	3	12	0	9	4	7	27	72
osallisuuden edistäminen	1	1	3	0	4	0	2	5	16
rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen	7	0	2	0	2	4	4	8	27
vanhemman kuntoutumisen tukeminen	2	2	7	0	3	0	1	14	29
Yhteistyön tukemisen tarpeet	8	1	3	0	2	2	1	1	18
arvostavan yhteistyön rakentaminen sijaishuolto-paikan kanssa	8	0	2	0	1	2	1	0	14
sujuvan yhteistyön rakentaminen sosiaalityöntekijän kanssa	0	1	1	0	1	0	0	1	4

Vanhemmille tarjotun palvelun näkökulmasta alkuvaiheen tuki kohdentui useimmiten vanhemmuuden tukemisen tarpeisiin eli vanhemman osallisuuden edistämiseen, rinnakkaisvanhemmuuden tukemiseen tai vanhemman kuntoutumisen tukemiseen. Asia-

kasasiakirjoihin oli merkitty 72 mainintaa vanhemmille tarjotusta palvelusta vanhemmuuden tukemiseksi. Vanhempien yhteistyön tukemiseen lapsen sijaishuoltopaikan tai sosiaalityöntekijän kanssa tarjottiin palvelua määrällisesti enemmän (18 mainintaa) kuin emotionaaliseen tukeen (12 mainintaa). Vanhempien tuen tarpeet ja heille tarjottu palvelu vaikuttivat painottuneen samoihin teemoihin. Käsittelen tuen sisältöä asiakaskohteisesti tarkemmin seuraavassa alaluvussa 7.2.

Vanhempien alkuvaiheen tuen tapaamisia kuvaavia asiakasasiakirjoja lukiessani kiinnitin huomiota ohjaajien puheen eli auki kirjoitetun ohjauksen vähäiseen määrään. Kirjausten mukaan joissakin vanhempien tapaamisissa ohjaajat eivät olisi puhuneet mitään. Koska monen vanhemman kohdalla työskentelyn tavoitteena oli kertoa vanhemmille huostaanottoon liittyvistä asioista, asiakasasiakirjoissa olisi ollut tärkeää näkyä, mitkä asiat olivat vanhemmille epäselviä ja mitä vanhemmille kerrottiin. Tällainen moniääninen kirjaaminen on nykyisten sosiaalihuollon kirjaamisohjeiden mukaista (Laaksonen ym. 2011, 52). Tutkimusaineistona olevien asiakasasiakirjojen mukaan vanhemmat halusivat tietoa esimerkiksi omista oikeuksistaan. Ohjaajat olivat todennäköisesti kertoneet vanhemmille huostaanoton oikeusvaikutuksista ja esimerkiksi tapaamisiin liittyvistä käytännöistä. Jos annetusta ohjauksesta ei ole merkintää asiakasasiakirjoissa, vanhemmat voivat esimerkiksi ristiriitatilanteessa todeta, ettei asiasta ole kerrottu heille. Myös Kääriäinen (2003, 166) on havainnut väitöstutkimuksessaan, etteivät ammattilaiset kirjaa omaa ääntään näkyviin asiakasasiakirjoihin. Hän pohtii työntekijän omien näkemystensä kirjaamatta jättämisen johtuvan siitä, että työntekijä tietää jo omat näkemyksensä tai siitä, etteivät asiakkaan ja työntekijän ristiriitaiset näkemykset tulisi näkyviin. Oman äänen häivyttämisessä saattaa siis olla kyse työntekijän pyrkimyksestä neutraaleihin ilmaisuihin (Kääriäinen 2007, 252).

Asiakasasiakirjoja lukiessani pohdin myös sosiaalihuollon ammattihenkilöille annettuja kirjaamisohjeita, joissa työntekijää ohjataan kirjaamaan faktoja ja välttämään tulkintojen tekemistä. Samasta asiasta huomauttavat myös Roose ym. (2009, 328), jotka ohjaavat työntekijöitä välttämään tulkintojen tekemistä ja siksi kirjaamaan asiakasasiakirjat asiakkaan sanoin. Asiakkaan puheen kirjaaminen sanasta sanaan vaatii paljon huomiota. Voiko tämä johtaa siihen, että työntekijä vain kuuntelee asiakasta ja kirjaa, eikä aikaa ja

tilaa jää työntekijän ohjaukselle ja neuvonnalle? Kääriäinen (2003, 166) toteaa, että asiakasasiakirjoihin tulisi kirjoittaa mahdollisimman tarkasti ja kattavasti eri toimijoiden puheet ja tekemiset. Tällä moniäänisellä kirjaamisella ammattilainen tuo esiin ymmärrystään ja lisää työskentelyn läpinäkyvyyttä (mt., 180). Tarkka ja moniääninen dokumentointi on tärkeää sekä asiakkaan että työntekijän oikeusturvan kannalta (Laaksonen ym. 2011, 42).

7.2 Odotetun tuen ja tarjotun palvelun kohtaaminen

Tässä alaluvussa erittelen tarkemmin kullekin tutkimusaineistoni vanhemmalle tarjottua palvelua. Kuvaan aluksi tiiviisti kunkin vanhemman alkuvaiheen tuen tavoitteita ja vanhemmalle tai vanhemmille tarjottua palvelua. Tämän jälkeen analysoin tarjottua palvelua eli tukea ja ohjausta aihealueittain, luvussa 6 esittelemien pää- ja yläluokkien mukaisesti.

Päätöksen mukaan *äidille 1* myönnetyn alkuvaiheen tuen tavoitteena oli sijoitukseen liittyvien asioiden käsittely. Sosiaalityöntekijän laatiman lähetteen mukaan äiti toivoi tukea huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvien asioiden käsittelyssä. Lähetteeseen kirjatuna tavoitteena oli myös lapsen ja äidin suhteen tukeminen, jotta suhde pysyy myönteisenä ja läheisenä. Työskentely kohdentui äitiin. Isä ei ole aktiivisesti läsnä lapsen elämässä. Äitiä tavattiin yhteensä kolme kertaa. Lisäksi työskentelyn päätteeksi pidettiin äidin aloitteesta hänen, sijaisvanhemman sekä sijaishuollon työntekijöiden yhteistapaaminen, jossa sovittiin yhteisistä toimintatavoista. Viimeisellä tapaamisella kysyttiin äidin kokemuksia tuesta, mutta äiti ei osannut vastata tähän.

Äiti 1:n tapaamisia analysoidessani havaitsin, että äidille tarjottiin tukea hänen muuttuneeseen vanhemmuuteen. Tärkein vanhemmuuden tukeen liittyvä teema oli rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen, johon äitiä ohjattiin sanoittamalla sijaisperheen kanssa yhteisten sääntöjen, rytmien ja toimintatapojen tärkeyttä.

Äiti kertoo, että Xxxx ei ollut viikonloppuna peseytynyt lainkaan. Ei käynyt suihkussa ja hampaidenkin pesu oli jäänyt tekemättä. Äiti kertoo, että oli

kyllä muistuttanut Xxx asiasta, mutta mennyt sitten nukkumaan. Puhuttu siitä, että on tärkeää, että äiti pitää kiinni xxx rajoista ja huolehtii puhtautesta, unirytmistä jne. Mietittiin onkohan Xxxx kokeillut rajoja äidin luona kun ei ole hoitanut iltatoimiaan. Äiti ei osannut sanoa. (äiti 1)

Ohjaajat tukivat äitiä huolehtimaan omasta hyvinvoinnistaan muun muassa oman jakamisensa rajat tunnistamalla ja viettämällä aikaa itselleen mukavien puuhien parissa. Vanhemmuuteen liittyen äiti 1:n osallisuutta tuettiin jakamalla tietoa huostaanotetun ja sijaisperheessä asuvan lapsen hankinnoista selittäen niiden kuuluvan sijaisperheen vastuulle. Samasta asiasta keskusteltiin myös sosiaalityöntekijän ja sijaisvanhemman yhteispalaverissa. Äiti halusi rakentaa yhteistyötä sijaisperheen kanssa ja ohjaajat vahvistivat häntä siinä.

Kannustimme äitiä muutenkin puhumaan perheen tavoista, arvoista ja perinteistä sijaisperheeseen, jotta he voivat niitä tukea sekä ymmärtää Xxxx (lasta) paremmin. (äiti 1)

Äiti 1:n emotionaalisia tuentarpeita tuettiin vähän. Yhteisessä neuvottelussa äiti sai ohjaajilta lohdutusta.

Äidin on vaikeaa luopua Xxxx kasvatuksen vastuusta, ja hän kokee olonsa yksinäiseksi. Lohdutettu. (äiti 1)

Asiakasasiakirjojen perusteella vaikutti siltä, että työskentelylle asetettu tavoite huostaanottoon ja sijoitukseen liittyvien asioiden käsittelystä toteutui. Äiti sai tukea vanhemmuuden uudelleenmuotoutumiseen. Työskentelyn toisena tavoitteena oli lapsen ja äidin välisen suhteen tukeminen, mutta asiakasasiakirjojen perusteella tämän tavoitteen toteutumiseen ei pysty ottamaan kantaa.

Sosiaalityöntekijän lähetteen mukaan vanhemmille 2 (*äiti 2, isä 2*) tarjottiin alkuvaiheen tukea tilanteessa, jossa sijaishuoltopaikasta oli ilmaistu huolta nuorimman lapsen kotilomien turvallisuudesta ja biologiset vanhemmat ovat tuoneet esiin epäluottamustaan sijaishuoltopaikan toiminnasta. Vanhemmille tarjottiin alkuvaiheen tukea, vaikka lasten sijoituksesta on kulunut jo yli vuosi. Työskentelyn tarkemmista tavoitteista sovittiin vanhempien, ohjaajien ja sosiaalityöntekijän aloituspalaverissa. Tavoitteeksi kirjattiin lasten sijoitukseen liittyvien asioiden ja itse sijoitusprosessin vaiheiden läpikäyminen. Tavoit-

teenä oli myös keskustella vanhemmuuden ja vanhemman roolin muuttumisesta sijoituksen myötä ja sijoituksen heränneistä tunteista ja niiden kehittymisestä sijoituksen aikana. Vanhemmat toivat aloituspalaverissa esiin toivettaan lasten kotiutumisesta, jolloin sosiaalityöntekijä totesi, että alkuvaiheen tuen aikana siitä ei keskustella. Välineuvottelussa tavoitteeksi asetettiin etävanhemmuuden tukeminen sekä vanhempien ja sijaishuoltopaikan yhteistyön paraneminen.

Aloituspalaverissa ja välineuvottelussa olivat läsnä molemmat vanhemmat. Vanhempia tavattiin yhdessä kerran. Äidin omat kahdenkeskiset tukitapaamiset eivät toteutuneet. Äiti perui tapaamisia, ei tullut paikalle ja oli myös sairaalahoidossa. Isää tavattiin yksinään viisi kertaa ja kerran yhdessä lasten kanssa perhetapaamisessa. Kaksi isän tapaamista peruuntui, toinen ennalta ilmoitetusti. Aloitus- ja välineuvottelun lisäksi pidettiin kaksi muuta yhteisneuvottelua, joista toiseen osallistui sijaishuoltopaikan edustaja.

Äiti 2:a tavattiin kerran yhdessä isä 2:n kanssa sekä kahdessa neuvottelussa. Näissä tapaamisissa äidille tarjottiin tukea lähinnä vanhemmuuteen. Ohjaajat kartoittivat äidin kuntoutumiseen liittyä tuentarpeita ja aktivoivat häntä hoitamaan omia asioitaan.

Xxxx puolestaan kertoo, ettei hänellä tähän mennessä ole yhtään peruskoulun jälkeistä opiskelua, jonka hän olisi saanut suorittettua loppuun. Nyt loppuvuodesta Xxxx on hakenut TE-keskuksen kautta kurssille, jonka pitäisi alkaa nyt alkuvuodesta, mutta hän ei ole saanut siitä vahvistusta. Yhteistyö ja yhteydenpito TE-keskuksen ja työvoiman palvelukeskuksen kanssa on ollut vaihtelevaa ja valitettavan usein tapahtuu niin, että viestien välityksellä aloitettu keskustelu oman työntekijän kanssa loppuu ja jääkin kesken. Ohjaaja ihmettelee ja toteaa omana ajatuksenaan, että tuollaisissa tilanteissa voisi olla ihan hyväkin olla itse aktiivinen ja palata kesken jääneeseen asiaan, eikä jäädä odottamaan työntekijän yhteydenottoa. (äiti 2)

Äiti 2:n ja isä 2:n vanhemmuuden tukemiseksi ohjaajat lupautuivat tarvittaessa osallistumaan vanhempien kanssa lapsen hoitoneuvotteluun. Äiti 2:n osallisuutta pyrittiin tukemaan kertomalla äidille hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan lasten ollessa huostassa. Sama ohjaus kohdentui tapaamisissa läsnä olleelle isä 2:lle. Ohjaajat pyrkivät myös tiivistämään molempien vanhempien yhteistyötä sosiaalityöntekijän kanssa lähettämällä sosiaalityöntekijälle yhteydenottopyynnön vanhempiin.

Isä 2:n kanssa työskentely kesti äiti 2:a pidempään. Isälle tarjottu tuki kohdentui pääosin vanhemmuuden tukemiseen, jossa korostui isän kuntoutumisen tukeminen elämänhallintaan liittyvällä ohjauksella. Isälle tarjottiin ohjausta opiskeluun ja työllistymiseen. Ohjaajat tukivat isää tunnistamaan omia käyttäytymismallejaan ja pyrkivät kartoittamaan isän päihteidenkäyttöä.

Kysyttäessä Xxxx suhteesta alkoholiin muutenkin Xxxx pyörittelee aihetta vastaamatta kuitenkaan suoraan kysymykseen minkä verran ja miten usein hän käyttää alkoholia. Ohjaajalle jää sellainen vaikutelma, ettei Xxxx jostain syystä halunnut mennä yksityiskohtiin ja vastata kysymykseen suoraan.

(isä 2)

Isän toiveen mukaisesti ja hänen vanhemmuutensa tukemiseksi järjestettiin isän ja lasten perhetapaaminen, johon ohjaajat osallistuivat. Ohjaajat kirjoittivat perhetapaamista koskevaan asiakaskertomukseen huomioitaan siitä, ettei isä pystynyt kaikilta osin huolehtimaan tapaamisessa lasten turvallisuudesta. Asiakasasiakirjojen mukaan asiaa ei kuitenkaan otettu isän kanssa puheeksi. Tämä olisi ollut työskentelyn läpinäkyvyyden ja työskentelylle asetettujen tavoitteiden kannalta tärkeää, sillä sosiaalityöntekijä oli tuonut lähetteessään esiin sijaishuoltopaikan välittämää huolta lasten kotilomien turvallisuudesta.

Isä 2:n omissa tapaamisissa ohjaajat tukivat isän emotionaalisen tuen tarpeita. Huostaanotto aiheutti isässä voimakkaita tunteita. Isä koki kuitenkin keskustelun tunteista lopulta liian vaikeaksi. Isää ohjattiin hakemaan ulkopuolista tukea vaikeisiin tunteisiinsa huostaanotettujen lasten Voikukia-vertaistukiryhmästä ja psykiatrian poliklinikalta.

Xxxx sanoo että paljon on herännyt voimakkaitakin tunteita, jotka eivät mene ohi hetkessä. Siksi onkin ollut hyvä että tapaamisilla tunteita on saanut purkaa ja tuulettaa ammattilaisten kanssa. Xxxx mukaan hänen on nyt helpompi kommunikoida perhekodin kanssa siitäkin syystä, että on saanut

mahdollisuuden tuulettaa tunteitaan ohjaajien kanssa. Ohjaaja toteaa, että tunteitakin on noussut ja niitä on käsitelty. (isä 2)

Työskentelyssä isä 2:n kanssa korostui myös sijaishuoltopaikan kanssa tehtävän yhteistyön tukeminen. Isää ohjattiin muun muassa sopimaan yhteisiä arjen käytäntöjä perhekodin kanssa sekä vanhempien osallisuutta ja tietoisuutta lasten arjessa lisättiin perhekodin kanssa sovitulla käytännöllä. Työskentelyssä pyrittiin löytämään ratkaisuja vanhempien ja perhekodin keskinäisiin ristiriitoihin, jotta aikuisten välisistä ongelmista ei koituisi haittaa lasten sijoitukselle.

Xxxx muistuttaa, että jos vanhemmilla ei ole mitään positiivista sanottavaa perhekodista, on hyvä olla hiljaa. Lapset aistivat jos vanhemmat yrittävät keksimällä keksiä jotain hyvää sanottavaa, eikä se ole aitoa. Xxxx mukaan olisi tärkeää, ettei perhekodin ja biologisten vanhempien välillä olisi ristiriitaa, sillä lapset aistivat ne helposti. (isä 2)

Äiti 2:n ja isä 2:n alkuvaiheen tuelle oli paljon tavoitteita. Tuen tarpeita koskevassa analyysissäni paikansin tavoitteita emotionaalisen tuen tarpeisiin, vanhemmuuden tuen tarpeisiin ja yhteistyön tukemisen tarpeisiin. Isä 2:n kanssa keskusteltiin kaikista näistä aihealueista. Avun tarjoaminen ja sen vastaanottaminen edellyttää kuitenkin asiakkaan ja työntekijän yhteistyösuhteen rakentumista. Törrönen (2016, 9) sekä Jokinen (2016, 144) puhuvat yhteistyöhön sitoutumisesta vastavuoroisuutena, joka edellyttää luottamusta. Luottamuksen rakentumiseen vaikuttaa myös asiakkaan ja työntekijän keskinäinen kommunikaatio asiakastapaamisessa. Työntekijän on tärkeää toisaalta antaa tilaa asiakkaalle, mutta toisaalta tarttua asiakkaan hienovaraisiin keskustelunaloituksiin. (Jokinen 2016, 142–144.)

Asiakasasiakirjojen mukaan työskentely äiti 2:n ja isä 2:n kanssa päättyi vanhempien peruttua tapaamiset. Isä 2 toi päätösneuvottelussa esiin ristiriitaisia kokemuksia työskentelystä.

Ohjaajat kysyvät Xxxx mitä hän on saanut sijaishuollon sosiaaliohjauksen työskentelystä. Xxxx kertoo, että työskentely on herättänyt paljon tunteita ja tunnepuolella on auennut "patoja". Xxxx kertoo että on työskentelyn aikana päässyt ensimmäistä kertaa sijoituksen jälkeen kertomaan omista tunteistaan. Xxxx kokee työskentelyn hyödyllisenä, vaikka se on ollut rankkaa. Xxxx kertoo, että harmittaa että kotilomiin on tullut peruutuksia ja uusia sääntöjä ja lisäksi Xxxx sairastuminen on sekoittanut pakkaa. Xxxx kertoo olevansa rikkiäinen eikä koe, että lastensuojelun työntekijät voivat häntä auttaa. Xxxx perui tapaamiset koska koki että voi puhua nyt omasta kriisistään omille ystävilleen. Xxxx kokee, että keskustellessa asioista ohjaajien kanssa hän muuttuu katkeraksi kun haavat avataan aina uudestaan. Ohjaajat kertovat, että tapaamisilla puhuttiin asioista jotka olivat silloin Xxxx mielen päällä.

Xxxx sanoo, että haluaa mieluummin vertaistukiryhmään, sillä kunnan alipalkattu työntekijä ei pysty häntä auttamaan. Ohjaajat kertovat että Xxxx tiedot on välitetty Voikukia-ryhmän järjestäjälle ja että seuraava ryhmä perustetaan syksyllä. (isä 2)

Ohjaajat totesivat laitimassaan loppuyhteenvedossa, etteivät työskentelyn tavoitteet vanhempien negatiivisesta suhtautumisesta sijaishuoltopaikkaan muuttuneet eikä luottamus sijaishuoltopaikan aikuisten ja vanhempien välillä parantunut.

Ohjaajille jäi sellainen käsitys, etteivät käydyt keskustelut lopulta kuitenkaan muuttaneet mitään tai ainakaan helpottaneet Xxxx negatiivista suhtautumista lasten sijaishuoltopaikan aikuisiin. Myöskään luottamuksen kehittymistä vanhempien ja sijaishuoltopaikan välillä ei ollut havaittavissa työskentelymme aikana. (äiti 2, isä 2)

Jäin pohtimaan isä 2:n kommenttia siitä, kuinka alkuvaiheen tukitapaamisissa käydyt keskustelut "avasivat hänen haavansa auki". Tämä kommentti voi kertoa siitä, että huostaanoton aiheuttama käsittelemätön traumaattinen kokemus on johtanut kriisin reaktiovaiheen jäämiseen päälle. Mantilan ym. (2008, 65) ja Saaren (2000, 81) mukaan vanhemmat saattavat tällaisessa tilanteessa pyrkiä selviytymään etsimällä tilanteeseen syyllisiä ja vetäytymällä yhteistyöstä. Jotta huostaanotettujen lasten vanhemmille suunnatulla alkuvaiheen tuella pystyttäisiin edistämään huostaanoton aiheuttaman kriisiprosessin etenemistä kriisin terveen käsittelyprosessin mukaisesti, alkuvaiheen tuki on tärkeää ajoittaa oikeaan hetkeen. Näin kriisitilanteeseen tarjotulla tuella voidaan tukea vanhempaa hyväksymään tilanne ja sopeutumaan siihen (Saari 2001, 81).

Sosiaalityöntekijän päätöksellä *äiti 3:lle* oli myönnetty alkuvaiheen tukea huostaanottoon liittyvien asioiden käsittelemisen tueksi. Sosiaalityöntekijä totesi laatimassaan lähetteessä, että tuella edistetään äidin henkistä jaksamista, lohdutetaan äitiä ja luodaan äidille kuvaa hyvästä ja hyväksyttävästä vanhemmuudesta lapsen ollessa huostassa ja asuessa sijaisperheessä. Lähetteessä sosiaalityöntekijä kertoi hyvin laajasti lapsen ja perheen tilanteesta kuvaten huolta äidin ja hänen uuden puolisonsa päihteidenkäytöstä, lapseen kohdistetusta väkivallasta, lapsen huolta äidin ja isäpuolen päihteidenkäytöstä sekä äidin vaikeutta ymmärtää tilanteensa aiheuttamaa huolta lapsessa. Sosiaalityöntekijä kertoi äidin toimineen hyvässä yhteistyössä lapsen sijoituksen aikana ja huostaanotosta päätettäessä, mutta äidin päihteidenkäytöstä ei ollut saatu tietoa.

Alkuvaiheen tuen aikana äitiä tavattiin vain kerran. Ohjaajien tapaamisesta laatimaan asiakaskertomukseen on kirjattu vain äidin puhetta. Äiti oli tuonut tapaamisella esiin monenlaisia emotionaaliseen tukeen ja vanhemmuuden tukemiseen liittyviä tarpeita. Emotionaalisen tuen tarpeisiin liittyen äiti oli tuonut esiin kriisituen tarvetta. Äidin oli vaikuttanut olevan vaikea ymmärtää, että lapsi oli sijoitettu asumaan pois kotoa ja huostaanotettu. Äiti kertoi lapsen huolesta, että hän tekisi itsemurhan kuten lapsen mumminkin. Kirjausten perusteella ainoa äidille tapaamisessa tarjottu tuki oli vertaisryhmän esite. Asiakasasiakirjojen mukaan työskentely äiti 3:n kanssa päättyi ensimmäisen tapaamisen jälkeen, koska äidillä oli hankaluuksia sopia tapaamisaikoja työvuorojensa vuoksi.

Äiti 3:n asiakaskertomuskirjausten lukeminen oli minulle hämmentävää. Asiakastapaamisesta oli tehty pitkä kirjaus, mutta siihen ei ollut kirjoitettu mitään työntekijöiden ohjausta. Kääriäinen (2007, 247, 249) toteaa, että asiakaskertomustekstit ovat muistiinpanoja toteutetusta työskentelystä. Asiakastapaamisesta voi tietää jälkikäteen vain sen, mitä siitä on kirjoitettu. Ei ole todennäköistä, että ohjaajat olisivat istuneet tapaamisessa vain hiljaa, äidin puhetta kuunnellen. Koska ohjaajien ääntä eikä heidän antamaansa ohjausta ole kirjattu näkyviin, tapaamisen kirjaukset eivät anna luotettavaa kuvaa ohjauksesta. Healyn (2014, 154) mukaan työntekijän aktiivinen rooli on erityisen tärkeää kriisi-interventiossa. Arvioni mukaan äiti 3:n tapaaminen liittyi nimenomaan kriisi-interventioon, koska hän itse toi kriisituen tarvetta esiin ja kirjaus osoittaa, että hän ei ollut vielä

sopeutunut lapsen huostaanottoon. Pitkänen (2011, 42, 122) painottaa, ettei kriisitilanteessa olevaa ihmistä pitäisi jättää etsimään apua itse, vaan varmistaa tuen saaminen. Tutkimusaineistoni tapaamisessa ohjaajien aktiivinen rooli jäi kuitenkin puuttumaan, ja he korostivat alla olevan aineisto-otteen mukaisesti tukimuodon täyttää vapaaehtoisuutta. Aineistostani ei käy ilmi, ohjasiko esimerkiksi sosiaalityöntekijä äitiä mahdollisesti jonkun muun tahon kriisituen piiriin.

Valitettavasti meidän palvelu ei voi olla taustalla "varalla", vaan palvelu toimii sosiaalityöntekijän läheteellä. Jos nyt tuntuu, ettei aika ja voimat riitä meidän työskentelyyn, niin voidaan lopettaa tältä erää. Xxxxx voi tehdä tarvittaessa uuden lähetteen. Toki voidaan vielä jatkaakin. Mutta valitettavasti me ei voida varata aikaa työskentelyyn, jos tulee jatkuvia peruutuksia. Palvelu perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Ihan miten itse haluat? (äiti 3)

Sosiaalityöntekijän päätöksen mukaisesti *äiti 4:lle* oli myönnetty alkuvaiheen tukea vanhemmuuden tueksi. Analyysissäni kiinnitin huomiota siihen, että päätöstä ei ollut perusteltu tarkemmin, äidille ei tehty lähetettä alkuvaiheen tukeen liittyvään palveluun, eikä työskentelyn aluksi pidetty yhteisneuvottelua. Näin ollen työskentelyn tavoitteet olivat epäselvät.

Alkuvaiheen tukea tarjoavat ohjaajat tapasivat äiti 4:ä kolme kertaa ja lisäksi työskentelyn päätteeksi pidettiin yhteistapaaminen, johon myös sosiaalityöntekijä osallistui. Analyysini mukaan äiti 4:lle tarjottu tuki kohdentui vanhemmuuden tukemiseen. Äidin osallisuuden tukemiseksi ohjaajat tarjosivat hänelle tietoa huostaanotosta ja perhehoidon käytännöistä. Myös äidin rinnakkaista vanhemmuutta sijaisperheen kanssa tuettiin ja kannustettiin äitiä kysymään epäselvistä asioista suoraan sijaisperheeltä.

Äiti jäi miettimään, miten paljon sosiaalityöntekijä tietää lasten hoidosta sijaishuoltopaikassa? Kerroimme, että parhaiten tiedon saa suoraan sijaisperheestä ja sosiaalityöntekijä yleensä tietää kapeammin arjen perusasioista, vain oleellisimman ja tärkeimmän. Kehotettu ottamaan yhteyttä sijaisperheeseen ja rohkeasti kysyä asioista jotka äitiä mietityttää. (äiti 4)

Ohjaajat tukivat äiti 4:n vanhemmuutta myös kartoittamalla hänen palveluntarpeitaan ja ohjaamalla äitiä aikuisosiaalityön asiakkuuteen sekä kannustivat häntä kysymään tukea tukihenkilöltään. Toisaalta äiti vaikutti myös tietävän oikeuksistaan. Äiti totesi, ettei lastensuojelussakaan voida ohittaa häntä ja keskittyä pelkästään lapsiin.

Äidin emotionaalisen tuentarpeisiin ja yhteistyön tukemiseen liittyviä tuentarpeita käsiteltiin tapaamisissa vähemmän. Äiti vaikutti itse tiedostavan psykiatrisen keskustelutuen tarpeen, jota ohjaajat myötäilivät ja rohkaisivat äiti omien puolien pitämiseen.

Äiti kertoi, että mikään kerran kuukaudessa sairaanhoitajalla puhumassa käyminen ei ole tarpeeksi konkreettista apua hänelle. Äiti puhui, että ei aina osaa ymmärtää itseään, eikä tiedä mistä hakea apua. Puhuimme, että tämä on inhimillistä, eikä itseään kohtaan kannata olla ankara. Pohdimme yhdessä äidin kanssa, onko äiti liian kiltti, eikä kehtaa pyytää vastauksia, joita kokee tarvitsevansa ja joihin hän on oikeutettu. (äiti 4)

Viimeisessä tapaamisessa äiti 4 kertoi kirjausten mukaan lähestyvistä huoltajuusoikeudenkäynnistä, josta äidillä oli paljon stressiä. Äiti kertoi tapaamisilla myös kokeneensa viranomaisten olleen voimattomia lasten isän käyttäytymisen ja uhkailujen edessä. Äidin mukaan isän käyttäytyminen oli aiheuttanut turvattomuuden tunnetta hänelle ja lapsille. Äiti kertoi myös toivoneensa, että hän voisi tavata lapsia valvotussa tapaamispaikassa ilman pelkoa isän kohtaamisesta, vaikka hän tapaakin lapsia isän kanssa peräkkäisinä aikoina. Aineistoni kirjausten mukaan ohjaajat eivät kommentoineet mitenkään isään liittyviä puheita tai äidin toiveita tapaamisjärjestelyjen muuttamisesta. Asiakasasiakirjojen kuvaama ohjaajien vaikeneminen kuvaa myös Hautasen (2010, 7, 14, 236, 238) väitöstutkimuksessaan tekemää havaintoa siitä, että lastensuojeluviranomaiset sivuuttavat huoltoriita-asioihin liittyvän väkivallan kokien sen kuuluvan perheoikeudellisiin asioihin. Hautanen tarkoittaa huoltoriidalla vanhempien välistä erimielisyyttä lapsen huollosta, asumisesta ja tapaamisoikeudesta (mt., 13). Hautasen (2010, 238) mukaan väkivallasta tulisi kirjata asiakasasiakirjoihin tarkemmin. Tutkimusaineistooni tarkasti kirjatut äidin puheet toteuttanut edellä mainittua Hautasen väitöskirjassaan esiin tuomaa tavoitetta. Aineistoni kirjausten perusteella jäi kuitenkin epäselväksi, miten äidin toiveeseen tapaamisjärjestelyjen muuttamisesta reagoitiin.

Vanhemmille 5 (*äiti 5, isä 5*) myönnettiin sosiaalityöntekijän päätöksellä alkuvaiheen tukea huostaanoton ja sijoituksen herättämien tunteiden ja ajatusten käsittelyyn. Molempia vanhempia tavattiin kerran erikseen ja kerran yhdessä. Työskentelyn lopussa pidettiin yhteistapaaminen, johon osallistui vanhempien ja ohjaajien lisäksi myös sosiaalityöntekijä.

Molempien vanhempien kanssa työskentelyssä korostui vanhemmuuden tukeminen. Heille tarjottiin tietoa huostaanoton oikeusvaikutuksista ja käsiteltiin erikseen molempien vanhempien kanssa vanhemmuuden kehittämiskohteita.

Ohjaajat kertovat että huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja että yleensä asiat eivät muutamassa kuukaudessa järjesty. Isää huolestuttaa jos Xxxx syrjäytyy lisää ja toivoo että työskentelyn päämääränä on saada lapsi kotiin. (isä 5)

Ohjaajat muistuttavat äitiä että vuosi on lyhyt aika Xxxx elämässä, jos sillä saa vaihdettua suunnan loppuelämäksi. Äiti on asiasta samaa mieltä. Äiti kertoo että oli kauheaa nähdä isän ja Xxxx yhteenotot. (äiti 5)

Vanhempien rinnakkaista vanhemmuutta lapsen sijaishuoltopaikan kanssa tuettiin sekä sanoitettiin lapsen tuen tarpeita.

Ohjaajat rohkaisevat laittamaan viestejä jatkossakin ja että on tärkeää että vanhempien ja sijaishuoltopaikan välillä yhteistyö on avointa. Xxxx kertookin että yhteydenpito on ollut Xxxx kanssa toimivaa ja että vanhemmat mahdollisesti tutustuvat paikkaan kun hakevat Xxxx hiihtolomalle sunnuntaina. (äiti 5)

Sekä äiti 5:lle että isä 5:lle tarjottiin alkuvaiheen tukitapaamisista tehtyjen asiakasasiakirjojen mukaan tukea myös emotionaalisiin tuen tarpeisiin. Äiti vaikutti tarvitsevan enemmän tukea huostaanoton aiheuttamiin tunteisiin, ja ohjaajat tukivatkin äitiä. Molempien vanhempia ohjattiin myös vertaisryhmätoimintaan, jossa vanhemmat voivat jatkaa lapsen huostaanoton liittyvien tunteiden työstämistä. Yhteistyön tukemiset tarpeisiin liittyvä ohjaus näyttäytyi asiakasasiakirjojen mukaan melko vähäisenä. Ohjaajat tarjosivat vanhemmille tukea yhteistyöhön sijaishuoltopaikan kanssa sanoittaen sen tärkeyttä sijoituksen eri vaiheissa.

Valmistamme myös vanhempia myös siihen, että sijoituksen aikana saat-
taa tulla notkahduksia ja Xxxx saattaa "mokata". Tällöin yhteistyö laitoksen
kanssa on äärimmäisen tärkeää. (äiti 5, isä 5)

Vanhemmat totesivat viimeisessä tapaamisessa kokeneensa alkuvaiheen tuen hyödylliseksi, koska ovat päässeet sen avulla purkamaan tuntojaan sekä saaneet asioihin uutta näkökulmaa ja käytännön tietoa. Vanhemmat totesivat myös, että omakohtainen kokemus lapsen huostaanotosta ja siihen liittyvä prosessi muutti heidän ennakkoluulojaan lastensuojelua kohtaan. Tämä oli tutkimusaineistossani oleva ainoa viittaus huostaanoton kulttuuriseen näkökulmaan.

On huomionarvoista, että vanhempia tavattiin myös erikseen. Ohjaajat olivat asiakaskirjausten mukaan käyneet hyvin samankaltaisen keskustelun molempien vanhempien kanssa. Erärannan (2007, 83) mukaan molempien vanhempien kanssa tasavertaisesti tehtävään työhön onkin kiinnitetty lastensuojelu enenevästi huomiota. Vaikuttaa siltä, että ohjaajat kohtelivat molempia vanhempia tasavertaisesti vanhempina, eivät miestä tai naissukupuolen edustajina, eivätkä määrittäneet, että toinen heistä olisi lapselle toista tärkeämpi. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että molempien vanhempien kanssa keskusteltiin yhdenvertaisesti esimerkiksi lapsen tapaamisista.

Äidille 6 myönnettiin päätöksellä alkuvaiheen tukea. Päätökseen ei ollut kirjattu työskentelyn tavoitteita, eikä tavoitteita ollut kirjattu myöskään aloitustapaamisesta laadittuun asiakaskertomuskirjaukseen. Tutkimusaineistoni asiakasasiakirjojen mukaan äiti toi aloitustapaamisessa esiin huoltaan asumisestaan ja Kelan etuuksista. Äitiä on tavattu yhteensä kolme kertaa. Vaikka palvelu myönnettiin vain äidille, kaikkiin tapaamisiin osallistui myös äidinäiti, mummo. Työskentely alkoi ja päättyi yhteisneuvottelulla, johon osallistui äidin, mummon ja ohjaajien lisäksi myös sosiaalityöntekijä.

Alkuvaiheen tukitapaamisissa äiti 6:n kanssa korostui vanhemmuuden tukeminen. Ohjaajien työskentelyssä painottui äidin oman kuntoutumisen tukeminen. Äidin päihdeidenkäyttöä pyrittiin kartoittamaan ja äitiä ohjattiin päihdepalvelujen asiakkaaksi.

Kerromme että Xxxx olisi hyvä saada tukea myös alakuloon ja päihdeettömänä pysymiseen. Mummo kirjoittaa ylös päihdepalvelujen yhteystiedot ja sanoo että yrittävät saada psyk.kontaktin terveyskeskuslääkärin kautta. (äiti 6)

Äitiä ohjattiin myös aikuissosiaalityön asiakkuuteen taloudellisen asioiden hoitamiseen sekä asunnonvaihtoon äidin toivoman tuen saamiseksi. Rinnakkaisvanhemmuuteen liittyen äitiä tuettiin keskittymään omaan kuntoutumiseensa ja tukemaan lasten kiinnittymistä sijaisperheeseen.

Ohjaajat kysyvät mummolta, onko hän sitä mieltä että Xxxx pärjäisi tyttöjen kanssa. Mummo ilmoittaa että riippuu Xxxx asenteesta. Mummo kertoo Xxxx asenteen olevan nyt parempi kuin joulukuussa. Ohjaajat muistuttavat, että kahden lapsen hoito vaatii äidiltä paljon, eikä se voi olla asenteesta kiinni. (äiti 6)

Vanhemmuuteen liittyvänä tukena äidille sanoitettiin vanhemmuuden vaatimuksia ja lasten tarpeita. Ohjaajat tukivat äitiä tekemään oman ja lasten turvallisuuden kannalta järkeviä valintoja omassa elämässään.

Todettu Xxxx, että Xxxx pitää tehdä kodistaan sellainen paikka, että se on turvallinen hänelle ja muistutettu, että hän ei voi antaa ihmisten tuoda kotiinsa tavaraa, minkä alkuperää Xxxx ei tiedä. Xxxx mielestä hänen ja tyttöjen asiat eivät kuule meille. Kerromme, että olemme lastensuojelussa töissä ja asiat nimenomaan kuuluvat meille. (äiti 6)

Äidin osallisuuden tukemiseksi äidille ja mummolle selitettiin moneen kertaan lasten huostaanoton syitä ja kerrottiin huostaanoton voimassaolosta ja siihen liittyvästä arvioinnista. Äidille, mummolle ja myös kertaalleen läsnä olevalle äidin siskolle kerrottiin huostassa olevien lasten ja läheisten tapaamiskäytännöistä.

Istuessamme pihalla, äidin sisko xxxx tulee paikalle. Xxxx juttelee kivasti ja asiallisesti ohjaajien kanssa ja kertoo, ettei yhtään ihmettele jos Xxxx luokse on tulossa poliisi. Mikään ei enää kuulemma häntä ihmetytä Xxxx asioissa. Xxxx kertoo tavanneensa tytöt ristiäisissä viimeksi, kerromme, että hänkin voi sovitusti joskus tavata tyttöjä jos haluaa esimerkiksi tapaamispaikalla Xxxx kanssa. Xxxx sanoi miettivänsä asiaa ja menee kotiinsa, mikä sijaitsee samassa talossa Xxxxx kanssa, mutta ensimmäisessä kerroksessa. (äiti 6)

Äiti 6:n alkuvaiheen tuen tavoitteiden toteutumista oli vaikea arvioida, koska työskentelyn tavoitteita ei ollut nimetty. Äiti 6:n tapaamisista laadituissa asiakaskertomuksissa

ohjaajien ääni kuului selvästi. Äidille ja läheisille annettiin huostaanottoa koskevia tietoja. Asiakaskertomuksen mukaan äidiltä kysyttiin viimeisessä tapaamisessa palautetta työskentelystä, mutta äiti totesi, ettei hän tiedä, mitä hänen pitäisi kysymykseen vastata. Äiti ja mummo toivoivat työntekijöiden vaihtamista, koska kokivat tulleen loukaetuiksi.

Äiti 6:n asiakaskertomusmerkinnöissä pystyi havaitsemaan ohjaajien tuen ja kontrollin vaihtelemiseen eri tapaamisissa ja tapaamisten aikanakin. Juhilan (2006, 216) mukaan tuki ja kontrolli kietoutuvat yhteen nimenomaan kunnallisessa lastensuojelussa. Kontrollin käyttämisen katsotaan olevan oikeutettua, jos ihminen aiheuttaa käyttäytymisellään haittaa itselleen tai lähiyhteisölleen. Lastensuojeluasiassa tuki merkitsee tilanteen pohtimista yhdessä sekä asiakkaan ohjaamista hakemaan itselleen apua. (Juhila 2006, 158–160).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän pro gradu -tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien tuentarpeita ja saamaa palvelua lapsen huostaanoton alkuvaiheessa. Tutkimusaineistoni ovat lastensuojelun asiakasasiakirjat, joita analysoimalla hain tietoa vanhempien kokemista tuentarpeista ja huostaanoton alkuvaiheessa vanhemmille tarjotusta palvelusta osana huostaanoton alkuvaiheen tukea. Aineistoni muodostui 106 sivusta asiakasasiakirjatekstiä Arial-kirjasimen pistekoolla 11. Rajattuani aineistoani tutkimuskysymykseni mukaisesti aineiston koko oli 55 sivua asiakasasiakirjatekstiä Arial-kirjasimen pistekoolla 11. Aineisto sisälsi kahdeksan vanhemman tukitapaamisiin liittyvät kirjaukset tukitapaamisten alkamisesta niiden loppumiseen. Aineisto sisälsi palvelun aloittavan päätöksen ja/tai lähteen, 3-7 kunkin vanhemman tukitapaamista sekä muistiinpanot 0-4 alkuvaiheen tukeen liittyvistä neuvotteluista.

Vanhempien tuen tarpeita tarkastellessani erottuivat vanhempien emotionaaliset tarpeet sekä vanhemmuuden ja yhteistyön tukemisen tarpeet. *Emotionaalisina tuen tarpeina* korostuivat vanhempien tarve käsitellä menneisyyteen liittyviä tunteita ja kokemuksia. Niitä käsitellessään vanhemmat piirsivät kuvaa haastavasta arjestaan ennen lapsen huostaanottoa ikään kuin hakien syitä huostaanotolle. Vanhempien tapaamisiin liittyvistä kirjauksista heijastuu huostaanoton luonne Pösön (2016, 21) määrittelemänä psykososiaalisena interventiona, jolla turvataan lapsen hoito ja kasvatus tilanteessa, jossa vanhempi ei ole kyennyt huolehtimaan lapsesta. Analyysini mukaan toisena keskeisenä vanhemman emotionaalisena tarpeena oli huostaanoton aiheuttaman kriisin käsittely. Jotta huostaanotolla kyetään toteuttamaan lapsen suojelun tavoite, myös vanhempaa on tuettava huostaanoton aiheuttamassa kriisitilanteessa. Jos vanhemmat eivät pysty käsittelemään lapsen huostaanottoa, he eivät mahdollisesti pysty osallistumaan lapsensa asioiden hoitoon ja lapsen elämään huostaanoton aikana kuten lastensuojelulainsäädäntö ja -käytännöt edellyttäisivät.

Vanhemmuuden tukemisen tarpeet paikantuivat vanhempien tiedontarpeisiin huostaanoton oikeusvaikutuksista. Kun lastensuojeluviranomaiset puuttuvat huostaanotto-

nimisellä interventiolla lapsen asumiseen ja määrittävät päätöksillään aiemmin huoltajan vastuulle kuuluneita asioita, huoltaja-vanhemmat tarvitsevat tukea uudenlaisen vanhemmuuden omaksumiseen sekä tietoa keinoistaan osallistua lapsen elämään lapsen asuessa sijaishuoltopaikassa. Nämä vanhempien tarpeet kuvaavat Pitkäsen (2011, 88) nimeämää biologisten vanhempien rinnakkaista vanhemmuutta sijaishuoltopaikan toimijoiden kanssa. Tutkimusaineistoni vanhempien toivoma tuki osallisuutensa edistämiseen ja rinnakkaiseen vanhemmuuteen merkitsi toivetta saada tietoa lakisääteisistä oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vanhempina sekä sijoituksesta ja huostaanotosta toimenpiteenä sekä saada tukea kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen lapseen liittyvissä asioissa.

Yhteistyön tukemisen tarpeet merkitsivät vanhemmille sujuvaa yhteistyötä sijaishuoltopaikan toimijoiden ja sijaishuollon sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkimusaineistooni kirjatut vanhempien toiveet tuovat näkyväksi sitä, miten vanhemmat tulisi huomioida Pösön (2016, 10) määrittelemässä lastensuojelun ammatillisessa toiminnassa. Vanhemmat toivovat tukea arvostavan yhteistyön rakentamisen sijaishuoltopaikan kanssa ja yhteistyön sujuvuuteen sosiaalityöntekijän kanssa. Arvostava yhteistyö sijaishuoltopaikkojen kanssa merkitsee vanhemmille sujuvaa tiedonvaihtoa, yhteneviä kasvatuseriaa- teita sekä luontevaa, suoraa ja luottamuksellista yhteistyötä. Yhteistyön sujuminen sosiaalityöntekijän kanssa merkitsee vanhemmille etenkin sosiaalityöntekijän tavoittamista ja vanhemman mielipiteiden kuulemista ja hänen kysymyksiinsä vastaamista.

Tutkimukseni teoreettisina käsitteinä ovat huostaanotto ja vanhemmuus. Pösön (2016, 10–12) mukaan huostaanotto voidaan ymmärtää kulttuurisesti, kokemuksellisesti, institutionaalisesti, ammatillisesti sekä interventiona. Huostaanoton kulttuurinen näkökulma tuli analyysissäni esiin vain kerran, aineistoni vanhempien todetessa omakohtaisten kokemusten muuttaneen heidän aiempia käsityksiään lastensuojelusta. Huostaanoton kokemuksellinen näkökulma piirtyy tässä tutkimuksessa asiakirjojen kautta, vanhempien tapaamisia koskevinä työntekijöiden kirjauksina. Asiakirjojen kautta välittyvät vanhempien kokemukset vaikuttavat huostaanoton käynnistämien tunteiden ja vanhempien kuntoutumiseensa liittyvien toiveiden osalta hyvin samanlaisia kuin aiem-

missa, vanhempien haastatteluihin perustuvissa tutkimuksissa (mm. Pitkänen 2011, Hiltunen 2015). Tämä tutkimus välittää myös Hiltusen (2015, 209–210) toivomaa lisätietoa isien tilanteesta lapsen huostaanoton jälkeen, sillä aineistoni kahdeksasta vanhemmasta kaksi oli isiä. Vaikka kokemukset välittyvät asiakasasiakirjojen kautta, työntekijöiden kuvaamina, antaa tutkimukseni viitteitä siitä, että isien tuentarpeet vaikuttavat olevan samanlaisia kuin äitienkin. Isät vaikuttavat kokevan huostaanoton kipeänä asiana, johon he toivovat sekä ammatillista että vertaistuellista apua. Isät haluavat äitien tavoin pitää yhteyttä lapseensa, kantavat huolta lapsen hyvinvoinnista sijaishuoltopaikassa ja toivovat lapsen palaavan asumaan kotiin.

Toinen tutkimuskysymykseni liittyi *huostaanottoon ammatillisena toimintana*. Huostaanoton alkuvaiheen tuen kaltainen palvelu on vanhemmille tarpeellinen. Tämän tutkimuksen välittämä viesti huostaanoton jälkeisen akuutin kriisivaiheen psykososiaalisen tuen tarpeellisuudesta on yhteneväinen kriisityön tutkija ja asiantuntija Salli Saaren (2001, 81, 96–97) suositusten ja Käypä hoito -ohjeen (Duodecim 2020) kanssa. Tutkimuskuntani ohjeistuksen mukaan lastensuojelun avohuollon tulee tarjota alkuvaiheen tukea huostaanotetun lapsen vanhemmalle jo huostaanottovaiheessa. Aineistostani kuitenkin vain yksi vanhempi on ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin avohuollosta. Tuen oikea-aikaisuuteen on tärkeää kiinnittää jatkossa huomiota, jotta vanhempia pystytetään tukemaan huostaanoton käsittelemiseen terveen kriisiprosessin vaiheiden mukaisesti. Kaksi vanhempaa oli ohjattu alkuvaiheen tuen piiriin noin vuoden kuluttua lapsen huostaanotosta. Heidän kohdallaan alkuvaiheen tuesta ei saatu toivotun apua vanhemmille: toinen vanhempi ei sitoutunut työskentelyyn ja toinen vanhempi tarvitsi pidemmän työskentelyjakson eikä kokenut silti hyötyvänsä palvelusta. Huostaanoton alkuvaiheen tukea tarjotaan tällä hetkellä vasta muutamissa Suomen kunnissa, mutta palvelua ollaan ottamassa laajemmin käyttöön. Tätä suositellaan esimerkiksi hallituksen kärkihankkeen Lapsi- ja perhepalvelujen muutosohjelmassa, Lapessa (Heino ja Säles 2017, 60–61, 108; Laiho ym. 2018, 121–133). Jotta vanhemmat saataisiin sitoutumaan alkuvaiheen tukeen, heidän motivointiinsa on myös kiinnitettävä huomiota. Kriisitilanteessa ihminen ei välttämättä tiedosta, mitä tukea hän tarvitsisi.

Alkuvaiheen tukena tarjottavan palvelun sisältö näyttäytyi tämän tutkimuksen mukaan ristiriitaisena. Tutkimusaineistona olleisiin asiakasasiakirjoihin kirjatut vanhempien tuentarpeet ja vanhemmille tarjottu palvelu näyttivät kohtaavan. Vanhemmat tarvitsivat eniten vanhemmuuden tukea ja palveluna sitä tarjottiin myös eniten. Myös sosiaalityöntekijän päätökseen tai lähetteeseen kirjattujen tavoitteiden toteutumisen näkökulmasta palvelu vaikutti vastaavan sille asetettuja tavoitteita. Ammatillisena toimintana tarjotun palvelun tarkka sisältö jäi kuitenkin epäselväksi työntekijöiden puheen eli auki kirjoitetun ohjauksen vähäisen määrän vuoksi. Koska monen vanhemman kohdalla työskentelyn tavoitteena oli kertoa vanhemmille huostaanottoon liittyvistä asioista, asiakasasiakirjoissa olisi ollut tärkeää näkyä, mitkä asiat olivat vanhemmalle epäselviä ja mitä vanhemmalle kerrottiin tai mitä ohjaajat kertoivat vanhemmille lapsen tapaamisiin liittyvistä käytännöistä. Tällainen moniääninen kirjaaminen on nykyisten sosiaalihuollon kirjaamisohjeiden mukaista (Laaksonen ym. 2011, 52). Moniäänisellä kirjaamisella ammatilainen tuo esiin ymmärrystään ja lisää työskentelyn läpinäkyvyyttä (Kääriäinen 2003, 180). Tarkka ja moniääninen dokumentointi on tärkeää myös asiakkaan ja työntekijän oikeusturvan kannalta (Laaksonen ym. 2011, 42).

Tutkimuksessani huostaanotetun lapsen vanhemmuus kuvautui aktiivisesti lapsen sijoitukseen ja arkeen suuntautuneena. Pitkäsen (2011, 88–90) luoma rinnakkaisen vanhemmuuden käsite kuvaa aineistoni vanhempien esiin tuomia toiveita ja tuentarpeita. Tuentarpeissa korostuivat vanhempien toivoma tuki heidän osallisuuteensa lapsensa asioissa sekä uudenlaisen vanhemmuuden muotoutumiseen. Osallisuuden edistämiseen liittyvät tuentarpeet merkitsivät vanhemmille toivetta saada tietoa lakisääteisistä oikeuksista ja velvollisuuksista vanhempina, saada sijoitukseen ja huostaanottoon liittyvää tietoa sekä saada tukea kuulluksi tulemiseen ja vaikuttamiseen lapseen liittyvissä asioissa. Vanhemmat kokivat rinnakkaisen vanhemmuuden edellyttävän arvostavaa ja avointa yhteistyötä sijaishuoltopaikan kanssa. Vanhemmat olivat kuitenkin epätietoisia oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan tilanteessa, jossa lapsi asuu sijaisperheessä. Tähän, samoin kuin yhteydenpitoon lapseen, vanhemmat toivoivat tukea ja selkeyttä sosiaalityöntekijältä. Lapsen ja vanhemman yhteydenpitoon toivottu tuki oli vanhemmille erittäin tärkeä asia. Yhteydenpito läheisiin ihmisiin on Lastensuojelulain (2007/417) mukainen lap-

sen oikeus. Yhteydenpidon säännöllisyys tukee lastensuojelulain hengen ja kansainvälisten Lasten oikeuksien ohjeistusten mukaista perheen jälleenyhdistämisen tavoitetta (Hoikkala & Heinonen 2013, 46; Ulkoministeriö 2008, 46–47).

Vanhempien tuentarpeisiin ja toiveisiin perehtyessäni havaitsin vanhempien pyrkivän irti lastensuojelun ammatillisten toimijoiden määrittämästä vanhemmuudesta, jota Pitkänen (2011, 88) kuvaa myös rinnakkaisvanhemmuuden käsitteellä. Arvioni mukaan lastensuojelun juridisoituminen näkyi vanhempien tuentarpeissa ja toiveissa. Vanhemmat halusivat tietoa oikeuksistaan voidakseen pitää niistä kiinni. Tämä muutos huostaanotettujen lasten vanhempien vanhemmuudessa tuntuu luontevalta jatkumolta lastensuojelun juridisoitumiskehitykseen. Näissä toiveissa näkyi Vierulan (2016, 286) kansalaisaktivoitumisen yksilötason prosessia, mutta siitä poiketen vanhemmat hakivat oikeustoimien lisäksi oikeuksiaan myös lapsen arjessa ja sosiaalityöntekijöiden kanssa tehtävässä yhteistyössä. Vanhemmat vaativat arvostavaa yhteistyötä sijaishuoltopaikkojen kanssa ja vaativat sosiaalityöntekijää kuulemaan mielipiteitään ja toiveitaan. Kyse oli lapsen sijoitukseen osallistumisen oikeuksia hakemisesta, joten nimesin tämän vanhemmuuden osallistuvaksi vanhemmuudeksi. Osallistuva vanhempi ei tyydy olemaan lastensuojelun ammattilaisten rinnalla, vaan hakee paikkaansa aidosti osalliseksi lapsensa asioissa. Jos vanhemmuudessa on kuitenkin todettu olevan lapsen hyvinvointia ja etua vaarantavia puutteita, vanhemman toiminta vaatii ohjausta. Kyse on osallisuuden ja kontrollin yhdistämisestä ja sijoitusprosessin johtamisesta. Sosiaalityöntekijän on toimittava biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan toimijoiden yhteistyön johtajana, mikä merkitsee biologisten vanhempien ja sijaishuoltopaikan välisen toimivan ja rakentavan yhteistyön edellytysten luomista (Pelkonen 2013, 4).

Sosiaalityöntekijän on toteutettava johtajuuttaan hienovaraisesti, sillä aineistoni vanhemmat vaikuttivat aistivan herkästi sosiaalityöntekijän toiminnassa vallankäyttöä. Tämän vanhempien kokemuksen lastensuojelun vallankäytöstä havaitsi tutkimuksessaan myös Vierula (2016, 277–279), joka liitti kokemukset huostaanoton käynnistämään vanhemmuuden kohteellistumisprosessiin. Siihen liittyy myös vanhemman kokemus lastensuojelun kontrollista ja institutionaalisen katseen alla olemisesta. Sosiaalityöntekijän tasavertainen vanhemman kohtaaminen ja houkuttelu yhteistyöhön on tärkeää, sillä näin

tuetaan lapsen sijoituksen onnistumista. Tässä on kyse Pitkäsen (2011, 7–8, 113) tutkimuksessaan kuvaamasta lapsisensitiivisestä vanhemmuustyöstä.

Lastensuojelun tuoreissa laatusuosituksissa (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019, 9) todetaan lapsen suojelun edellyttävän lapsen, hänen läheistensä ja työntekijöiden luottamuksellista yhteistyötä. Koska biologisen vanhemman, sijaishuollon sosiaalityö ja sijaishuoltopaikan yhteistyö määrittää, miten kuntoutuksellisenä ja hoidollisena interventiona toteutettu sijoitus onnistuu, tulisi biologisten vanhempien ja sijaisvanhempien yhteistyön mahdollisuuksia ja haasteita tutkia enemmän.

Tutkimusprosessin aikana läpi käymäni kirjallisuus ja tutkimustulokset antoivat minulle paljon suoraan työssäni hyödynnettävää tietoa. Sijaishuollon sosiaalityöntekijänä minun on tärkeää kiinnittää huomiota biologisten vanhempien tukemiseen ja yhteistyöhön houkutteluun, mutta myös houkuttelemaan vanhempia ottamaan vastaa tukea ja toimimaan yhteistyössä kanssani ja sijaishuoltopaikan kanssa. Tutkimuksen tekeminen lisäsi myös kiinnostustani kirjaamiseen. Asiakasasiakirjojen lukeminen niiden taustaa tunteematta oli avartavaa. Tiedostin entistä selkeämmin, kuinka tärkeää minun on työntekijänä kirjoittaa oma ohjaukseni ja kertomani näkökulmat näkyviin.

Tämän pro gradu -tutkimuksen tavoitteena oli vastata Hiltusen (2015, 110) ja Pitkäsen (2011, 121–122) tutkimuksissaan esiin tuomiin vanhempien tukimuotojen ja vanhempien kanssa tehtävän työn ammatillisten käytäntöjen kehittämistarpeisiin. Tutkimukseni tuotti uutta tietoa nimenomaan ammatillisesta toiminnasta lapsen huostaanoton alkuvaiheessa, jolloin sekä lapsi, vanhempi että sijaishuoltopaikan toimijat ovat uudessa tilanteessa. Tätä vaihetta olisi tärkeää tutkia tarkemmin, esimerkiksi vanhempien ja alkuvaiheen tukea tarjoavien lastensuojelun ammattilaisten haastattelujen avulla.

LÄHTEET

- Aer, Janne 2012: Lastensuojeluoikeus. SanomaPro. Helsinki.
- Alhanen, Kai 2014: Vaarantunut suojeluvalta – Tutkimus lastensuojelujärjestelmän uhkatekijöistä. THL:n raportti 24 /2014. Suomen yliopistopaino Oy. Tampere. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116722/URN_ISBN_978-952-302-278-2.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.7.2020.
- Anttiroiko, Ari-Veikko 2003: Kansalaisten osallistuminen, osallisuus ja vaikuttaminen tietoyhteiskunnassa. Teoksessa Pia Bäcklund (toim.) Tietoyhteiskunnan osallistuva kansalainen. Tapaus Nettimaunula. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki, 11–31.
- Araneva, Mirjam 2016: Lapsen suojelu. Toteuttaminen ja päätöksenteko. Talentum pro. Helsinki.
- Bardy, Marjatta 2002: Mistä vanhemmuus tehdään? Teoksessa Laura Kolbe ja Katriina Järvinen (toim.) Onks ketään kotona? Kasvatuksen suuntaa etsimässä. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 35–52.
- Bardy, Marjatta (toim.) 2013: Johdanto. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1 , 43–47. Viitattu 28.6.2020.
- Berg, Kristiina 2008: Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D48/2008. Väestöliitto. Helsinki. https://www.vaestoliitto.fi/@Bin/176adb804abcf32e6875405d14b3ec99/1601131725/application/pdf/8644656/%C3%84itiys%20kulttuurisina%20odotuksina_Berg_2008.pdf Viitattu 3.8.2020.
- Balsells, Maria Àngels & Pastor, Crescencia & Mateos, Ainoa & Vaquero, Eduard & Urrea, Aida 2016: Exploring the needs of parents for achieving reunification: The views of foster children, birth family and social workers in Spain. Children & Youth Services Review 48, 159–166.
- Buckley, Helen & Carr, Nicola & Whelan Sadhbh 2011: 'Like walking on eggshells': Service user views and expectations of the child protection system. Child & Family Social Work 16(1), 101–110.
- Enroos, Rosi 2016: Lapsen tulo julkiseen kotiin: Huostassaolon ensi vaiheet sijaishuolto- paikkojen toimijoiden näkökulmasta. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino ja Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere, 224–260.
- Eronen, Tuija 2003: "Suhteissa oloa" Lastensuojelun asiakkaiden omaelämäkerrat häpeän kuvastajina. Sosiaalityön lisensiaattitutkielma. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/76352/lisuri00014.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 13.7.2020.
- Eronen, Tuija 2013: Viisi vuotta huostaanotosta. Seurantatutkimus huostaanotettujen lasten institutionaalisista poluista. Raportti 4/2013. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104355/URN_ISBN_978-952-245-833-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 3.8.2020.

- Eronen, Tuija & Laakso, Riitta 2017: Vaativat tilanteet sijaishuoltotyössä. Teoksessa Rosi Enroos, Mikko Mäntysaari ja Satu Ranta-Tyrkkö (toim.) Mielekäs tutkimus. Näkökulmia sosiaalityön tutkimuksen missioihin. Suomen yliopistopaino Oy. Tampere. https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102465/Enroos_ym_Mielekas_tutkimus.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 27.6.2020.
- Eräranta, Kirsi 2007: Olevasta tekijäksi. Psykososiaalinen tieto isän määrittäjänä. Teoksessa Jaana Vuori ja Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. E-kirja. Vastapaino. Tampere, 83–105.
- Eskola, Jari 2018: Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat: Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa Raine Valli (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus. Jyväskylä, 209–231.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2008: Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino. Jyväskylä.
- Forsberg, Hannele & Pösö, Tarja 2009: Valvottujen tapaamisten näyttämö: vieraan ja perhesidoksen rajankäyntiä. Teoksessa Riitta Jallinoja (toim.) Vieras perheessä. Gaudeamus Helsinki University Press. Helsinki, 146–161.
- Gauffin, Katri 2012: Sijaishuollon aikainen sosiaalityö äitien kokemana. Lisensiaattitutkimus. Turun yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=b2e05d37-e836-40f4-a3a4-a5ef6c56e62e> Viitattu 23.3.2020.
- Hallintolaki 434/2003.
- Harkin, Christie & Houston, Stan 2016: Reviewing the literature on the breakdown of foster care placements for young people: complexity and the social work task. *Child Care in Practice* 22(2), 98–112.
- Hautanen, Teija 2010: Väkipalta ja huoltoriidat. *Acta Electronica Universitatis Tamperensis* 989. Tampereen yliopistopaino Oy. Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66642/978-951-44-8192-5.pdf?sequence=1> Viitattu 6.8.2020.
- Henkilötietolaki 523/1999.
- Healy, Karen 2014: *Social Work Theories in Context: Creating Frameworks for Practice*. Toinen painos. Palgrave macmillan.
- Heikkinen, Vesa 2000: Virallisen ideologiaa. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa ja Ulla Tiililä Teksti työnä, virka kielenä. Gaudeamus. Helsinki, 297–326.
- Heikkinen, Vesa & Hiidenmaa, Pirjo & Tiililä, Ulla 2000: Lukijoille. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa ja Ulla Tiililä Teksti työnä, virka kielenä. Gaudeamus. Helsinki, 9–18.
- Heino, Tarja 2013: Lastensuojelun tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1, 84–107. Viitattu 6.8.2020.
- Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika 2016: Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Raportti 3/2016. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/130536/URN_ISBN_978-952-302-644-5.pdf Viitattu 18.7.2020.
- Heino, Tarja & Säles, Emilia 2017: Lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin vastaava perhehoito. Kohti perhehoidon laadun vahvistamista. Työpaperi 20/2017. Ter-

- veyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/132434/URN_ISBN_978-952-302-857-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 4.7.2020.
- Helavirta, Susanna 2016: Lapsen asioista vastaaminen huostaanoton jälkeen sosiaalityöntekijöiden kuvaamana. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino ja Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere, 188–223.
- Helavirta, Susanna & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja 2014: Huostaanoton kuva suomalaisen tutkimuksen valossa. Janus 22 (3), 288–298.
- Hiitola, Johanna 2015: Hallittu vanhemmuus: sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Acta Universitatis Tamperensis 2026. Tampere: Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/96664/978-951-44-9721-6p.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 15.7.2020.
- Hiitola, Johanna & Heinonen, Hanna 2009: Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko. Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Raportti 46/2009. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79959/f84ee235-d74a-4898-af24-deb260f3a806.pdf?sequence=1> Viitattu 15.7.2020.
- Hiltunen, Tarja 2015: Äitiys, huostaanotto ja voimaantuminen. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 541. https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47882/978-951-39-6408-5_v%C3%A4it%C3%B6s12122015.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 1.3.2020.
- Hoikkala, Susanna & Heinonen, Hanna 2013: Samalla puolella? Näkökulmia perheiden jälleenyhdistämiseen lastensuojelussa. Lastensuojelun keskusliitto. Helsinki. https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Samalla_puolella_Nakokulmia_perheiden_jalleenyhdistamiseen_lastensuojelussa.pdf Viitattu 23.2.2020.
- Hotari, Kaisa-Elina & Oranen, Mikko & Pösö, Tarja 2013: Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1, 149 – 164. Viitattu 12.7.2020
- Hurtig, Johanna 2003: Lasta suojelemissa - etnografia lasten paikan rakentumisesta lastensuojelun perhetyön käytännössä. Acta Universitatis Lapponiensis 60. Lapin yliopisto. Rovaniemi. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61733/Johanna_Hurtig_v%C3%A4it%C3%B6skirja.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 11.8.2020.
- Huhtanen, Raija 2018: Vapaaehtoinen vai tahdonvastainen huostaanotto. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino ja Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere, 33–51.
- Hyytinen, Riitta 2007: Lapsi, huumeperhe ja toivo. Lapsen todellistuminen huumeperheen kuntoutusprosessissa. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki.
- Hämäläinen, Kati. 2012: Perhehoitoon sijoitettujen lasten antamat merkitykset kodilleen ja perhesuhteilleen. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 56/2012. Väestöntutkimuslaitos, Väestöliitto. Helsinki. <https://vaestoliitto-fi-bin.di->

- [recto.fi/@Bin/a666ca9e103beaee749fea5b6469b57e/1596450637/application/pdf/3231118/H%C3%A4m%C3%A4l%C3%A4inen Perhehoitoon%20sijoitettujen net.pdf](https://recto.fi/@Bin/a666ca9e103beaee749fea5b6469b57e/1596450637/application/pdf/3231118/H%C3%A4m%C3%A4l%C3%A4inen%20Perhehoitoon%20sijoitettujen%20net.pdf) Viitattu 11.8.2020.
- Höjer, Ingrid 2009: Birth parents' perception of sharing the care of their child with foster parents. *Vulnerable Children and Youth Studies*. 4 (2), 161–168.
- Itäpuisto, Maritta 2008: Pullon pohjimmaisat. Lapsi, perhe ja alkoholi. Kirjapaja. Helsinki.
- Jokinen, Arja 2016: Asiakkaan ja työntekijän välinen suhde. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna & Anttonen, Anneli (toim). *Vastavuoroinen sosiaalityö*. Gaudeamus Helsinki University Press. E-kirja, 136–145.
- Juhila, Kirsi 2006: Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. *Sosiaalityön yhteiskunnalliset paikat ja tehtävät*. Vastapaino. Tampere.
- Kajava, Mirja 1997: Lapsen etu huostaanotto-prosessissa. Tutkimus pakkohuostaanotoista. *Acta Universitatis Ouluensis. Scientiae Rerum Socialium*. E26. Oulu University Press. Oulu.
- Kasper – Kasvatus- ja perheneuvonta ry, n.d: Voikukia-vertaisryhmä. <https://www.voikukia.fi/vanhemmat/voikukia-ryhma/> Viitattu 13.7.2020.
- Kataja, Kati 2012: Lapsuuden rajoilla: normaalin ja poikkeavan määrittäminen huostaanottoasiakirjoissa. Koulutussosiologian tutkimuskeskuksen raportti 78. Turun yliopisto, koulutussosiologian tutkimuskeskus. Turku. https://www.utu-pub.fi/bitstream/handle/10024/76844/V%C3%A4it%C3%B6skirja_Kataja_Kati_78.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 15.7.2020.
- Kataja, Kati & Ristikari, Tiina & Paananen, Raija & Heino, Tarja & Gissler, Mika 2014: Hyvinvointiongelmien ylisukupolviset jatkumot kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten elämässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (1).
- Kemppainen, Merja 2001: Kotikasvatus kolmessa sukupolvessa. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 190. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Kerppola-Pesu Jenni & Halme Nina & Pietilä, Anna-Maija & Perälä, Marja-Leena 2014: Päihdepalvelujen piirissä olevien vanhempien osallisuuden tukeminen. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti* 51(2), 76–87.
- Ketola, Jari 2008: Perhehoito ennen ja nyt. Teoksessa Jari Ketola (toim.) *Perhehoito tekemisen ja tukemisen arvioista* työtä. PS-kustannus. Jyväskylä, 15–26.
- Kiviniemi, Kari 2018: Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Raine Valli (toim.) *Ikäkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. PS-kustannus. Jyväskylä, 73–87.
- Kivistö, Mari 2014: Kolme ja yksi kuvaa osallisuuteen. Monimenetelmällinen tutkimus vaikeavammaisten ihmisten osallisuudesta toimintana, kokemuksena ja kielenkäyttönä. *Acta Universitatis Lapponiensis* 283. Lapin yliopistopaino. Rovaniemi. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61789/Kivist%C3%B6_Mari_ActaE150_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y Viitattu 1.3.2020.
- Koponen, Taina & Linna, Marja-Riitta 2015: Kaksoiselämä. Tunteet tuulemaan ja Keinukeinumaan lastensuojelun perhehoidossa. *Opas Keinukeinumaan -ajattelu- ja toimintamallista*. Perhehoitoliitto ry.
- Kujala, Virpi 2003: Jaetun vanhemmuuden mahdollisuudet. Sijoitettujen lasten vanhempien ryhmätoiminnan opas. Sininauhaliiton Eevan perhe -projekti. Helsinki.

- Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Osuuskunta Vastapaino. Jyväskylä.
- Kuusisto-Niemi, Sirpa & Rissanen, Sari & Saranto, Kaija 2011: Asiakastiedon käyttö sosiaalityön tutkimuksessa – eettinen näkökulma. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim) Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. PS-kustannus. Jyväskylä, 257–273.
- Känkänen, Päivi 2013: Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1 , 164–172. Viitattu 7.3.2020.
- Kääriäinen, Aino 2003: Lastensuojelun sosiaalityö asiakirjoina. Dokumentoinnin ja tiedonmuodostuksen dynamiikka. Akateeminen väitöskirja. Sosiaalipolitiikan laitoksen tutkimuksia 1/2003. Helsingin yliopisto. Helsinki. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/23445/lastensu.pdf?sequence=2> Viitattu 15.7.2020.
- Kääriäinen, Aino 2007: Epävarmuuden sieto ja kirjoitettu tieto sosiaalityössä. Teoksessa Jaana Vuori ja Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. E-kirja. Vastapaino. Tampere, 247–282.
- Kääriäinen, Aino 2008: Ero haastaa vanhemmuuden. Lastensuojelun keskusliitto, Neuvo-projekti. Helsinki.
- Kääriäinen, Aino 2016: Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna & Anttonen, Anneli (toim). Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press. E-kirja, 185–194.
- Laakso, Riitta 2009: Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Acta Universitatis Tamperensis 1444. Tampereen Yliopistopaino Oy. Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/66529/978-951-44-7808-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 11.8.2020.
- Laakso, Riitta & Enroos, Rosi 2016: Vierailloilla. Lapsen sijaishuoltopaikkaan tulo huostaanotettujen lasten ja sijaishuoltopaikkojen toimijoiden näkökulmasta. Yhteiskuntapolitiikka 81(5), 506–515.
- Laaksonen, Maarit & Kääriäinen, Aino & Penttilä, Marja & Tapola-Haapala, Maria & Sahala, Heli & Kärki, Jarmo & Jäppinen, Anu 2011: Asiakastyön dokumentointi sosiaalihuollossa. Opastusta asiakastiedon käyttöön ja kirjaamiseen. Raportti 54/2011. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/79866/d68ab232-88fc-4478-8c21-91164a177a1a.pdf?sequence=1> Viitattu 5.7.2020.
- Lahtinen, Pia & Peltonen, Reetta & Petrelius, Päivi & Pynnönen, Jaana & Raivio, Marketta & Santonen, Johanna & Valli, Minna 2018: Systeeminen työote lastensuojelun perhehoidossa. Teoksessa Päivi Petrelius ja Pia Eriksson (toim.) Uudistuva lastensuojelu – kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäperi 32/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y , 110–120. Viitattu 4.7.2020.
- Laiho, Tiina & Lehtola, Johanna & Lindfors, Reetta 2018: Yhdessä eteenpäin! Perhesijoituksen alkuvaiheen systeeminen malli Salossa. Teoksessa Päivi Petrelius ja Pia Eriksson (toim.) Uudistuva lastensuojelu — kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäperi 32/2018. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki.

- https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/137112/URN_ISBN_978-952-343-208-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y , 121–135. Viitattu 2.8.2020.
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain muuttamisesta 190/2019.
- Laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.
- Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2008.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 159/2007.
- Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta 621/1999.
- Lastensuojelulaki 2007/417.
- Mantila, Ritva & Mikkonen, Marjo & Väinölä Leena Maaria (toim) 2008: Onnistuneen sijoituksen siltaa rakentamassa. Lastensuojelun perhehoidon työkirja. Oppaita ja työkirjoja 2008: 6. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Helsinki.
- Morén, Stefan 1999: Dokumentationens roll i socialt arbete. Perspektiv och utvecklingsmöjligheter. Socialvetenskaplig tidskrift 4, 329–342.
- Mullaly, Bob 2002: Challenging Oppression: A Critical Social Work Approach. Oxford University Press.
- Muukkonen, Tiina 2013: Lapsen kohtaamis- ja prosessiosallisuus. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveystien ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1 , 165–175. Viitattu 12.7.2020.
- Nikupeteri, Anna 2016: Vainottuna. Eron jälkeisen vainon tunnistaminen ja uhrien kohtaaminen. Acta Universitatis Lapponiensis 336. Lapin yliopisto. Rovaniemi. https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/62627/Nikupeteri_Anna_ActaE_204_pdfA.pdf?sequence=2&isAllowed=y Viitattu 11.8.2020.
- Nivala, Elina & Ryyänen, Sanna 2013: Kohti sosiaalipedagogista osallisuuden ideaa. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja. https://www3.uef.fi/documents/364780/1847612/Nivala_%26_Ryyan%C3%A4nen_Kohti_sosiaalipedagogista_osallisuuden_ideaalia.pdf/82a018a3-5f0a-4c44-8937-7fd4ac2a3879 . Viitattu 11.7.2020.
- Pajari, Marjo 2013: Kadonnutta vanhempaa etsimässä. Ajatuksia ja kokemuksia hyvästä käytännöstä kadonneen vanhemman yhteydenotto-prosessissa. Eriyishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry. <https://static1.squarespace.com/static/588b45a9be659431218f8388/t/59258d0a17bffc1bd4192e12/1495633182844/kadonnutta.pdf> Viitattu 11.8.2020.
- Pajulo Marjukka & Kalland, Mirjam 2008: Äidin reflektiivinen kyky ja sen vaikutus päihde-ensikotien hoidon tulokseen. Teoksessa Maarit Andersson, Riitta Hyytinen & Marianne Kuorelahti (toim.) Vauvan parhaaksi. Kuntoutuminen päihdeistä odotus ja vauva-aikana. Pidä kiinni -hoitojärjestelmä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 158–183.
- Pelkonen, Tarja 2013: Kertomuksellinen tutkimus perhehoitoon sijoitettujen lasten läheisistä. Lisensiaatintutkimus. Itä-Suomen yliopisto. https://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn:fi:uef-20130554/urn_nbn:fi:uef-20130554.pdf . Viitattu 4.8.2020.
- Perälä, Marja-Leena & Kanste, Outi & Halme, Nina & Pitkänen, Tuuli & Kuussaari, Kristiina & Partanen Airi & Nykänen, Sirpa (toim.) 2014: Vanhempi päihdepalveluissa – tuki, osallisuus ja yhteistoiminta. Raportti 21/2014. Terveystien ja hyvinvoinnin

- laitos. Tampere. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116150/URN_ISBN_978-952-302-214-0.pdf?sequence=1 Viitattu 23.2.2020.
- Petreljus, Päivi 2019: Tutkimus Espoon Keinu-toimintamallista ja vaikutuksista perheystöjen ihmissuhteisiin, vanhempien elämäntilanteisiin ja lasten hyvinvointiin. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Pitkänen, Miia 2008: Yhteiseen elämään – Huostassapidon lopettaminen lastensuojelun toimenpiteenä. Licensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto. Helsinki [http://www.socca.fi/files/3916/Yhteiseen elamaan - Huostassapidon lopettaminen lastensuojelun toimenpiteena licensiaattitutkimus Miia Pitka-nen 2008.pdf](http://www.socca.fi/files/3916/Yhteiseen_elamaan_-_Huostassapidon_lopettaminen_lastensuojelun_toimenpiteena_licensiaattitutkimus_Miia_Pitka_nen_2008.pdf) Viitattu 7.3.2020.
- Pitkänen, Miia 2011: Vastuun paikka. Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja nro 26. Helsinki: Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus SOCCA. [http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa.pdf](http://www.socca.fi/files/1404/Vastuun_paikka!_Vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.pdf) Viitattu 23.2.2020.
- Pohjolainen, Auli 2019: Julkista lastensuojelun perhetyötä yksityiskodissa. JYU dissertations 51. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. [https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60843/Pohjolainen Auli_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y](https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/60843/Pohjolainen_Auli_screen.pdf?sequence=1&isAllowed=y) Viitattu 9.9.2020.
- Pölkki, Pirjo 2008: Osallistaa ja suojella. Näkökulmia lasten suojelua koskevan tutkimuksen eettiseen perustaan. Teoksessa Anna-Maija Pietilä ja Helena Länsimies-Antikainen (toim.) Etiikkaa monitieteisesti. Pohdintaa ja kysymyksiä. Kuopion yliopiston julkaisuja f. Yliopistotiedot 45. Kuopion yliopisto. Kuopio. https://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-951-27-0130-8/urn_isbn_978-951-27-0130-8.pdf, 171–188. Viitattu 16.8.2020.
- Pösö, Tarja 2004: Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Annamaija Puonti, Tuula Saarnio ja Anne Hujala (toim.) Lastensuojelu tänään. Tammi. Helsinki, 202–213.
- Pösö, Tarja 2007: Lastensuojelun puuttuva tieto. Teoksessa Jaana Vuori ja Ritva Nätkin (toim.) Perhetyön tieto. E-kirja. Vastapaino. Tampere, 65–82.
- Pösö, Tarja 2010: Havainnot suomalaisen lastensuojelun institutionaalisesta rajasta. Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti 18(4), 324–336.
- Pösö, Tarja 2016: Johdanto. Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino ja Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaa-tivin tehtävä. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere, 7–30.
- Raitakari, Suvi 2006. Neuvottelut ja merkinnät minuuksista. Vuorovaikutuksellisuus ja retorisuus nuorten tukiasumisyksikön palaverissa ja tukisuunnitelmissa. Tampereen yliopisto. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67648/951-44-6753-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 22.3.2020.
- Rauhala, Pirkko-Liisa & Virokannas, Elina 2011: Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja. PS-kustannus. Jyväskylä, 235–255.
- Roose, Rudi & Mottart, Andre & Dejonckheere, Nele & van Nijnatten, Carol & De Bie, Maria 2009: Participatory social work and report writing. Child & Family Social Work 14 (3), 322–330.
- Ruisniemi, Arja 2006: Vanhemmuus päihderiippuvuudesta toipumisen voimavarana. Teoksessa Ritva Nätkin (toim.) Pulla, pillerit ja perhe. Vanhemmuus ja päihdeongelmat. PS-kustannus. Jyväskylä, 165–188.

- Saarikallio-Torp, Miia & Heino, Tarja & Hiilamo, Heikki & Hytti, Helka & Rajavaara, Marketta 2010: Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas Perhepiirissä. Kelan tutkimusosasto. Helsinki, 236–265.
- Saari, Salli 2000: Kuin salama kirkkaalta taivaalta. Kriisit ja niistä selviytyminen. Kustannusosakeyhtiö Otava. Helsinki.
- Saatsi, Samu 2020: Kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia enemmän kuin koskaan aikaisemmin – lastensuojeluilmoitusten määrä kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa. Helsingin Sanomat 1.7.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006558135.html?share=184dd0f0fc843373f3140e46a6a0f95d> Viitattu 27.8.2020.
- Sen, Robin & Broadhurst, Karen 2011: Contact between children in outof-home placements and their family and friends networks: a research review. *Child & Family Social Work* 16 (3), 298–309.
- Sinko, Päivi 2004: Laki ja lastensuojelu. Juridisoituvat käytännöt sosiaalityön arjessa ja asiantuntijuuden määrittelyssä. Helsingin yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=47a414d8-4fbc-427b-8f33-5f68de7f52ab> Viitattu 7.3.2020.
- Sinko, Päivi & Virokannas, Elina 2009: Rajallisia äitiysidentiteettejä – Huumeita käyttäneiden naisten kertomuksia lastensa huostaanotoista. *Janus* 17 (2), 104–120.
- Schofield, Gillian & Moldestad, Bente & Höjer, Ingrid & Ward, Emma & Skilbred, Dag & Young, Julie & Havik, Toril 2011: Managing Loss and a Threatened Identity: Experiences of Parents of Children Growing Up in Foster Care, the Perspectives of their Social Workers and Implications for Practice. *British Journal of Social Work*. 41 (1), 74–92.
- Shaw, Ian 2013: Ways of knowing. Teoksessa Gray, Mel & Webb, Stephen A. (toim.) *Social Work Theories and Methods*. Sage Publications Ltd. E-kirja.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2019: Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019: 8. http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161862/STM_2019_8_J_Lastensuojelun_laatusuositus.pdf Viitattu 30.8.2020.
- Suomen perustuslaki 1999/731.
- Stephens, Tricia Nichola & Parchment, Tyrone & Gopalan, Geetha & Burton, Geraldine & Ortiz, Aida & Brantley, Taishawn & Martinez, Selestina & McKay, Mary 2015: Assessing the Needs of Reunified Families from Foster Care: A Parent Perspective. *Child Welfare* 11, 516–545.
- Suikkanen-Malin, Tuija & Tarja Heino & Heikki Hiilamo & Helka Hytti & Marketta Rajavaara 2010: Lapset huostassa, vanhemmat ahdingossa. Teoksessa Ulla Hämäläinen ja Olli Kangas (toim.) *Perhepiirissä* <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf?sequence=5&isAllowed=y>, 236–265. Viitattu 15.7.2020.
- Suikkanen-Malin, Tuija 2015: Yhteinen vanhemmuus sijaishuollossa. Tarinoita yhteistyöstä vanhemmuuden tehtävää hoitavien välillä. *Lisensiaattitutkimus*. Helsinki: Helsingin yliopisto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=a375e695-954c-43c3-81fa-f3c30df9acc0> Viitattu 23.2.2020.
- Tapio, Nina & Seppänen, Paula & Hyppönen, Tuula & Janhunen, Tarja & Prusila, Leila & Salo, Saara & Toivanen, Riikka & Vilén, Marika 2010: Parisuhde ja vanhemmuus. Teoksessa Marika Vilén, Paula Seppänen, Nina Tapio & Riikka Toivanen (toim.).

- Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 102–167.
- Thomson, Jane & Thorpe, Ros 2004: Powerful partnerships in social work: group work with parents of children in care. *Australian Social Work* 57(1), 46–56.
- Tietosuojalaki 1050/2018.
- Tiililä, Ulla 2000: Tapaus päivähoitopäätös. Teoksessa Vesa Heikkinen, Pirjo Hiidenmaa ja Ulla Tiililä Teksti työnä, virka kielenä. Gaudeamus. Helsinki, 215–266.
- Tolonen, Tarja 2013: Vanhemmuuden puute ja nuorten sosiaalinen pääoma. Teoksessa Marjatta Bardy (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, 176–194. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/104421/URN_ISBN_978-952-245-853-7.pdf?sequence=1 . Viitattu 7.3.2020.
- Tuomi, Jouni & Sarajarvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi. Helsinki.
- Törrönen, Maritta 2016: Johdatus vastavuoroiseen sosiaalityöhön. Teoksessa Törrönen, Maritta & Hänninen, Kaija & Jouttimäki, Päivi & Lehto-Lundén, Tiina & Salovaara, Petra & Veistilä, Minna & Anttonen, Anneli (toim). Vastavuoroinen sosiaalityö. Gaudeamus Helsinki University Press. E-kirja, 9–52.
- Ulkoministeriö 2003: Suomen kolmas määräaikaisraportti lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta. <https://um.fi/documents/35732/0/lapsi3fi+%281%29.pdf/ae5997a5-e993-8034-ce98-acce60dcf47b?t=1553605430116#search=%22Suomen+kolmas+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaisraportti+lapsen+oikeuksia+koskevan+yleissopimuksen+t%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%C3%B6npanosta%22> Viitattu 20.2.2020.
- Ulkoministeriö 2005. Lapsen oikeuksien komitean päätelmät ja suositukset. Lapsen oikeuksien komitean 40. istunto. Sopimusvaltioiden yleissopimuksen 44 artiklan mukaisesti antamien raporttien käsittely. <https://um.fi/documents/35732/48132/fi.pdf/06a4c3c7-6eb6-d2e6-adc9-1a7d3fdc6b7d?t=1553168926200> Viitattu 23.2.2020.
- Ulkoministeriö 2008: Suomen neljäs määräaikaisraportti lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen täytäntöönpanosta. <https://um.fi/documents/35732/0/raportti+fi+final.pdf/a9399f8a-2172-b1a4-e1f5-e861610c9293?t=1553604386640#search=%22Suomen+kolmas+m%C3%A4%C3%A4r%C3%A4aikaisraportti+lapsen+oikeuksia+koskevan+yleissopimuksen+t%C3%A4yt%C3%A4nt%C3%B6%C3%B6npanosta%22> Viitattu 23.2.2020.
- Ulkoministeriö 2019: Yleissopimus lapsen oikeuksista. Suomen hallituksen yhdistetty viides ja kuudes määräaikaisraportti. <https://um.fi/documents/35732/0/CRC+SUOMEN+YHDISTETTY+VIIDES+JA+KUUDES+M%C3%84%C3%84R%C3%84AIKAISRAPORTTI.pdf/c3b26ca5-cbf2-d143-0645-e8b4037e4c97?t=1571142842916> Viitattu 4.7.2020.
- Vierula, Tarja 2014: Lastensuojelun asiakkuus ja asiakirjat vanhempien kokemuksina. *Janus* 22 (4), 343–360.
- Vierula, Tarja 2016: Huostaanoton käynnistämät suhteet ja prosessit vanhempien henkilökohtaisessa elämässä. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino ja Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto. Lastensuojelun vaativin tehtävä. Kustannusosakeyhtiö Vastapaino. Tampere, 261–290.

- Vierula, Tarja 2017: Lastensuojelun asiakirjat vanhempien näkökulmasta. Acta Universitatis Tamperensis 2323. Tampere University Press. Tampere. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/102260/978-952-03-0565-9.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Viitattu 16.7.2020.
- Vilén, Marika & Hansen, Maija & Janhunen, Tarja & Kytöpuu, Katri & Salo, Saara & Seppänen, Paula & Nina Tapio 2010: Perhe ja perhetyö. Teoksessa Marika Vilén, Paula Seppänen, Nina Tapio & Riikka Toivanen (toim.). Kohtaamisia lapsiperheissä. Menetelmiä perhetyöhön. Helsinki: Kirjapaja, 9–59.
- Welling, Roosa 2020: Tamponikielto, pukeutumis-rajoituksia ja tyttöjen nöyryytystä – raportti paljasti vakavia epäkohtia hollolalaisessa nuorisokodissa, lapsiasiavaltuutettu pöyristyi. Helsingin Sanomat 22.7.2020. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006578599.html?share=03bd3b20b9377e403e4f5705467d13a3> Viitattu 27.8.2020.
- Yleissopimus lasten oikeuksista 60/1991.

LIITE 1

Esimerkki teorialähtöisestä sisällönanalyysistä vanhemman tukemisen tarpeisiin liittyen

Pääluokka	Alkuperäisilmaisu	Alaluokka
Vanhemmuuden tukemisen tarpeet	Aloitimme käymään vanhemmuuden roolikarttaa läpi keskustellen. Kerroimme, että voimme katsoa vanhemmuutta niin, miten se on muuttunut ajan kuluessa tai millainen se on tässä hetkessä tai voimme keskustella siitä molemmista näkökulmista. (äiti 1.)	vanhemmuuden muuttuminen -> rinnakkaisvanhemmuus
	Viimeksi kotona ollessaan Xxxx oli tehnyt kaikki kotitehtävät, mitä äiti oli lapulle kirjoittanut ylös. Xxx kanssa neuvoimme Xxx rohkeasti puhumaan asiasta perhehoitajien kanssa, koska he voivat yhdessä varioida Xxxx näköisen viikko-ohjelman Xxxx sijiasperheeseen ja kotiin. (äiti 1)	sujuva rinnakkaisvanhemmuus lapsen yhtenäisen viikko-ohjelman avulla -> rinnakkaisvanhemmuus
	Xxxx kanssa neuvoimme, että Xxxx voi sanoa Xxx, että isä on tehnyt väärin Xxxx kohtaan eikä äiti arvosta sitä vaan äiti arvostaa perheen kanssa olemista. (äiti 1)	vanhemmuuden tukeminen suhteessa toiseen vanhempaan -> vanhemman kuntoutumisen tukeminen
	Äidiltä kysytty onko hänen pitänyt opetella se, että osaa tehdä omia asioita kun Xxxx ei ole kotona. Äiti kertoo, että alussa kyllä, mutta nyt kun Xxxx asui jo edellisvuoden Xxxx luona, ei se ole vaikeaa. Äiti myöntää, että kun Xxxx asui kotona hänen oli vaikeaa ottaa omaa aikaa ja tehdä omia juttuja. Tunsin siitä huonoa omaatuntoa. Juteltu vanhemmuuden muuttumisesta sijoituksen aikana. (äiti 1)	vanhemmuuden muuttuminen -> rinnakkaisvanhemmuus

	<p>Äiti kertoo, että Xxxx ei ollut viikonloppuna peseytynyt lainkaan. Ei käynyt suihkussa ja hampaidenkin pesu oli jäänyt tekemättä. Äiti kertoo, että oli kyllä muistuttanut Xxx asiasta, mutta mennyt sitten nukkumaan. Puhuttu siitä, että on tärkeää, että äiti pitää kiinni xxx rajoista ja huolehtii puhtaudesta, uni-rytmistä jne. Mietittiin onko-han Xxxx kokeillut rajoja äidin luona kun ei ole hoitanut iltatoimiaan. Äiti ei osannut sanoa. (äiti 1)</p>	<p>sujuva rinnakkaisvanhemmuus yhteisten toimintatapojen avulla -> rinnakkaisvanhemmuus</p>
	<p>Äiti kokee, että osaa kuunnella, puhua ja lohduttaa. Joskus äidin on vaikeaa olla samaistumatta Xxx tunteisiin ja saattaa pahoittaa Xxxx puolesta mielen ja itkeä Xxxx kanssa. Äiti kertoo, että Xxxx tarvitsisi mielenpahoitustilanteissa kannustusta ja suojelijaa ja usein kokee pystyvänsä siihen. (äiti 1)</p>	<p>vanhemman vahvuuksien ja kehittämiskohteiden tunnistaminen -> rinnakkaisvanhemmuus</p>
	<p>Äiti kertoo, että on tällä hetkellä aika etäinen xxx isosis-kon kanssa. Äiti kokee, että hänen aikansa on mennyt niin paljon Xxxx asioiden hoitamisessa, että Xxxx on jäänyt vähemmälle huomiolle. Xxxx on myös ollut aina kovin omatoiminen ja reipas. Äiti kokee, ettei ole varma onko kyennyt olemaan tasavertainen vanhempi. Juteltu siitä, että lapset ovat erilaisia ja myös heidän tarpeet. Täysin Xxxx tasavertaiseen vanhemmuuteen on kenenkään vaikea päästä. Kannustettu äitiä puhumaan Xxxx kanssa asiasta. Se voisi lähentää heidän välejä. (äiti 1)</p>	<p>tuki vanhemmuuteen suhteessa kotona asuvaan sisarukseen -> vanhemman kuntoutumisen tukeminen</p>

	Nostettu myös esille se, että Xxxx itsenäistyminen on keskeinen asia sijoituksen aikana ja voisimme keskustella siitä, miten he voisivat Xxxx, ja äiti yhdessä tukea Xxxx itsenäistymään. (äiti 1)	sujuvan rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen yhdessä toimien -> rinnakkaisvanhemmuus
	Ohjaajat juttelivat myös äidin kanssa siitä, että Xxxx olisi hyvä olla samanlaiset säännöt kotona viikonloppuisin kun arkenakin. Äidin tulee tukea Xxxx kasvua ja kehitystä ja itsenäistymistä. (äiti 1)	sujuvan rinnakkaisvanhemmuuden tukeminen yhtenäisten sääntöjen avulla -> rinnakkaisvanhemmuus
	Äiti sanoi, että voisi ostaa kotiin Xxxx vaatteita. Xxxx mielestä on parempi, että Xxxx alkaa kulkemaan kotona viikonloppurepun kanssa ja vaatteet kulkisivat mukana. Äidille selitetty, että ei ole mitään järkeä, että hän ostaa Xxxx vaatteita kun perhehoitajat sen jo tekevät. (äiti 1)	sijoitukseen liittyvien käytäntöjen kertominen (perhehoitajien vastuulla vaatteiden ostaminen) -> vanhemman osallisuuden edistäminen